श्रीगणेशायनमः नत्वाशंभुंयत्नात्गंभीरबङ्कर्थसप्रशनकस्य व्याक्रियतेभावलवःकश्चित्कुलनाथदेवेन १ स्वेष्टदेवताचरितप्रतिब
द्धानमस्कारगाथामाह स्वर्गफलकीर्तिलब्धुं शालीवाहननामाकविः गाथाकोशस्यनिर्विघ्नसमाप्तयेसदाचार परिपालनायशृंगारोचि
तदेवतानमस्कारूपंमंगलमाचरति पसवइति मोविहायकामयंध्यायतीतिप्रणयरोषेणारुणंप्रतिमासक्रांतगौरीमुखचंद्रइवाह्लाद
कारियत्रतं रक्तमुखप्रतिबिंबछलेनगृहीतारोचितरक्तपंकजमिवेत्युत्प्रेक्षा स्वभावविरुद्धयोरप्यचंद्रपंकजयोरेकाश्रयसादृश्यवर्णने
नकश्चिद्विरोधः तथाचकालिदासः चंद्रंगतापद्मगुणान्नभुंक्तेइत्यादि अविषयेपिरोषोनामप्रणयिन्याः प्रेम्णःस्वभावएवायं तथाचोक्तं
मुंचकोपमनिमित्तकोपनेसंध्ययाप्रणमितोस्मिनान्ययेति येवंदेव्यादेवस्यचप्रेमप्रणवतयाशृंगाराभिधायकग्रंथोपादेयतासूचितेतिगाथार्थः
१ गाथाकोशचनस्यप्रयोजनमाह अमअमिति शृंगाररसस्यह्लादकत्वात्तल्लतिपादकत्वेनामृतमिवामृतं अवसरपठितुंपरपठितुंचशो
लंबोद्भुमित्यर्थः तेकामतत्वचिंताकुर्वंतःकथंनलज्जंते उपायंविनोपेयंलब्धुकामाउपहास्यास्युरित्याशयः शास्त्रकाराश्चकामिनीजना
नुरागमेवललितगाथापाठमेवतदुपायमामनंति तथाचवामनः गाथापाठेललमशृणंमदनाग्रदूतीरिति २ संक्षिप्तसारतामाह स
न्नइति मध्येएवमइवआरोदेशीशब्दः कविनामांकितगाथासंग्रहणेणतत्कीर्तिस्थापयतातेषपिस्नेहोदर्शितइत्याशयः ३ संभोगेचप्र
च्छन्नकामिनोभिलषितंस्थानमजानंत्याअभिसारिकायातत्संकेतस्थलंपृच्छतिचातुर्थेणाह उअणिज्जेति अत्रनिश्चलनिस्यंदशब्दाभ्यां

निर्जनत्वंव्यज्यतेतेननत्वयान्नागंतव्यंमयापितिव्यज्यते शंखघटिताशुक्तिः शंखशुक्तिः ४ वोडिसस्सयथारत्यनुत्यादेस्त्रीणांपुंसांदुर्विदग्धबुद्धिरनिछा
चभवति तथारतिप्रोसोसत्यारतिशीलनादपिस्यात्तन्निषेधार्थमाहतावच्चिअइति रतिसरवप्रोषोसत्यांविभ्रमाणामभावःनदुर्विदग्धत्वबु
ध्येति तथाचरतिसमयेप्रयतितव्यंयथामुक्तलीभावःस्यादिभावः ५ चुक्कोहस्स निजरोपितकुरुबकप्रथमकुसुमोद्गमंफलंवाद्द्राहर्षिता
स्यकांतंप्रतितवकांतापिप्रथमगर्भधारयंतीत्वामाहेतिकाचिदाहणोअलिएअइति आत्मनःकीनमृगयसेअहमेवतवनवफलंधारयामि
तितिर्यग्भ्रुरवहसितेनसूचयंतीत्यर्थः ६ मअरंदसेणस्स वरस्त्रीचरणताडनमशोकतरुदोहदत्वयेवकारितेयंममसखीतवविरहे
लब्धावसरेणाशोकेनताप्यमानादुष्करंजीवतीतिकाचिन्नायिकासखीवसंतसमयेयास्यंतंनायकंनिषेधतीआह ताविज्जतइति लडहवणि
आओसुंदरवनिताः एतदेवदृढयितुमर्थांतरन्यासमाह किंसहईति पादप्रहारंनान्योपिसहतेकिंपुनरशोकइतिभावः अथवाप्रोषितभर्तृका
याःकातेनसखीत्वेरव्यगाथेयं ७ अमरराअस्सविप्रलब्धाश्वश्रूंप्रतिआश्चर्यकथनव्याजेनसंकेतस्थानगममात्मनोजारंश्रावयंत्याह
अत्तेति अत्तेतिश्वश्रूसंबोधनं तिलवाटिकासंकेतस्थानंसूचितं ८ कुमारिलस्स त्वनेषुशालीक्षेत्रेषुकमेप्रियसंभोगविष्यतित्युद्विग्नामभि
सारिकांकाचिदाह कींरुअसीति पाकवशाद्धवलायमानेषुशालिक्षेत्रेषु किंरोदिषिशणवाटिकायांप्रियसंगमोभविष्यति पीतकुरु
मस्तबकनिकरमंडितायांशणवाटिकायाः हरितालमंडितमुखनदीसाम्यं वाडशब्दोदेशीस्थानवाचि शणकेदार इत्यर्थः ९ कापिकल
हांतरितांप्रियविरहेणरुदंतींआश्वासयंतीप्रियाभिमुखींचकुर्वंतीआह सहिएइति अस्तवलितमुखचंद्रेतिर्यगपवर्जितमुखतयामा

DR BHAU DAJI MEMORIAL

रुदस्य एतेषामिति निष्ठुरधूर्तजनसंबंधिनीनां बालकर्कटीतंतुकुटिलानांप्रेम्णामीदृश्येवंगतिः सन्निहितमेवानुवर्तनेवेष्टितमेववेष्टयंतीमना
गाकृष्यापिबुध्यंतितथावदन्यत्रानुरक्तोनभवतितावदेवरुदितंस्वल्पकांतंअनुवर्तस्वेतिसख्यामुपदेशः १० सिरिराअस्सकुतकलहयोर्दंपत्योः
रात्रिवृत्तमनुसंधायागतासपत्नीसपत्न्याहष्टातामाह पाअइतिहृष्टपुत्रेसमारुहतीति गलितयौवनायामप्यासक्तइत्याशयः तुदव्ययनेइ
त्यस्यतुदेईमइतिदूमः दृढमन्युव्यथितायाःगृहिण्यागृहस्वामिन्याअस्मदोदासिन्यहेतोरित्याशयः हासोनिष्क्रांतकांततथाविधदृष्टारोह
णमधोमुखसुरतस्मरणमासाद्यनिर्गतःनतुरोषोपशमादिभावः एतेनस्वाधीनभर्तृकायासौभाग्यगर्वादनादरास्पदीपत्युश्चविरक्तायां
मपिस्नेहमोहःप्रकटितः ११ भीमसामिणो कापिमलिनत्वाशंकयास्वामिसमर्पितगृहकर्मपराङ्मुखींसरंवीप्रबोधयितुमाह घरणी
यइति लग्नकालिममपिरुंदरंमुरवंचंद्रेणोपमीयतेइत्यर्थः किंचैतेनयस्ययदुचितंकर्मतच्छीलयतोवैरूप्यापत्तिरप्यलंकारायेति
तिदर्शितं १२ निसृष्टार्थादूतीकमर्पयुवानमाह सच्चमिति सत्यंदृष्टुंजानाश्चतियत्तांदृष्ट्वासदृशतयारागोवश्यः त्वद्रागबद्धात्वदप्रि
यामरिष्यतिमद्वचनंतुत्वयानक्रियतेनोमयानवक्तव्यं अतःत्वयाझटितिगत्वाआश्वासनीयेतिव्यज्यते १३ हाल्लस्स रंधणेति
कोपियुवाकामुकधर्ममग्नो आरोपयन्स्वाभिलाषंप्रकाशयन्फूत्कारमारुतेनाज्वलत्यग्नोक्रुध्यंतीनायिकामाह रंधणेतिरंधणाप
रत्तयात्वदवलोकनकोतुकोपगतमपिमानालोकसीतिभावः अग्निरपिस्वसंगंअभिलषतिरोषारुणत्वन्मुखसुगंधंपिपासुःधूमयति
प्रज्वालितस्यतदप्राप्तिसंभावात्अतोमयाभिलष्यसेअत्रकोवक्तुमितिभावः १४ कापिसख्याःकांतंप्रत्यनुरागंप्रथमगर्भयोगंचदो

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

हदृष्टच्छलेनाह किंकिते इति दयितेगतादृष्टिःदयितेअभिषेक्तोमेवरूचीतवतीत्यर्थः अथवालज्जावशात्दोहदेछोनोक्तवती १५ चं
द्राभ्यर्थनच्छलेनविरहेदाहदुःसहत्वंव्यंजयंतीप्रोषितकांताकांतसमारामार्थंचेंद्रंप्रत्याहा अमअमअइतीदेशब्दः साभ्यर्थनसंबोधने
तवकरस्पर्शोममदाहजनकः तथाप्रियस्यापिभविष्यति ततश्चशीघ्रमायास्यतीतिभावः १६ सारविमुंचरेवदंअघम्घोवाआयास्यति
कांतः आयातेनस्मिन्मानग्रहणंकर्तव्यंइतिसख्योक्ताप्रोषितभर्तृकातामाह एहइति एष्यतिप्रोषितनिरनुक्रोशित्वात्अहंकुपि
ष्यामितिमनोरथानांमालाकरस्यापिधन्यजनस्यसपद्यते ममतुमंदभाग्यायाः कुतएतदितिभावः १७ किमेवंखिन्नोसीतिसखीभिः दृष्ट
स्यकांतस्यबहुमहिलाकृष्टींकापिसेर्ष्यापालंभंअन्यापदेशेनाह दुग्गइति पूर्वार्द्धोक्तंमत्वाधौतेनपटेनैदशापसत्सलिलेनरुदितमि
व तदेवंविधाशंकामात्रेणरेवादृशागलज्जलछलेनाज्ञःपदोपिरोदितिकिपुनरयंविदग्धः सुभगोबहुमहिलाछंदानुवृत्त्याखिन्नस्यादिति
भावः १८ कापिजारयुवानमन्याभिसारिकासंकेतस्थानगामिनंवत्सापदेशेनाह कोसंवइति कोषाम्रः कषायपत्रोवृक्षविशेषः तस्य
किशलयमिववर्णोयस्यस्वभावलोहित्यात्कृतांगरागत्वाच्च ईदृशस्तर्णकः वत्सः आलोकनप्रभासातसभयसावधार्यत्वाच्च उन्नामिताभ्यां
कर्णाभ्यांउपलक्षितः हृदयेक्षितनिवासयोग्यंअभिसारयोग्यंचगृहंव्रजनधवलत्वंश्रेष्टत्वंविरक्तांचमाभूदिति अथवाकोषाम्रदत्त
संकेतामप्रियंप्रेषयति वृषरूपेणगोशालांगत्वा शुक्लांबरंपरिधायागच्छेति १९ कापिभावजिज्ञासार्थंकृतकनिद्रानिमीलिताक्षंप्रबोधि

ककयोगचुंबनात्पुलकितांगलेनविदितंमिथ्याप्रसुप्तंकांतंबोधयंत्याह अलिअइति देरूधअमझेतिपाढेतत्रहेधवमियममावकाशंदेहीति योज्यंनपुनश्चिरयिष्यामि एतेननायकस्यभावजिज्ञासाकेलिः नायिकायांइंगितं यूनोरन्योन्यानुरागश्चदर्शितः २० चिरयंतीवेश्यांनेतुमा गतेदूतेभुजंगांतुरप्रसंगशकानिरासार्थंवेश्यामातादुहितरमाह असममत्तेति असममत्तमंडनेवतस्यगृहंव्रज निसर्गसुंदरेरंगैरेवमंडितासितत्व किंमंडनंकुर्वंतीचिरयसीतिभावः विलंबकरणेदोषमाह बोलाइतिव्यतिक्रांतहलहलकः कुतूहलातिशयोयेनतस्यचित्तेपुत्रिनलगिष्यति कृत मंडनापितंनरंजयिष्यसि एतेनमंडनकरणेनास्याविलंबोनपुनरन्यप्रसंगेनेतिसूचितं २१ अतिकामुकः कश्चित्सुप्तवतीमस्पृश्यमान्यमानः स्त्रीमुखंतुदासशर्चीतिमुखमेवचुंबितवान्तत्रस्यरागातिशयंमन्नाह आअरइति वर्णप्रधानंघृतंवर्णघृतंतेनरजस्वलानांचिह्नहेतुर्मुखलेपो देशाचारःआदरेणप्रणामितोदोकितोओष्ठोयत्रअघटिकाअसंस्पृष्टनासायत्र असंहतंललाटेनललाटंयत्रपरिसर्पतःकपोलेचुंबितंस्मरा मः गोप्यांकश्चित्वयस्येवदतिस्वयमेवस्मरतिवा २२ कश्चिकुलजायागांभीर्यगुणमाह आण्णाइति हर्षविकसितकपोलासतीसुरतेन था आज्ञाशतानिगृहाणाधरंमुंचाचिक्षुरमित्येवमादीनिददसीगोसेप्रभातेलज्जयाअवनतमुखीअपिसंभावनायांअहंइषमित्यर्थेअपीयसे तिप्रियांनश्रद्धदधमः सेयंप्रियैवनभवभवतीत्यर्थः एतेनलोकसमक्षेगूढाकारतैवनायकायानाकप्राप्तिहेतुर्नतुधार्ष्यमिति २३ कुलीनतयानम स्कारछलेनात्मानुरागप्रत्योपत्युश्चअन्यस्यामनुरागमात्मनिचानिछांकाचिदाह पिअइति इष्टानिष्टदर्शनरूपंदुःखदूयंयायाअभिजात्या कुलीनतयाकार्यतेनस्येत्यनमः आसमृदिषुचेतिदीर्घत्वंअयमाशयः क्रतुस्नानादौबंधुजनाभ्यर्थनाधर्मेचानुरुध्यमानःकुलीनतयामामु

षगतोसिनतुस्नेहेनेति २४ गमनायगृहीतक्षणेपिकथंनगतोसीतिकेनचित्सृष्टंप्रतिसपरिहासाकाचिदाह एकोवीति यात्रासमयेएकोपिकृष्ण मृगःप्रदक्षिणंचलनुव्याधेनानुद्रुतोपि अशकुनत्वेनगमनविघ्नंकरोतिकिंपुनःकृष्णसारंहृद्यंप्रियतमायालोचनयुगलंबाष्पाकुलितंपश्येव्याधा कुलितंप्रदक्षिणंचलदितिविरहदहनेदह्यमानहृदयायाःप्रोषितस्त्वंपुनर्मेदुर्लभदर्शनोभविष्यसीतिप्रदक्षिणंकुर्वेन् एतेनकांतास्नेहनिबंधोयं कथंगछतीतिभावः २५ अनुनीयमानमपिअनुनयमग्रहनंप्रणयिनीसंभ्रमदंडमाह णकुइत्यादि णकुर्णतोइतिलट्शब्दादितिलृङिडूपं नाकरिष्यएवमानंनिशासुप्तकांतयासहसुरवसुप्तानांकिंचिद्विबुधानांअभिसारण्यातयाशून्यीकृतस्यपार्श्वस्यशय्येकदेशस्यपरिमर्शनस्य र्शेन अथवाशून्यीकृतपार्श्वत्वात्तपरिमोषणेनवंचनेनयावेदनातांयदित्वमज्ञास्यःसावेदनायदित्वयाज्ञाताभवेदित्यर्थः अयमभिप्रायःममेवा यदोषोयद्यहंपतिव्रतानस्यांददात्यंकिमेवंकरोषिइति २६ कृतकलहयोरात्रिवृत्ताकलनार्थमागतांप्रियसखीप्रणयरोषभंगार्थमाह पणअंति निश्चलनिरुद्धनिश्वासदत्तकर्णयोरितिप्रयत्नधृतनिश्वासत्वेनकृतकप्रसुप्तंतथाविधनिश्वासाकर्णनतत्परतयाभिलाषित्वंसूचितं कोम लोइत्युपालंभप्रश्नः द्वामपियावन्नपरस्परावधीरणसमर्थौतदलमात्मानंखेदयितेतिभावः २७ कस्यचिद्यूनोभियोगंग्राहयितुं अभियोज्यायाः पत्योवैमुख्यार्थंदूतीतद्भर्तृभ्रातृजाययोरन्योन्यानुरागमाहाणवेति कृतेप्रतिकृतमिवकर्तुंलज्जाशीलायाअपिनवोढायास्तेनतेनांगेनरोमाच छलेनदंडराजीवधृतेतिभावः २८ प्रोषितभर्तृकाप्राणेशसमीपगामिनमध्वगंतदानयनत्वरार्थमाह अज्जमेति अद्यमयातेनवल्लभेनविनाग र्जितश्रवणात्वर्षासु अनुभूतानिसंभोगसुखासंस्मरंत्याअभिनवमेघानांरवोबंधस्थानंनीयमानस्येववध्यस्यदोषघोषणापटहध्वनिरिवश्रुतः

एनेनसन्निहितास्त्वपिवर्षासुनागच्छतितस्मिन्दूरवर्तिनिमेमरणमेतदवगम्ययद्युज्येतेतत्कुरुषेतिभावः २९ कस्याश्चित्सगमायोत्साहयितुंदू
तीग्रामपान्तपुत्रंसोपालंभमाह णिक्केवितिनिष्कृयअनुरक्तकामिनीजनवैमुख्यात्क्रियाशून्यः जायाभीरुकभार्यापरतंत्रअतएवास्वच्छंदचा
रित्वादुर्दर्शनः दुर्लभदर्शनः निबकीटसदृक्षेतितिक्तरुचित्वात् असंदरमहिलानुरागार्थंह्रावपियुवांअभव्यरुचिसमावितिभावः ग्रामग्रामणि
नंदनेतिभयशून्यताप्रदर्शनपरं कथंत्वत्सगमःस्यादितिचिंतयादुर्बलायतेइति युवतिजनानुरागकथनेनकथनीयत्वंवर्णितं ३० कमपिस्फुट
योषिदभिलाषिणंविमृश्यकारिणमुत्साहयितुंतस्याःपत्योअनिच्छयासाध्यतांपुरस्यचस्फुरवनिर्गमप्रवेशतयानिरपायतांदूतिस्फुटस्तुतिव्याजे
नाह पहरेति प्रहारव्रणकिणैर्निर्मोन्नतकर्कशोतस्योरसिजायाकृच्छ्रेणनिश्चलभनेअनिच्छंत्यपिभयान्नमालिंग्यस्वपीत्यर्थः पुरपक्षेतुप्रह
रवनमार्गविषमेप्रहरगम्योयोवनमार्गस्तेनस्फुरवापसरेत्याशयः पल्लीकुटीनिवहः लक्षणयापल्लीनिवासिजनयदः पुनस्तस्यनिरतिशयसत्यशौर्य
शालिनःसुरवंस्वपिति अकुतोभयत्वान्नकोपिजागर्तीत्यर्थः ३१ कलहांतरितायाग्रहिलत्वदोषपरिहारार्थंदूतीतत्कांतं अगृहीतानुनयविलक्षमा
ह णेउरेति नूपुरकोटिविलग्नंचिकुरंकेशंदयितस्यपादपतितस्य हृदयंशोषितमानंउन्मोचयंस्त्वेवकथयतिअयमाशयः अखंडितप्रणयामा
निन्योवाचामुखरागेणवाअनाविष्कृतंप्रसादंचेष्टाविशेषेणाविष्कुर्वतीति तथाचनूपुराग्रलग्नंतवकेशंउन्मोचयंस्त्वेवहठपरिरंभलोलुपंहृदयं
कथितमेव त्वयातदनुरूपंनकृतमित्यतस्त्वेवेदंअवेदग्ध्यंननुतस्याआग्रहत्वदोषइति ३२ नायिकानुरागकथनेनदूतीमदस्नेहंनायकमनुकू
लयितुमाह सानेति परपरिधानेनपर्यायितत्वेनचगर्हितामालाआवमालिकारेफभगेतिरेवसंबोधनेसाफंदरीत्यास्यकेशपाशादाकृष्यस्वह

दत्तात्वत्करस्पर्शबहुमानादूर्ध्वरहितामपिउद्भासितनगरगृहदेवतेवाद्याप्यवमालिकांवहतिइदमात्राकृतं त्वद्विरहादिदानींअकृतप्रसाधनास
हजसौंदर्यमात्राभरणात्कृतचित्ततयानिजशिवालेरव्यपुत्रीवसाशाच्यांदशामुपगता अतस्तामनुकंपयस्वेति ३३ अन्यनायिकानाम्नासंबो
ध्यानुनयंतंखंडितासहृदयेअन्यत्र विनयोपालंभमाह अहेति अहअयंसभावितमार्गप्रचारःसुभगत्वयैवकेवलंनिव्यूढः इदानींलोकस्य
हृदयेअन्यत्वाच्यत्व मांप्रतिहृदयबाह्येनाऽपिप्रियवचसासेवानुनीतानत्वहमितिभावः ३४ प्रणयकुपिताष्टाभिमुखस्फुटं कातमाह
उण्हाईति प्रियविरहादुष्टानिनिश्वसंनिश्वसितानिमुंचन् किंममशयनैकदेशेपराङ्मुख्यास्त्वच्चिंतामकुर्वत्याइतिभावः हृदयंप्रदीप्यानुशये
नसपत्नीसमुत्कर्षदर्शनक्रोधेन कृत्वाप्येतुमुन्मिषत्कज्जलःनिश्वासैःदृष्टंप्रदीपयसीकिमलीकदाक्षिण्येनमामात्मानंचरवेदयसि तामेव
वल्लभामनुगच्छेतिभावः ३५ दूतीविरहिणीकांतमाह तुहइति चिरकारकलंघितावधेतवविरहेतस्यानियतह्रास्यमलिनेनमुखेनछायाकार्तिन
भार्यैर्वे रविरथशिखरध्वजेनेवछायाआतपाभावः तदेवंविरहविधुरामनुकंपस्वेत्याशयः ३६ कापिबंधूवधूर्नवधूंवेसतीवृतशिक्षार्थमाह
ण दिहइति कुलवध्वागमसीतालक्ष्मावृत्तांतंगृहमितिलिखितंकृत्वाविमातृजेपिसभार्येरामेअनुलग्नानिसौमित्रचरितानिकथयंस्यादुष्टहृदयोदे
वरःप्रत्याख्येयः ननुप्रकटंकुटुंबविघटनभयादिति एवमन्यपुरुषेपरिहारप्रकाप्यूहनीयः ३७ सतांसतिविनाशकारणेपिविनाशोनभवतीति
असतीत्वदोषप्रछादनार्थमाह चत्वरेति चत्वरगृहीणिनखलुशीलंखंडितमितिशिरश्चालनेनखंडितमेवेतिवदंत्यासख्याभविष्यत्यधिकस्यग
मनमाक्षिप्यतेप्रोषितस्यतेप्रियारखंडनमसदिग्धंसंदिग्धस्त्वर्थलाभइतिज्ञात्वानयुक्तंगमनमितिभावः ३८ दूतीपीडमर्दमाह तुज्झेति गोला

कूलेगोदावरीतीरेकृतांगोद्वर्तनस्यतवांगरागशेषेण जंबूकषायेणतथास्वरेणसोमालाश्यामासुकुमारागीस्नाताकिलेति स्नानारुचोकिलशब्दःस्मा
नच्छलेनतयात्वदंगसंगाभिलाषिण्यातवांगरागोच्छिष्टग्रहणंकृतमितिभावः ३९ नदीनदकदंबनिकुंजदर्शनसंकेतेनकांतेनविप्रलब्धानायिकातत्रा
गंतात्वंतुनागतइतितंश्रावयंतीसखीजनमाह तालूरेति जलावर्तभ्रमणखंडितकेसरोगिरिनद्याःपूरेणदरमग्नोन्मग्ननिर्मग्नमधुकरःक्रीयतेक
दंबः तेनभ्रष्टकेसरेणगलितमकरंदेपिकदंबेभ्रमरस्येयमीदृशीस्नेहर्तीतिसखीजनंपत्याश्चर्यकथनं कांतंप्रतितुअनुतापनस्नेहस्थिरानुबंधः
संभ्रमेवाहं अकृतज्ञेनत्वमाछलितेतिसरोषउपालंभसूचितः अथवानदीनिकुंजेकांतेनसहविरहंतीनायिकाथोतेविपत्तावपिकदंबमपरित्यजतंभ्रमरं
दर्शयतीत्वमर्थेवंदृढस्नेहोभविष्यसीत्यभिप्रायेणकांतमेवेदमाह नद्यासहकदंबेयस्यसंबंधोनीचमैत्रीसदृशः कदंबस्यभ्रमरेणसहसाधुमैत्री
सदृशइतिव्यज्यतेइतिरघुनाथभातं ४० दूतीकामुकंप्रतिकस्याश्चित्पतिव्रतात्वापादनेनासाध्यतांप्रतिपादयंस्याह अहि आइति कुलगर्वयुक्त
स्यदुर्गतस्यनिष्परिछदस्यसोपहारसापरिछदागतस्वजनवर्गसंवर्गणाक्षमस्यछायाकृतिःस्यात् तथाचात्रैवस्थिति अवमाणि ओइति
अतःपत्युःछायांरक्षंतीगृहीणीनिजबांधवेभ्योतिविभवेनागछद्भ्यः क्रुध्यतिपतिचित्तानुवृत्यर्थंबंधजनस्याप्युपहारंनबहुमन्यतेकिंपुनःका
मिजन्यस्येतिभावः ४१ कामुकजनाभियोगनिरासार्थंकापिस्वाधीनभर्तृकायाःसुचरितमाह साहीणेति संस्तुपयंस्याअनुद्विग्नांकुर्वंस्या
क्षणेमदनमहोत्सवादौकदाचितकृतमंडनांमामवलोक्यइदंमयमुद्विग्नारंडितचारित्रास्यादित्याशंकयानात्मानंमंडयति अथवाप्रतिवेशिनी
रुजापनार्थंमनयामंडनेनकृतेनतुकामुकांतरविरहविन्नयेतिसखीदोषछादनार्थंसख्यावनेचेमिदं ४२ दूतीनायिकानुरागकथनेननना

यकमनुकूलयितुमाह तुज्जवेति तवयसातिइतिहृदयंआभ्यांदृष्टस्त्वमितितस्याअक्षिणीप्रियतवविरहेकृशायितानीतितस्याअंगान्यपिप्रियाणि४३
अभियोज्यायाःपत्युःरभूतमपिदोषंउद्भावयंतीतस्मिन्नस्तचित्तभंगार्थमाह सब्भावइति सद्भावस्नेहरक्तेरज्यतेइतियुक्तमिदं अन्यहृदयेदुष्टह
दयेपुनर्यत्हृदयंदीयतेसद्भावेनव्यवहीयतेतज्जनोहसतिउपहसति तत्किमस्मिन्नशठेसानुरागासतीतिभावः अथवाखंडितायाबहुधाकृतव्य
लीकंअनुनयंतंप्रतीर्ष्यावादोयं ४४ निमृष्यकारिणंनायकंदूतीसप्रत्ययायनायकासंगमायप्रोत्साहयितुमाह आरंभेति आरंभमाणस्य
लक्ष्मीप्राप्त्यर्थंमनुष्ठानंकुर्वतः ४५ चिरविरहमपिसहंतेस्त्रियस्तत्किमेवमुद्विग्नासिइतीवदंतीकामपिविरहोत्कंठीतासनिर्वेदमाह विरहा
णलोसइति विरहानलःसह्यतेआशाबंधेनावधिप्रतीक्षणादित्याशयावल्लभजनस्यैकग्रामप्रवासोमातर्मरणंविशेषयति प्रत्याशाहेतुत्वादय
मनर्थःमरणादितिरिच्यतेइत्यर्थः ४६ गोष्ठीनायकतांवल्लभस्यवर्णयंतीविरहोत्कंठितासखीजनमाह अज्जचेइति सगोष्ठीबंधविदग्धः
अद्यैवप्रोषितःअद्यैवगोष्ठीस्थानानिरथ्यामुखंदेवकुलचत्वराणिअस्माकंचतत्संगमाभिलाषिणांहृदयानिशून्यानिजातानि ४७ कांतस्या
न्यमहिलाभिसारंश्रुत्वासवैमनस्यायाःसख्याःसखीप्रबोधनार्थमाह अकूवइति आरवंडतिप्रियाहृदयेमनसिआलीयतेस्मृतिपथमु
पैतीत्यर्थः अन्यंमहिलाजनंरममाणस्यदृष्टेवादृश्यमानेवासदृशेगुणेउभयथापिकिमित्युपेक्षते तथाचोक्तं पाणीशीणतलेकृशोद
रिकृताक्षामाकपोलस्थलीविन्यस्तांजनदिग्धलोचनजलैःकिम्लानिमानीयते मुग्धेचुंबतुनामचंचलतयाभृंगःक्वचित्कदलीरुन्मील
न्नवमल्लिकापरिमलःकिंतेनविस्मर्यते अयमाशयः नहित्वयिरूक्षभगायांस्मृतायामन्यस्यांतस्यप्रेमानुबंधःसंभाव्यते प्रत्युततवैवसोभा

ग्यमुन्मीलिष्यतीतिभावः ४८ मानिनीमनुनेतुंदूतीयौवनाघनित्यमाह णईति कतिपयदिनस्थापित्वात्नदीपूरसदृशोजनेयौवनेसदाशोषिते षु दिवसेषु अनियतासुच्चरात्रिषुसदाशोषितासुच्चपुत्रिकंदग्धमानेनकतिपयदिनानुभाव्ययौवनसुरवविघातकत्वात्दाहार्होयमानःकीमस्मि न्नाग्रहेणेतिभावः ४९ कापिनिशाभ्यर्थनकाकुवादश्रावणेनविरहासहत्वंव्यंजयंतीकांतगमनाक्षेपार्थमाह कल्लमिति कल्यंप्राप्तःकिलनिष्ठुरहृ दयःप्रवत्स्यतिप्रियइतिश्रूयतेजने तथावर्धस्वभगवतिनिशेयथातस्यकस्यैमेवनभवताति ५० काचिद्विरहासहसखीमौग्ध्यकथनछलेनतत्का तगमनाक्षेपार्थमाह होंतइति भविष्यसार्थिकस्यजायप्रियेयाम्यहमित्यलीकयात्रायागमनायप्रेरणेजीवधारणायरहस्यंतत्वोपदेशंप्रियविरहसनेहे शीलांश्छलेनागृहेगृहेभतिगृहंभ्रमतीतिअस्तुतावद्विरहसवगमनः समयएवमुग्धायाजीवीताशासंदिग्धेतिभावः ५१ स्वपतिरक्षार्थंअन्यकामुका भियोगजनार्थंवास्वाधीनभर्तृकास्वसौभाग्यमाह अण्णइति देशब्दः साभ्यर्थनसंबोधनेहेदैवान्यमहिलाप्रसंगमस्माकंदयितस्यकुरु यस्मात्सुरुषाए कांतरसाः अंतःशब्दः स्वरूपवाचीएकरसाइत्यर्थः एतेनपत्युरन्यनायिकारताकथनेनान्यकामिन्यवकाशोनिरस्तः पत्युरन्यासंगप्रार्थनयाअवसर मिछंत्याप्रछन्नरताभिलाषश्चसूचितः ५२ जाताभिलाषाकालक्षेपाक्षमास्वयंदूतीनायिकापथिकमाह थोअमिति यत्रातपविन्नाविश्राम्यंति पथिकाःसाछायापिमध्याह्नेशरीरतललीनान्यस्यातपभयेनस्तोकमपि इयंननिर्याति उअपश्य तंसार्थिककिन्नाविश्राम्यसीतिअचेतनापि छायाननिष्क्रामति किंपुनः कोपिचेतनः ततश्चविविक्तनिरायामध्याह्नाभिसारसुरवमनुभवावइत्याशयः ५३ ज्वरश्लाघाकथनेनाविरहोत्कंठि ताकांतोपालंभमाह सुहपुछेति भोज्वरत्वंअस्माकंसुरवदुछकंदुर्लभंदूरात् अस्माकंजर्नआनयत् उपकारकोसिजीवमपिनयन्नकृतापराधो

सि अस्निग्धेत्वयिममममरणमेवश्रेयः किंसुरवदुछकत्वेनेतिभावः ५४ उद्धतानायिकावार्ताकरणागतंकांतंसेर्ष्यमाह आमेति आमशब्दः सेर्ष्या नुमतौ कांतनिःचिंतामदुखादुखितस्यभवतः किमनेनप्रश्नेनेतिभावः प्रियांगसंगसंक्रांतपरिमलत्वात्सुगंधिगंधगंधितां जातज्वरगंधामा स्पृशमदंगसंगसंक्रांतज्वरगंधमात्मानंकुर्वन्प्रियायाः कृतमराधोमाभूरित्याशयः ५५ रतरभसादाक्षिप्यकांतमारब्धपुरुषायितांसुकुमारत्वादत्यया सेनैवश्रांतांकांतानायकःप्रोत्साहनार्थमाह सिरिविपिछेति स्वस्तमात्मानुकीर्णत्वात्मयूरपिछवत्स्खलिताःकेशायस्याः आयासाद्वेपमानोऊरू यस्याः श्रमाद्विनिमीलितार्धेः क्षीणीयस्याःसातथा सर्वत्रसंबोधनं ईषत्पुरुषायितशीलेविश्रमणशीलेजानीहिपुरुषाणांयद्दुःखं ५६ वेश्या पूर्वंनिष्काषितस्यपुनरुपार्जितविभवस्यभुजंगस्यसंगमायप्रेरयंतीजननीमाह प्रेम्णोविरोधितसंधितस्यप्रत्यक्षदृष्टव्यलीकस्यश्रुतेअनुमिते चविप्रियेप्रतीकारः संभवतिदृष्टेतुनास्तीतिभावः उदकस्येवतापितशीतलस्य विरसोरसोभवति पर्य्युपास्यमानोप्यसौनानुरक्तोभविष्य तितत्किंमामस्खानेशिक्षयसीतिभावः अथवातथाविधस्यैवभुजंगस्यपुनर्दुहितृस्नेहकथनेनाभ्यर्थनपरायांवेश्याजननमेतन्न्यायंवादः ५७ बहुशोनुभूतेर्थेभविष्यतिचभूतवत्प्रत्ययोभवतीतिनिदर्शयन्कश्चित्बंद्याः पतिशौर्यबहुमानमाह वज्जवेति काश्मिरीबंदीसिंजिनीधनुर्गु णः अतिचमत्कारकारित्वात्वज्रपतनातिरिक्तंपत्युर्धनुगुणनिर्घोषंश्रुत्वासदृशबंदीनामपिवहमानानिअक्षीणीप्रोच्छितानि आगतोमेभर्त्ता भवतीरपिमोचयिष्यतितत्किमद्यापिरुदितेनेतिभावः ५८ वधांजाताभिलाषःचोरयुवापतिशौर्याभिमानीनीनामुत्साहभंगार्थमाह किरीति किरिमिरिहेबंदी ५९ वेश्यामाताभुगेजेंस्यदुर्विदग्धत्वमाह सहतीति दुहितुःतथानेनरमिता दुर्विदग्धेनरसावसानानभिज्ञेन आर्या

नशिरीषकुसुमानीवम्लानशोभानियथाअस्याजातान्यंगानि ६० इतिनायकंनायिकानुरागमाह अगणिअेति नगणितापोषास्त्वदन्येयुवा नोयथासातया बालकेतिस्त्रीरत्नपरिहारात्स्त्रीवधपातकाचिंतनर्थंहिताहितानभिज्ञेत्यर्थः लज्जालंघनात्व्यतिक्रांतालोकस्यमर्यादा स्थितिर्यथासातथा अथानंतरंसापूर्वोक्तसौंदर्यादिबहुगुणातवकृतेत्वद्दर्शनेछयादिङ्मुखेषुप्रसारिताक्षिभमति तदेवंसप्तमीकामावस्थामा पन्नामनुकंपस्वेतिभावः ६१ हरिद्रोद्वर्तनदेहप्रक्षालनेनबधूनांअभिसारपरतांसूचयतीग्रामणीमातापुत्रशोर्यंतासांप्रतिचालनार्थमाह अज्जमिति अद्यैवप्रोषितःग्रामगोप्तेत्यर्थात् उज्जागरकोजनस्याद्यैवचौरादिभयात् अभिसरणाभियोगार्थमद्यैवहरिद्रापिंजराणिअसति नांमंगरागग्रहणात्गोदावर्याःकूलानि ६२ बंधूवधूःकुलवधूरक्षार्थंसतीवृत्तमाह असरिसेति एतेनाप्रकाशमानंस्वदोषापादकमपिबल वद्विरोधदर्शनात्गोप्यमितिभावः ६३ कलहांतरिताया:सखीतत्कांतेननद्भावजिज्ञासार्थंदृष्टांतमाह चिंतामणियेति कृतमन्युकानिकृ तोमन्युर्यैस्तानिसखीभीरुदितानोपहसिता तस्यास्त्वदनुस्मृतिपरायास्तथाविधंमन्मथोन्मर्दमवेक्ष्यसखीभिस्तांप्रतिरोदनंकृतंनपुनरुपहासका रणेसत्युपहासःकृतःतदेवमनन्यपरांतामनुवर्तस्वेतिभावः ६४ कुलजाभिसारिकानागरकंप्रतिप्रच्छन्नकामिताभिलाषंसवैदाध्यमाह हिअअेति हृदयज्ञेरिति इंगितज्ञैर्गूढेंगितैः समंअसमाप्तन्यकार्याणियथामनसिकृत्वयंतिसूत्रवंकुर्वंतिनतथा इतरैरनिंगितज्ञैरगूढाकारैश्चसमंसमा प्तिर्नीतान्यपि एतेनत्वद्विधविदग्धस्यसंकल्पसंगमोपिवरंनपुनःपामरसंगमइत्याशयः ६५ चिररतार्थिनीनायिकाप्राप्तवेगंजारमपिअन्य मनस्कंकर्तुमाह दरइति इषत्स्फुटितशुक्तिसंपुटनिलीनांजनानामिकाग्र्यागूलनिभं पक्वाम्रछिविनिर्गतंकोमलमाम्रांकुरंपश्यत अथ

बाकोमलाग्र्याम्रांकुरस्यप्रदर्शनेनादूरवर्तिनंघनागमंसूचयंस्वकांतगमनविघ्नार्थंगाथेयं ६६ असत्वररथेतेप्रवृत्तयेकुलटागृहस्यजनसंचा रशून्यतांसूचयितुंजारंचान्यमनस्कंकर्तुंमाह उअहेति पश्यतपलांतरावतीर्णानिजतंतूर्ध्वपादप्रतिलग्नं दुर्लक्ष्यसूत्रग्रथितैकबकुलकुसुमनि वमर्कटंकं ६७ पुराणेदेवकुलेयथाभिमतरतलंपटाजारमाह उवरिइति उपरिदरदृष्टरवन्यं कलशस्यभग्नत्वात् किंचिदवशिष्टकीलकं नि स्सनतीत्यत्रपारावतरुतानुकारिकंढकूजितमयत्नसिद्धं निर्जनताप्रकाशनेनसंकेतस्थानंविपरीतरतार्थिभावःसूचितः एतेनस्वीयकौशलंचदर्शि तं ६८ कर्दमभयादुत्पुलयममपदस्थानेपदंदत्वान्यस्मिंस्तवनुरागादितिप्रियांनिह्नुवानंयुवानंकाचिदाह जइइत्यादि चिरस्थितकर्दमेकिणोप्रश्ने यदिकर्दमभयादुत्पुलयंपदमिदमलसतयामंदगमनयातवपदेतवस्थानेदत्तंयत्तत्सुभगकंटकायमानमंगमिदानींकिवसि अयमाशयःयदीयंत वप्रियानभवतितदाकथमनयापदेवस्थानेसृष्टेरोमांचस्तेजातः ६९ निजभर्तुरेवप्रियास्मितत्किंतवमयादुर्भगयेतिनिरस्यंतीनायिकांसाभि लाषःकश्चिदाह जइइत्यादि यदिभवसिनतस्यप्रियादिवसतन्निःसहैःसुरतश्रमखिन्नैरंगैरुपलक्षितानवसूतायाःपीतेनपीयूषेणान भिनवदुग्धेनमतापदिवसेवकिंस्वपिषिश्रमससुरतजागरएवमेसौभाग्यंव्यनक्तीतिभावः ७० जनापवादभीतोबंधुःप्रोषितभर्तृकामाह हेमंतेतिआइति हैमनीघनतिदीर्घासुरात्रिषुत्वमसिअविनिर्जोदोगरहेतोःप्रियसंभोगस्याभावान्निश्चयवस्त्राशून्यातनश्चहेतिचिरतरप्रोषि तपतिकेनसुंदरंअसतीशंकाहेतुत्वान्नभद्रंयदिवास्वपिषि ७१ वेश्यामातादानविमुखंभुजंगोपालंभनार्थंदुहितृशिक्षार्थंचाह यतोइति प्रातोभूतःक्षणउत्सवोनशोभतेअतिप्रभातेपूर्णिमाचंद्रोनशोभतइतिसर्वत्रयोज्यं अंतविरसश्चकामहतिःसुरतावसानिकोपचारविमुख

इत्यर्थः असंप्रदानश्चपरितोषः दानंविनाप्रीतिः प्रीतिरेवनभवतीतिभावः ७२ उपक्रम एवविज्ञाभद्देविरुध्यंजानंतीतिदर्शयन्कश्चिदाह
पाणिग्गहणइति ७३ नवमेघोदयदर्शनात्ग्रीष्मांतस्यवर्धेलंघनंमत्वादयितस्यान्यनारीप्रसक्तिंमरणंवासंभाव्यविकूर्चायाःप्रोषितपति
कायाःसखीसमाश्वासहेमोगिल्लेदवेति ७४ कापिप्रथमसंगमेनुरागातिशयंदर्शयतंबहुवल्लभंकांतमादिमध्यावसानेष्वभिन्नप्रणयानुवर्त्यमा
ह जेतिअइति यावन्मात्रशक्यतेनिर्वोढंदेहितावतुंप्रणयंजनोविनिवृत्तप्रसाददुःखसहनक्षमःसर्वः एतेनानुद्भूतप्रणयखंडनात्वदनुरक्ता
हंत्वयाखंडितप्रणयानजीवामित्याशयः ७५ प्रियेकिमेवाद्यापिप्रणयवेमुख्यंतवेतिप्रियेणोक्तामानिनीतस्याश्चिरस्नेहनामात्मनश्चानु
षंगमाविष्कुर्वंतीतिमाह बहुवइति बहुवल्लभस्ययाभवतिवल्लभाकथमपिपंचदिनानि साविदितातस्यार्थार्थेनवैयर्थ्यात्किंषष्ठंदिवसमृगयते नन्वकु
तोनमृगयतेइत्याशंक्याह कुतोमिष्टबहुकंचेतिसकृतातिशयलभ्यमिदंकुतोमेमंदभाग्यायाइत्याशयः ७६ कापिपतिप्रत्यदोषावकाश
निरासार्थंस्वसौभाग्यंआत्मनश्चपत्यावनुरागमाह जंजंसोइति यंयंनिर्ध्यायतिपश्यात्यंगावकाशंमामानिमिषि तास्तःप्रछादयामितनंइ
छामिचनेनदृश्यमानं ७७ कलहांतरितायाःसखीतत्कांतमागतमनुयायत्प्रोत्साहयितुमाह इदमइति अनयादृढमन्युव्यथितयापि
दयितेगृहीतोमानः पश्यतवालुकामुष्टिः इवस्फुरसुरतश्रमानः शनैःशनैर्गुणयन्नपसत्यतिक्रामति ७८ शालीगोपीशालिक्षेत्रेपतनींश
कपक्षिंदर्शयतीजारंसत्वरमन्यमनस्कंकर्तुमाह उअइति पश्यपद्मरागमरकतैर्लोहितहरिन्मणिभिःसंवलिता एकांतरग्रथितानभःश्रियः
कंगडूष्टाकंठिकेव कीरसिंछोली शुकपक्षिंनभस्तलादवतरति ७९ कापिविदितदुश्चरितापत्यादुर्गस्थाननिरुद्धाजारप्रहितदूतीमन्या

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

पदेशनाह णाविइति नाविदथाविदेशेकुरुतानेबंधनस्तंनेचवासोवस्तानदोसैंगतिः सरतांनिर्गमननिरोधश्चनिर्वर्तमानः ८० पथिकस्त्र
लेनालिंदकोषितस्यजारस्यजागरंसीत्कारंचशीते नगरोषितंभाविनंप्रागेवरतशंकानिरासार्थंसूचयंतीकुलटागृहजनमाह स्कंधाग्गिइति
स्कंधाग्निनावनेषुशीतेनरक्षितःग्रामेतृणैःशीतेनरक्षितःपथिकः नगरोषितःसानुशयेनैवउभयत्रनिराकरणादरुधवैरेणेवणडिज्जइव
यते एतेनेनदुक्तंभवति अस्यांशिशिरनिशायांअस्यनिर्गतिकस्यपथिकस्यपथिकवराकस्यशीतेशीलुर्वतःकुतोनिद्रेतिअथवापथिकेनस
हरममाणांसखीप्रतिगृहजनस्यसुरतशंकानिरासार्थंसख्याबादोयं ८१ इदस्नेहतोविदग्धकामुकतांचात्मनोनागरकःकामिन्यं
तरप्रलोभनार्थमाह भरिमोइति दशनक्षतार्थंगृहीतेधरेधुतेशीर्षेप्रघूर्णनशीलैरलकैराकुलितं अतएवालकाकारापरिमलेनतरलि
ताइतस्ततोभ्रमंतीयाभ्रमरावलिस्तयाप्रचलंकमलमिवतस्यावदनंस्मरामः ८२ सहचरप्रलोभनार्थंविटःकस्याश्चित्सौभाग्यगर्वसूचकंविवेकमा
ह हछफइति देश्यामेषामहिलेत्यर्थेअयंशब्दः हछफलंउलूकतरलत्वंतेनस्नानायप्रसाधितानांउसवावसरेसपत्नीनांमध्येअज्जाइ अनया
स्त्रियामार्जनानादरेणप्रसाधनावज्ञयाकथितमिवसौभाग्यं रत्याद्यभीष्टभावाद्योयौवनाद्यभिमानश्चाजः भूषाद्यनादरः स्त्रीणांविद्वोकोभा
वजोयथेतिभरतः ८३ उद्वर्तनलग्नवलयमधिगतमलापनयनप्रयत्नादनुमितविश्वरस्नानां पुष्पवतीनागरःसाभिलाषमाह एताणइति
स्नानहरिद्राक्तमध्यानिजालानिजालप्रधानस्य कंकणस्यकिलिंचिदंशुकाक्षंतदेवसूक्ष्माग्रत्वात्कंटकंतेनशोधयंतीसंधिलग्नमलमपनयं
तीकंकरिष्यसिकृतार्थं त्वत्संगमेनाधकस्यजन्मसफलंभविष्यतिधन्यस्येतिभावः ८४ नायकस्यप्रवासनिषेधार्थंसततोपभोग्यवैरस्यार्थंरवल

वचनस्यचाग्रहणार्थंअकारणस्नेहविच्छेदपरिहारार्थंचविदग्धनायिकात्सखीवागाद्यत्येननायकमाह अदंसइति अदर्शनेनप्रेमार्पेतिअतिदर्शनेना
र्पंतिपिशुनजनजल्पितेनाप्यतिपें एवमेवार्पयेति ८५ पूर्वगाथामेवस्फुटीकृत्याह अदंसणेति अदर्शनेनमहिलाजनस्यस्त्रीणांलघु
दयत्वात् अतीदर्शनेननीचस्यनतुत्वद्विधसत्पुरुषस्येतिभावः मूर्खस्यपीशुनजनजल्पितेननतुविज्ञस्येत्याशयः एवमेवापिकारणंविनापिरक्त
स्यनतुत्वद्विधस्यजनस्येत्यभिप्रायः प्रेमार्पेतीतिसर्वत्रयोज्यं ८६ प्रथमगर्भायाःसुभगायाःस्तनकालिमकथनछलेनप्रसवानंतरभाविस्तनपतन
प्रणयखंडनेनिर्वेदसूचनेनोत्तरकालंचस्नेहानुवर्तनमंगीकारयितुंसखीतत्कांतमाह पोट्टपइति पोट्ट उदरंयौवनयोगात्प्रणयबहुमानार्थमु
न्नतंभूत्वाउदरपतितेरुदरनिषण्णेरुदरभरणव्यग्रेश्चदुःखस्थीयतइतिचिंतयतोर्मन्येस्तनयोःकृष्णमुखंजातं तस्याइवतत्वतःप्रणयखंडनयेति
भावः ८७ अभियोज्यामभियोगंग्राहितुंदूतीनायकस्यानुरागातिशयमाह सोतुज्जइति मतवकृतेसुंदरीतथाक्षीणःसुमहिलाइतिरूपवद्भार्योपि
त्यक्तुंरक्तइतिनायिकास्तुतिपरं हलिकपुत्रइत्याजंवं धनिकत्वंचप्रदर्शयंगंदर्शयति यथातस्यमत्सरिण्यापिजाययापतिमरणभयादूत्यंप्रतिपन्नं
तद्यदिनानुमन्यसेतदापुरुषवधपातकंतेभविष्यतीतिभावः ८८ कलहांतरितांचिरागतेकांतेसस्नेहोपालंभमाह दक्खिण्णेणेति दाक्षिण्येना
प्यागच्छन्सुभगसुखयस्यस्मार्कंहृयानि निष्कैतवेनयासांगतोसिकानिर्वृत्तिस्तासांधन्यानामितिशेषः ८९ पतिंप्रत्यन्यस्त्रीजनावकाशानिरा
सार्थंस्वाधीनभर्तृकासखीसौभाग्यमाह एक्कंपेति एकंप्रहारयातंहस्तमुखमारुतेनवीजयन् सोपिहसंस्तामयाद्वितीयेनहस्तेनकंठेगृहीतआ
लिंगितइत्यर्थः ९० राधायाःसौभाग्यबहुमन्यमानासखीकृष्णमाह मुहुयेति मुखमारुतेनत्वत्कृष्णगोरजःचक्षूरजोराधायाअपनयन्च

क्षःप्रविष्टधूल्यपनयनछलेनचुंबन्नित्यर्थः एतासांपुरावर्तिनीनांवल्लवीनामन्यासामपिगोरवंहरसि सौभाग्यगर्वखंडनात् गोरतांवाहरसि अप
मानेनकृष्णीकरणात् ९१ केलिकलहनिष्क्रांतांकांतेनानुगमयितुंसखीसखीमाह आविलंबिति अविलंबितेननतुपरमार्थकृतेनमानेनपरा
ङ्मुख्यास्तवदृष्टपुलकोद्गमःसंमुखस्थितंहृदयमागच्छतेप्रियायहेमानिनि कथयतीतियोज्यं तदलीकरोषमिमंत्यजेत्याशयः ९२ दीर्घोद्भटरोषशी
लांमानिनींशिक्षयितुंसखीमानित्यंतरस्तुतिमाह जाणेति जानातिज्ञापयितुंअनुनयविज्ञापितमानपरिशेषविजनेपिविनयावलंबनंस्मरतेधार्ष्ट्य
परिहारंसेवकुर्वती अयमाशयः मानेपिमानिनीप्रियमनुवर्ततेनतुल्यमिवभरिभवतीति ९३ खंडिताबहुराःकृतापराधंक्षमस्वेतिवदंतंकांतमा
ह किंतावेति किंतावत्कृताःअथवाकरोषिकरिष्यसिवासुभगेदानीं अलज्जाशीलइत्थंभूतवर्तमानभविष्यतामपराधानांमध्ये साहसं कथ
य कतरेक्षम्यंतां नशक्यतेक्षमांकर्तुमितिनिषेधमुखेनैवकेवानसोदास्तवापराधाइतिध्वनिनानिवृत्तिर्दर्शिता ९४ दूतीदुर्विदग्धनायकंशि
क्षार्थमाह णकुणमिति गोपायंतियेप्रभुत्वंकुपितोदासाइवयेप्रसादयंतितएवमहिलानांप्रियाशेषाअतोन्येदंडप्रयोक्तारोऽनुनयपराङ्मुखा
श्चस्वामिनएवराज्ञःप्रेमसद्भावाप्राप्यावराकाःप्रोच्याइत्यर्थः ९५ भ्रमरापदेशेनदूतीगर्भवतीपरिहारिणोनायकस्योपालंभमाह तइआइति
तदाकृतार्थकृतादरमधुकरनरमसे अन्यासुपुष्पवतीषुबद्धफलभारगुर्वीमधुरहितांविपरीतरताक्षमांचमालतीमिदानींपरित्यजसि एते
नप्रथमंतथाचाटुशतप्रपंचप्रणयस्यकिमिदमुचितंस्वार्थपरतामात्रंभवतइतिभावः ९६ अवितृप्तेक्षणीयेनततक्षणंहेमामि तेन पूर्वकथिते
नदृष्टेन स्वप्नपीतेनपानीयेनेवतृष्णोवनपालितादर्शनाभिलाषोनगतएवेत्यर्थः ९७ सुजनप्रशंसाछलेनासतीवटतरून्मूलनभावयंतीजा

रंमंकेतस्थानांतरानुसरणार्थमाह सऊणोइति सऊजनोयंदेशंनिवासेनालंकरोति तमेवप्रवसन्सन्ग्रामासन्नोन्मूलितमहावटस्थानसदृशं करोति रहोवृत्तविश्रामाद्यभावनयाप्रोषितसऊजनोदेशस्तथोन्मूलितवृहद्वटविटपिस्थानमपीदुःखयतीत्यर्थः २८ स्मरिष्यसिमामितिगम नसमयेयदंतंप्रियाभविष्यसथिकमाह सोणामेति सनामस्मर्यतेप्रभ्रष्टोयःक्षणमपिहृदयात् स्मर्तव्यंचकृतंगतंचप्रेमनिरालंबं यदेव प्रियस्मरणार्हंकृतंप्रेमतदेवानाश्रयत्वान्नक्षमितिभावः २९ मंदस्नेहंविरलदर्शनंनायकंसखीआह णासवेति मंडलंत्वकृतमंडलाकारदंत क्षतंबालाप्रथमंत्वत्कृतशीलखंडन्नाद्विन्नपुलकवृत्तिमंडलेनापरिगतंसर्वतोवेष्टितंरक्षतिवराकी तदेवमनुरक्तामनुकंपाहीमनुवर्तस्वेतिभावः॥ ॥ १०० इतिसप्तशतकेप्रथमशतकविवरणं॥ ॥ अथहिस्नेतांकामुकतांचात्मनोन्यनायिकाप्रलोभनार्थंनागरकःसहचरमाह अक्षउ इति अस्मृतावन्मनोहरप्रियायाःमुखदर्शनयतीमहर्धअस्यादृतंसायत्रवसतिग्रामेतस्ययत्क्षेत्रंतस्यसीमापिदृष्टासुखयति १ कार्यगौर वत्संधितावधिस्तेवल्लभस्तमाश्वसंतरमेवागछतिलग्गइत्याश्वासयंतीमातुलानांप्रोषितभर्तृकासनिर्वेदंसासूयंचाह दिट्ठेति मन्मथोन्माथहे तवोदृष्टाचूताआम्रांकुराः आघ्राताःसुरावसंतेकांतेनसहपानकेलिशीलनार्थंकृतसंधानपरिपक्वसुरागंधोभूनेतः दक्षिणानिलोवसंतद्यावैः तः सोदः अतः कार्याण्येवदुःखैकभागिन्याममजीवितस्येनान्येवमहांतिप्रयोजनानियदेतदनुभवार्थंनत्यजामिहनजीवितं ततश्चकोवल्लभः करस्थयेनाद्यापितद्विरहेजीवामित्यात्मानंप्रतिनिर्वेदवादःकार्याण्येवगुरुकाणियुवत्यंतरसमासमसुखान्येवतस्य कथमन्यथासोवसंते ष्यद्यापिनागतइति किंचवाल्लभ्यमित्यपिकार्यनिबंधनंननुस्वभावसिद्धमस्याभिप्रायेणाह मामिकोवल्लभः कस्येति तथेवसन्निहितयातस्य

प्रयोजनंननुमयाव्यवहितयेतिवल्लभप्रसूयावादोगाथार्थः २ सदासन्निहितपतिकत्वेनत्वमनभिज्ञासिप्रवासागतप्रेमनिर्भरसुरतविलासाना मितिसख्योक्तास्वाधीनभर्तृकातामाह रमिऊणेति रमित्वापदमपिगतोयद्दोषगूहितुंप्रतिनिवृतः अहंप्रोषितपतिकेवनत्क्षणंप्रवासीव ३ अवरुद्धायाः सपत्न्याःसौभाग्यसगर्वपैशून्यवादेनविभवेनचनिर्वितापण्याकुलाभिमानिनीमानिनीपतिमाह धन्याबाधिराअंधाश्चतएवजी वंतिमानुषेलोके यतोनशृण्वंतिपिशुनवचनंस्वलानामृर्ध्विचनप्रेक्षंते महिधास्वकृतपुण्या असमानसपत्नीदुर्वाददग्धकर्णासद्विभवा लोकनसशल्यलोचनाजीवंत्योपिमृताएवेतिभावः ४ कस्मिन्नपियूनिजाताभिलाषाकुलद्यानिजपतिंप्रतिवैराग्यंव्यंजयंतीतमाह अविअए हेति अवितृष्णप्रेक्षणीयंसमसुखदुःखंवितीर्णसद्भावं अन्योन्यहृदयलग्नमिति संपन्नसद्भावं नत्वहंहृदयेस्यलग्नानत्वसोममेतिभावः तादृशंचपुण्यैर्जनोजनंकांतंलभते सममत्वकृतपुण्यायाःकृतएवंविधप्रियप्राप्तिरित्याशयः ५ कथंदुःखदायिन्यपिपत्न्यानविरक्तासीतिभेद यंतीदूतीप्रत्याख्यातुंपतिव्रतापत्न्यावनुरागातिशयंसूचयंतीमाह दुःखंदेंतावेति दुःखंददतीपिसुखंकरोतियोयस्यवल्लभोभवति दयितनरव्य थितयोरपिस्मरनयोर्वर्धतेरोमांचः ६ मानमवलंब्यपत्युरनुनयसुखंतावदनुभवेतिसख्यःशिक्षयतसखीमितिवदंतीकामपिसखीसपरिहास माह धरिओइति धृतोधृतोविगलतिनावतिष्ठतेउपदेशः सखीभिर्दीयमानमकरध्वजबाणप्रहारजर्जरीतेनस्याहृदये ७ विजनत्वात्सकाक वासकेनदीतटनिकुंजकेदनसंकेतेनकांतेनविप्रलब्धानत्वागमनंनदीपूरेणसंकेतस्थानभंगेस्त्रीजातेश्चदृढप्रेमानुबंधंजारंश्लाघयंतीकु लटाप्रतिवेशिनीमाह तडसमिति पीलुअपक्षिशावः तथासंस्थिस्येतेनीडस्यवासकस्यएकांतेशावरक्षणेकमानाः अगणितविनिपातभयान

रुणासहैवानंतरभाविनिमज्जनमगणयंतीपूरेणनवजलौघेनसमंवहंतिकाकी ८ मधुकपुष्पावचयव्याजेनकृतरताभिसाराबसराकुलटा
मधूकतरुमाह बहुपुष्पेति बहुपुष्पभरोणावनामिनाभूमिगताःशाखायस्यसतथाभूतःशृणुविज्ञाप्यं गोदावरीतटविकटनिकुंजमधूकश
नैःक्रमशोगलिष्यसि एतेनचिरंमयिपतिसमागमोभवतीतिभावः ९ मधूकपुष्पावचायिकायाअसतीत्वंप्रतिपादयन्नागरकःसहचरमाह
णिष्यछिमाइति निष्पाश्चिमानिपरिशिष्टानिअसतीदुश्चालोकानि तदवचयव्याजलभ्यजारसमागमस्यतदपायेदुर्लभत्वात् दुःखहेतुदर्शनानिम
धूकपुष्पाणिचितायाबंधोरिवास्थिनिरोदनशिलासमुच्चिनोति १० अस्थिरस्नेहत्वादभियोगमगृह्णंतीमभियोज्यांबोधयितुंनागरकस्तत्सखिहा
रार्थमाह उंहिअअेति ऊंशब्दोऽनुवादेपमडहस्वत्वे हेहृदयस्वल्पसरितोजलरयेणापहीयमाणदीर्घदारुयथाऽऽनेरुत्तानेप्लवलग्नेनापिकाक्षाग्नि
नाघस्यसे तथात्वमपियुवत्यालगत्कस्यामपिसुभगायांलग्नंतथाक्षणविरहेणापिधक्ष्यसे एतेनाभिमतजनाप्राप्त्यामस्थिरप्रेमत्वंनतुविदग्धत्वादित्या
शयः ११ वधूवधूजनेसखीसख्याःसौभाग्यमाह जोताएति यस्तस्याअधररागःप्रियतमेरात्रावुद्दामितःरात्रौनिरंतराधरपानादाश्रयंत्याजि न०
तःसएवगोसे प्रभाते सपत्नीनयनेषुसंक्रांतोदृश्यते तथाविधाधरदर्शनेनेर्ष्यारोषरक्तत्वात्सपत्नीनयनानामियमुत्प्रेक्षा १२ हलिकवध्वाःप
तिस्नेहपरीक्षोपायंतीसखीसखीशिक्षार्थमाह गोलाअइइति गोदावरीतटस्थितंप्रेक्ष्यगृहपतिसकंहलिकस्नुषा किमयंमामवलंबतेनवे ११
तिजिज्ञासुर्दुःखोत्तरया पदव्या दुर्लिंघेनवर्त्मनाऽवतरितुमाध्वोरंध्रा अथवाकस्याश्चिन्निजपतिंप्रतिहलिकस्नुषा याःस्पर्शलौल्यसूचकः
सखीजनवादोयं १३ अभिलषितनायकंप्रलोभयितुंतमात्मसौभाग्यंश्रावयंतीस्वाधीनभर्तृकासखीमाह चलणोइति प्रणकुपितायामा

नानुनयमगृह्णंत्याश्चरणावकाशेपदस्थानेनिषण्णस्यतस्यानालपतइति निर्वचनत्वादनुमितसुखस्येतिभावः प्रसयादानार्यपादायुष्टनाबेष्टितस्यके
शस्यहृदकर्षणेनसरसंसरसप्रसादादिसूचितंस्मरामः १४ संकेतस्थानेपपिकावस्थितिंजारंश्रावयंतीकुलटापार्श्वस्थितंजनमाह फालेईति
पाटयतिअछभछमिवपश्यतकुग्रामदेवकुलद्वारे हेमंतकालपथिकोनिर्वातंपलाल्याग्निं कृष्णस्यपलालक्षारकूटस्यपाद्यमानस्यांतरग्नेर्लोहिताका
रस्यदर्शनादुल्लेक्षेयं १५ जनापवादभीतबंधुजनवार्यमाणाभिसाराकुलटातत्सख्यारव्यानंसासूयमाह दृष्टिंवोरेइति इदानींवारयतींजनस्त
दामूकभूर्कः तःकवागतःउपक्रमेकिंचन्कुमक्षामसन्निहितोवार्कीन्नासीत् येनयदाविषमिवविषमंदुर्वारप्रसर सर्वांगचूर्णनशीलंप्रेमजातं
तदावारयतीतिभावः १६ नायिकानुरागंसूचयंतीदूतीनायकमाह कहनंपीति कथंतदपित्वयानज्ञातंयत्त्वत्परवड्डाभिर्बद्धीभिःउतिनिबिड
अंउपर्युपरिनिवेशनंकृत्वातदेरुपरित्वदृर्शनलंपटापतिता १७ ग्रामासन्नसरस्तीरनिकुंजदत्तसंकेतसमयेनजोरेणविप्रलब्धाविमलजलानयन
छलेनाप्रभातायामेवरजन्यांतत्रागमनंतंश्राघयंतीकुलटामुग्धवधूरिवाहतेनपितृभगिनीमाह कमलाअराणेति कमलाकरानमृदिताः
हंसानउक्षायितानचपित्रवसः केनापिग्रामतडागेअभ्रमुन्नानितंक्षिप्तं विमलजललवप्रतिबिंबितत्वाद्भमनस्येयशंका १८ जारप्रवासंश्रु
त्वासविमनस्कांगृहकर्मपराङ्मुखींवधूंप्रतिश्वश्रूरुपालंभछलेनाह केणमेति केनमन्येभग्नमनोरथेननिःप्रत्याशीकृतेनप्रियस्यप्रवासइ
त्युक्तापितं सविषाणीवात्मसानियेनवध्वाअंगानि १९ इंगिताकाररक्षार्थंकुलजायाःसखीगोपीनांकृष्णतारुण्यानुभवाभिव्यंजकहसि
तमुक्तिमाह अज्जवीति अत्रेतिशब्दःप्रथमःसमाप्तौ द्वितीयःप्रदर्शने कृष्णस्यबाल्योचितचादुतरत्वात् आद्यापिबालोदामोदरइति

जल्पितो यशोदयागोपिभिरनुभूतविविधसुरतविमर्दकृष्णः स्ववचनस्यासंबद्धार्थत्वेन ह्रस्यहेतुत्वात्कृष्णमुखमेक्षिताक्षं यथाख्यातथानिभृतंहसितंव्रज
वधूभिः २० कापिसज्जनस्तुतिव्याजेनदृढस्नेहानुवृत्यर्थंनाकमाह तेविरलैति तेविरलाःसमुरुषायेषांस्नेहोभिन्नमुखरागः आदिमध्यांतेषुतुल्यमुख
प्रसादः अनुदिवसंवर्धमानः ऋणमिवपुत्रेषुसंक्रामति २१ कापिव्युत्पत्तिशिक्षार्थंसख्याः कृष्णानुरक्तगोपीवैदग्ध्यमाह पञ्चमेति नर्तनस्थायनानि
भेनभङ्गंनृत्यतीतिकर्णेकथनव्याजेनपार्श्वपरिस्थितानिपुणंगोपीनांकपोलप्रतिमागतंकृष्णंचुंबति २२. कापिकांतगमनप्रतिबंधार्थंवर्षागतमाह
सर्वत्रदिशांमुखेषुप्रसृतैरन्योन्यंकरकैपर्वतनितंबलग्नैःकोषमिनमुंचतिविंध्योमेघैर्विसंघटमानैर्विश्लिष्यद्भिः २३. तथैवापरगाथामाह
आलोअलाति आलोकयंतिपुलिंदाःशबराःपर्वतशिखरस्थिताःक्षितितलनिहिताटनीकेधनुषिनिषण्णाः हस्तिकुलैरिवविध्यःपूर्यमाणोनवांत्रैः २४
कापिप्रोषितभर्तृकामाश्वासयंतीसर्वापथिकागमयोग्यंवर्षाख्यमाह वणदवेति वनवह्निक्षारमलिनांगइत्यनेनदाहादूर्ध्वंतनुःकृगमतादर्शिता
शोभतेविध्योघनैःजलापायाश्वलैःक्षीरोदमथनोच्छलितदुग्धसितोमधुमथनइव २५ कस्मिन्नपियूनिजायायांश्वश्रूःप्रीतिमुपलक्ष्यकुपितं सांव
पतिंबोधयितुंसर्वांविनापिसुरतेच्छांभवत्येवचक्षुरागइतिनिदर्शयितुमाह बंदीएति बंधानिहतबांधवत्वेधैर्यनविमनसावीरइतिचौरयुवा १२
अनुरागेणदृष्टइत्यत्रगुणकृतोनुरागोनतुकामकृतः अतएवाह गुणेषुकोमत्सरंवहति दोषदृष्टिर्वर्भवतीत्यर्थः २६ गोपिगोष्ठ्यामात्मनो
विज्ञत्वख्यापनार्थमाह उत्क्षिपतीति रूपशब्दोःवपूर्वंतक्षणरूपादेशेनसिद्धः रिंखलिपक्तिः उक्षिप्यतेमंडलीमारुतेनवातमंडल्यांगेहांग
णाद्यावस्त्रियासौभाग्यमेवध्वजस्तस्यपताकेव सततसुरतासक्तिकृतदौर्बल्येनाकृष्टमशक्यत्वात् कृतावतक्षणस्यधनुर्धरस्यसूक्ष्मकाष्ठा

नांपंक्तिः २७ तथैवापरगाथामाह अज्जकेति अयकतितिथोदिवसोव्याधवधूरुपयौवनोन्मत्तासौभाग्यंधनुस्तक्षणश्लेनरथ्यास्फुविकिरति २८
लिंगदर्शनादनुक्तमप्यर्थंजनोजनातीतिनिदर्शयंतीसर्वाभिर्गीतरक्षार्थमाह गअगंडत्थलेति गजानांगंडरज्जलनिघर्षणेनमदमलिनाभिरेते
लोपयोगिफलत्वेनरक्षणीयाभिःकुलगृहादागछंत्याज्ञातंव्याध्याधातिमरणंपुण्यंपापंशीलंचिह्नेनैवज्ञायते बुद्धिमाननुक्तमप्यूहतीत्यर्थः अन्यानु
रक्तस्यपूर्वधूमारणसामर्थ्याभावान्मरणज्ञानविषईकृतामितिभावः २९ कापिशयनादनुत्थितांभार्तृजायामन्विष्यंतंदेवरंसपरिहास
माह अहेति इयंस्वपितिदत्तसपत्नीजानवेदनापश्चिमथलैरंगैः निर्वर्तितेनसुरतरसानुबंधेनसानुरागः पोनःपुण्यनयत्सुरवंतेननिर्भ
रंयथाभवतिबद्धकेति लज्जाहापिनीलंघितलज्जेत्यर्थः ३० पूर्वप्रियाप्रेमानुवृत्तिशिक्षार्थंनागरकःसहचरमाह नववद्धइतिनववधूप्रेम्णा
दुर्बलीकृतंःप्रणयंप्रथमगृहीप्यारक्षन् दुष्परिअक्लमपिअभिलषितदुराकर्षंसमपि नयत्यरण्यंधनुर्व्याधः ३१ कथमपिसुभगांप्रतिकुपितस्यप्रि
यस्यसप्रतिज्ञंयसुरःपुनस्तत्समागमोपेक्षावचनंतस्यासंबंधार्थत्वेनहास्येकहेतुतापरातन्महिलासोपालंभमाह हासाविओइति अस्याय
माशयः यथास्यामंयावरस्त्रियाप्रथमंप्रसूयमानयाप्रसवदुःखहेतुत्वाद्वल्लभसमागमस्यवल्लभवादेन· वल्लभाभिधानेनवल्लभस्यनामग्रह
णेनापियावत्· अलंममेतिनास्तिप्रयोजनमितिबद्धशोभणंस्यात्पुनः प्रियोपगमाश्लोकोहासितस्तथातवापीदंवचनमिति ३२. अकैतवेप्रि
येअलमलीकप्रसक्तिशंकयेत्याश्वासयंतीमातुलानींप्रोषितभर्तृकासनिर्वेदमाह क इअइति कैतवरहितंप्रेमनास्त्येवमातुलानिमानुषे
लोके अथभवतिचविरहेकोजीवति यतोमांविहायगतोसावहमपितद्विरहेजीवामीतिभावः ३३ नागरकः कामिनीजनमनोह

रेणार्थमात्मनः कामुकत्वातिशयमाह अछेरमिति नेत्रोल्लासहेतुत्वादाश्चर्यमिव परमरूपहेतुत्वान्निधिमिव निधीश्वरत्वलाभात्स्वर्गराज्य
मिवइंद्रपदप्राप्तीरिव अतिशयिततृप्तिकारित्वादमृतपानमिव आसीदस्माकंतन्मुहूर्ततस्मिन्नवसरे विनिवसनदर्शनं विवस्त्रालोकनंतस्याः३४
१३ आत्मन्यतुरागंसपत्न्यांचविद्वेषमुत्पादयितुंनायिकानायकस्नेहवैचित्र्यमाह सातुज्जोति सातवप्रियात्वमसिममप्रियः द्वेष्योसितस्यास्तवाहंद्वे
ष्यावालकनवयौवनउचितानभिज्ञेतिभावः स्फुटंभणामःप्रेमकिलबहुप्रकारंस्वभावान्यथाभावबहुलमिति ३५ कलहांतरितायानिष्कारण
मानग्रहनिंदाछलेनतद्दूतीजारस्यागमनावसरमाह तहेत्यादि तथामानोमानधनयातयाएवमेवकारणंविनैवदूरमनुबद्धः यथातथाअनु
नीय प्रियएकयाम एवप्रोषितः ३६ गृहगमनायपथिकः पथिकांतरंत्वरयितुमन्मथोद्दीपनविभावबचनेनतयसंतप्तयदुःसहतामाह मुहुमा
सेति मधुमासमारुतेन दक्षिणानिलेनाहंनेकंपितेमधुकरझंकारपूरिते अरण्येविरहाभिव्यंजकैरक्षैरेवबधत्वात्सथिकानांमनोहरंयथाभव
तितथागायतिगोपी ३७ वर्षागमोपक्रमंयथागच्छतिलग्नंतेप्रियइतिसूचयंतीसखीप्रोषितभर्तृकासमाश्वासनमाह संकेहिएति व
र्षागमेगृहाभिमुखागमनसागृहगमनचित्तापरेणपथिकेनपंथाः कतिपयदिनैरेवलंघनाध्यवसायात्संवेष्टित इवसंकल्पितइव इतोग
त्वाततोगंतव्यमितिवासकैःपरिछिन्नत्वात् खंडंकृतइवमनसालंघितत्वात्पीतइवेत्यागमनसत्वरतादर्शिता ३८ पत्युर्वैदग्ध्यमात्मनः
सौभाग्यंविनयंचसूचयंतीस्वाधीनभर्तृकामप्यसाधिकामाह अहअमिति अहलज्जाद्युगस्यचोन्मत्सराणि उदारालंकारादिषुकरणेषव्या
जप्रवृत्तानिप्रेमाणिसखीजनश्चनिपुणः किंचिच्चिह्नादयहेतुत्वाच्छाक्षारसख्येत्यर्थः ३९ सख्याःशिक्षार्थंसखीधूर्तांचरितमाह सालोएइति

सालोक एवकिंचिदस्तमितेएवसूर्येगृहिणीगृहस्वामिनोनेछतोपिअन्यस्त्रीसमीपगमनप्रतिषेधात्पर्यायेणासमयएवपादप्रक्षालनादरात्ह
सतः तस्यहास्येनविदिताभिप्रायाहमनेनेतिहसंतीपादौगृहीत्वाप्रक्षालयति एतेनोपायेनधूर्ताः पतिभजंत इतिभावः ४० अन्यस्त्रीनाम्ना
सखीः व्याहरंतंकांतंकिंतेदृष्टिबलमपिक्षीणमितिवदंतीः खंडितासविनियोपालंभमाह वाहरइति व्याहरतुमांसख्यस्तस्यागोत्रणनाम्नाकिमत्र
भणितेनस्थिरप्रेमाभवतुयत्रतत्रापिमाकिमप्येनंभणत ४१ दुष्टतींदूत्यास्व्याख्यानार्थंप्रोषितभर्तृकादेवोपालंभछलेनपत्यावनुरागातिशय
माह रूअमिति तस्यरूपमक्ष्णोः स्थितंस्यशोंगेषुस्थितःजात्यंतंवचनंकर्णेस्थितं हृदयंहृदयेनिहितमितंवियोजितंकिमत्रदैवेन अयमाशयः
तस्यरूपस्कुमारतांप्रियवचनंसद्भावप्रवृत्तिंचभावयंतीनमाविरहःपीडयतीति ४२ प्रोषितभर्तृकायाविषमांविरहावस्थांतत्कांतागमनत्वरार्थं
संवादयंतीसखीतत्समीपगामिनंपथिकमाह सअणेइति शयनेचिंतामयंकृत्वानिमीलाक्ष्याः आनंदमुकुलितनेत्रयाविरहदौर्बल्यात्प्र
शिथलबलयाभ्यांबहुभ्यामात्मोपगूढःस्वशरीरमालिंगीतंतयावन्नास्यादशमींदशामारोहतिकामस्तावदेनामनुकंपस्वेतिभावः ४३ कलहां
तरितयोर्यूनोरनुनयापगतागतखिन्नादूतीतावनुकूलयितुमात्मनिंदामाह परिभूएति रोषकुवचनेलोहक्षयेश्वपरिभूतेनापिदिव
समनुदिनंगृहभ्रमणशीलेनान्यकार्यैपरप्रयोजनार्थं अन्यकार्यैभक्तप्राप्त्यर्थंचचिरंजीवेनवृथैनदीर्घायुषाचानेनक्षपिताः स्मदुःखाग्नि
नाःस्मदुःखाग्निपरितत्वात् दग्धश्वासोकायश्चेतिदग्धकायस्तेन कृष्णातिशयत्वाद्दग्धइवकाकोदग्धकाकस्तेनयथाइवादिशब्दप्र
तिपादितः प्रतीयमानश्लेषोऽलंकारः ४४ शीतार्तपथिकावस्थाकथनछलेनाभियोज्यांप्रतिकोपिवैदग्धख्यापनार्थमाह अविरले

ति अविरलनिर्गतपुलकः प्रकटितकंपः प्रयुक्तात्कारः हेमंतेपथिकजनः स्फुरतासक्त इवप्रतिभाति ४५ दुर्जनसंगपरिहारार्थकोपिसहच
रमाह वससइति वसतियत्रेवरक्तः पोष्यमानः संदीप्यमानश्चस्नेहेनहानेनस्नेहस्यतेत्यादेर्हान्यातमेवालयंआश्रयभूतंजनंभूभागंवा
रेणमलिनयति सापवादंसाधकारंचकरोतीत्यर्थः ४६ वेश्यामातादानोन्मुखंभुजगंकर्तुकृपणनिंदामाह होतीपीति भवंत्यपिनिष्फलेधनवृष्टिभवति
दानरहितस्य दत्तभुक्तफलंधनमितिकलोदानस्यैवधर्मत्वात्तदभावेधननिष्फलमेवेतिभावः ग्रीष्मातपसंतप्तस्यनिजकछायेवपथिकस्य ४७ तोषि
तभर्तृकास्फुरितवामनेत्रासपरितोषमाह स्फुरिएइति स्फुरितेवामाक्षित्वयायद्येष्यतिममप्रियोद्यतस्तत्कुचिरं एहिणाअभितिदृष्टाक्षिपरनाः स्त्रि
यांचेतिविकल्पेनस्त्रीलिंगतासमित्यदक्षिणमक्षीत्यर्थात् त्वयाअवितृष्णंप्रेक्षिषेत्वामेवैकंप्रियालोकनेननकृतार्थयिष्यामीत्यर्थः योहियदा
तिसत्कर्मफलभाग्भवति अतस्तत्कर्माचरणीयंशकुनादावपिनाप्रतीति कार्यतिप्रियतममुखालोकनेनाहेस्फुरितवामनयनकृतार्थमसित्वमिति
भावः ४८ शकनकापदेशेनकामुकांतरसंभोगशंकामनुरागंचनायकायदर्शयतीदूतीनायकमाह सृणहेति कुक्कुरश्चुरेयामेत्यदर्शनहेतुनि
तिगृहंभ्रमंतीसाबालापाशकशारिरिवकदापिरवादिष्यते तथावदसौनवयौवनाकेनचिदन्येननोपभुज्यतेतावदेवभुंक्ष्वेतिभावः ४९ यंयुवा
नंप्रतिसानुरागानायिकातस्यस्खिरप्रेमतांकथयंतीसर्वामसोससौभाग्यगर्वमाह अण्णण्णमिति अन्यायंकुरुमरसंयतकिलसइछतिमधु
करः पातुतन्नीरसानांदोषः कुरुमानांनैवभ्रमरस्य· अयमाशयः यदीछानुरूपमेकत्रमधुलभतेतदाकिंकुरुमांतरमनुसरतितदीयंत
स्यचंचलतामपास्यनिश्चलतिति ५० दूतीरथावलोकनद्वारस्थितस्तनप्रदर्शनैः कलितशीलखंडनरसांकुलवधूमाह रच्छपइति अथवार

डाक्टर भाऊदाजी लक्ष्मण शास्त्री MEMORIAL

ष्यापकीर्णनयनोत्पला त्वामप्रतीक्षतेआगछंतं द्वारनिहिताभ्यांद्वाभ्यामपिमंगलकशाभ्यामिवस्तनाभ्यामुपलक्षितेत्यर्थः एतेनमंगलपूर्वकंकृतं
कार्यंसिध्यतीतिभावः अथवातादृशीवासकसज्जात्वाप्रतीक्षतेतितामात्मदर्शनेनातुकंपस्वेतिभावगर्भानायकंप्रतिदूत्युक्तिः व्याप्रकीर्णनयनोत्प
लास्थितापुत्रिकंपश्यसि द्वारनिहिताभ्यांमंगलकलशाभ्यामिवस्तनाभ्यांअयमाशयः नयनोत्पलाभ्यांकृतव्याप्तपूजाद्वारिकलशाविवस्तनौनिधाय
यस्यवर्त्मप्रतीक्षसेकथयतमानीयतवददामीति ५१ अगृहीतानुनयविलक्षंपुनरुपसर्पणविमुखंनायकंप्रसादयंतीदूतीकलहांतरिताया: पश्चात्तापमाह
तारुणमिति तावद्रुदितंयावद्दुधतेरोदितुंशक्यते तावत्क्षीणंयावत्क्षीयतेगं तावद्दौर्बल्यंनभवतीत्याशयः तावन्निश्वसितंवराक्यायावत्रसामानंभवं
ति इदानींक्षीणायाःश्वसितुमपिनशक्तिरितिज्ञात्वातामनुरक्तोत्वदुपेक्षयाश्रियमागामनुकंपस्वेतिभावः ५२ स्थिरस्नेहतासूचनेननायकांतरंरोचयि
तुंकश्चिदुपरतजायाविरहविधुरमात्मानमनुशोचयन्नाह समसोकुचेति जायापतिमिथुनं मिथुनैकदेशेपिजायायांपत्योचोभयाभिधायकविशेषेणपद
प्रयोगयोग्यत्वादत्रमिथुनशब्दः प्रयुक्तःअन्यथाजायेत्युच्यमानेजायेवाच्येत नतुपतिःपतिरित्युच्यमानेपतिरेवोच्येतननुजायातेनायमर्थः सम
सोरव्यदुःखपरिवर्धितयोःकालेनरूढप्रेम्णोमिथुनयोर्दंपत्योर्म्रियतेयन्मिथुनंजायावापतिर्वातत्तवत्तुजीवति इतरज्जावन्मृतंभवति अय
माशयः विरहदुःखभारहरणंनपुनर्विरहदुःखदग्धंजीवितमि ५३ प्रियप्रवासागमनश्रवणविधुरायाःकुलवध्वाबंधुपुरंध्रीसमाश्वासन
माह हरिहिईति हरिष्यतिप्रियस्यनवचूतपल्लवःप्रथममंजरीसनाथः प्रस्थानकलशमुखसंस्थितोगमनं अनोमारोदीःपुत्रीतियोज्यं
वसंतागमाचिह्नमेवदृष्ट्वानगमिष्यतीत्याशयः ५४ अनुनयायोपगतंकांतंदृष्ट्वाकलहांतरितासपरिहासानुरागमाह जोकहवीति यः
कथमपिसखीभिर्ममछिद्रंप्रणयकलहंलब्ध्वाप्रवेशितोहृदये नतुमयार्थीकृतइत्याशयः समानश्चौरिककामुकइवदृष्टेप्रियेनष्टः

पलायितः ५५ कापिकुरुभावचयार्थंगतायाःसपत्न्याःशीलखंडनंवृत्तमितिसूचयंत्याह सहआइति शशांपुंसुतंपंचनखव्रणानिसार्द्राणि
तच्चुंबनचिह्नमाहरिति एवंविधंशशांसुतं प्रियेणस्तनकुड्मलाग्रेनिहितंदृष्ट्वासर्वाभिर्भण्यमानास्तनकेलयंकुरुभपुष्पमितिमुग्धवधूका
हस्यते मुग्धवधूकेत्युपालंभकरंपेवचनं प्रियदत्तनखक्षतमपिनजानातीतिभावः प्रस्फोटयंतीहस्तेनक्षिप्तिनखपदानि ५६ कापिमर
णभयंदर्शयंतिविरज्यमानंनायकमनुकूलयितुमाह उन्मूलेतिइति उन्मूलयंतीवेत्यर्थः इमानितवरे विरज्यमानस्यावधीरणवशेनविसं
स्थूलमबधूलक्ष्यंयथाभवतितथाचलन्नयनाद्दृश्येषुदृष्टेष्वालोकनेषुतानि एतेनास्तांविरागोविरागसूचकेनावलोकनेनापितवप्रियेल
ग्नाहमितिभावः ५७ विरहविधुरत्वंसूचयंतीनायिकाविरलदर्शनंकांतमाह णमुअंतीति नमुंचंतिदीर्घश्वासान्नरुदंतिचिरंनभवति
कृशिताः धन्यास्तायासांबकुवल्लभवल्लभोनत्वंअस्माभिःस्तुत्वामासाद्यसर्वमिदमनुभूयतेइतिभावः ५८ प्रातःप्रस्थितायाःप्रियायाःपरि
वृत्यालोकननायकः स्वसौभाग्यख्यापनार्थमाह णिद्दालेति स्फुरतगोजोरानिद्रालसपरिघूर्णनशीलश्चानुरागार्तिर्यक्चलदर्धतारकालो
कोदर्शनंयेषुतेदृष्टिनिपाताश्चक्षुःप्रपंचाःशशिमुख्याः कामस्यापिदुर्विषहाःधैर्यमुच्यतिकृतः किंपुनःकामातुराणामितिभावः ५९ चि श्रीः
रप्रोषितप्रियागमनंप्रतिनिश्चयाशतांसौभाग्यंदृष्टभक्तितांपुनर्विरहभयमनुरागंचात्मनःकुलटाकमपियुवानंप्रतिहृदयनिषेधछलेनाह १५
जीविअइति पाशानामन्योन्यबंधकृतोदुर्मोचोग्रंथिर्दुर्दोलितिप्रसिद्धा तस्यममचप्रेम्णःपरस्परानुबंधादुर्मोचोग्रंथिःप्रेमदुर्दोली साचि
रविरहक्षीणतयाजीवितशेषयामयाकथकथमपिगमिता आगमिष्यतीतिप्रत्याशयांबंधुजनाभ्यर्थनयाचात्मवधपातकभयान्नप्रेरि

तेत्यर्थः एतेनपूर्वप्रियगमनप्रत्याशात्यागःसौभाग्यंदृढभक्तिताचात्मनःकथिता इदानींविरमरे दग्धहृदयेति तादृशविरहदाहमनुभूयपुना
रन्यमीतिमनिर्वेदंसंबोधनं मारज्यःकुत्रापित्यनेनपुनर्भाविनोविरहाद्भयं अननुरक्तस्यानिषेधायोगादनुरागश्चनायकंप्रतिदर्शितः ६० नाय
कस्यानुरागवृध्यैदूतीकृत्याश्चिद्दंतनखक्षतावलोकनकौतुकमाह अज्जाइअति वरस्त्रियानवनखक्षतस्यनिदर्शनेःवलोकनेगुरुकयवनो
तुंगप्रतिमागतनिजनयानोत्पलार्चितंभवतिस्तनमदृष्ट ६१ स्त्रीसेवांप्रतिविमुखानभिमुखयितुंकामुकजनंचप्रोत्साहयितुंनिसृष्टार्थादूतीनमस्का
छलेनभगवतोहर्षकेशस्यकामपरतामाह तणमहेति रेदुर्विदग्धाः तंनमत यस्यवक्षसिलक्ष्म्याअंकारूढायामुखंकोमुभेसंक्रांतं सूर्यमं
डलेकलंकरहितं शशिमंडलमिवदृश्यते एतेनकामस्यपरमोपादेयत्वमुक्तम् ६२ प्रियानुनयार्थंदूतीकर्महांतरिताह माकुणेति अवकाश
दानात्प्रतिपक्षस्यसपत्नीजनस्यस्फुरंतंमाकुरु अनुनयप्रियंप्रसादलोभयुक्तंप्रसादाभिलाषिणं अन्यथाप्रतिगृहीतगुरुकमानेनपुत्रिबृहत्को
डात्यादिमानेनगर्वाशिरश्चंचक्षिणाभविष्यसि अनुनयेत्वरसौमानीप्रियोनत्वामनुनेष्यतीतिभावः ६३ विरहोत्कंठिनायाःविरहार्तीव्यंजयं
तीदूतीतत्कांतमाह विरहकरवतेति प्राकृतेसमासेपूर्वनिपातानियमः तेनायमर्थः दुःसहेनविरहकरपत्रेणपाट्यमानस्यतस्याहृद
यस्यकज्जलमलिनत्वान्नेयंप्रोषितभर्तृका ६४ विदग्धनायिकासमागमोत्सुकंयुवानंदूतीनिषेधमुखेनरोचयितुमाह दुणिक्खे
वेति दुर्निक्षेपकमेतदपुत्रकेतिविश्वासनार्थंसस्नेहंसंबोधनं मासाहसंहृदयनिक्षेपरूपंकरिष्यसि येनहेतुनाअत्रनिहितानिम
न्येहृदयानिनपुनर्लप्स्यंते एतेनचातुर्यादिनामनोहरत्वंसूचितं ६५ नायिकायाः स्फुरतस्फुरानुसादविलक्षणस्ययूनोवेमुख्यमाशं

क्यदूतीनस्याश्चिररतताद्दोषपरिहारार्थमाह णिवुतेति निर्वृतरतापिवधूःस्मरतावसानस्यस्थितिमजानंती अविरतहृदयाअन्यदपिकिंचिदसी
न- तिचिंतयति एतेनाधिकेच्छानुपालनरसोमाध्यंचोक्तं ६६ भुजंगजनंरोचयितुंकुईनीवेश्याप्रेमस्तुतिमाह णंदंत्थिति स्मरतंविविधं तद्वि
१६ विधंबाह्यमाभ्यंतरंच तत्रचुंबनालिंगनादिभिर्बाह्यं स्त्रियापुरुषेणचनानाकरणेरूपसृष्टंकरवप्रयोज्यमाभ्यंतरं तत्रस्मरतेसरभसानितृष्णाप
हारिणियथाभिमतसंपादकानिसकलोकस्योत्तममध्यमजनस्यबहुभिर्मार्गैहसितशुष्करुदितचादुप्रमुखैर्विनिर्मितानिवेश्यास्त्रीणांप्रेमाणिनंद
तुलाभसत्कारभाजिभवंतुइत्यर्थः ६७ दुर्बलायितासीतिहसित्वाप्रियेणोक्ताविरहोत्कंठितातमाह अप्यतेति प्रियापराधजश्चिंतसोभोमन्युःनया
मंमन्युदुःखंयेनसतथाभूतः किमांकुशायितोतिपृष्टसिबाह्यत्वात्तेनेहस्यहमन्याभूहि ताचलचलीत्तंप्रियंजनंततस्तवकथयिष्यामीति इदानीं चिं०
कथितेपिनतेप्रत्ययोभविष्यतवास्थिरस्नेहत्वान्ममेयंदशेत्याशयः ६८ चिरागतंकांतंविरहोत्कंठितासनिवेदमाह अवहेति अवधार्यमरवीवच
नानियेषांप्रियाकृतेनकारणेनरमितोसि एतानितानिसौख्यानिसंशयोयेषांजीवित्य अस्तुतावत्स्मरंत्वद्विरहादिदानींजीवितमेवसंदिग्धमित्या
शयः ६९ प्रतिवेशिन्यालापछलेनदूतीमधूकनिकुंजंनिगमिष्यसितस्यागृहमेवगमिष्यसीतिससंकेतंजारमाह इत्यादिति ईर्ष्यालुःपतिस्त
स्यागत्रोमधूकंनदद्यात्युच्चैतुउच्चिनोत्यात्मनेवमातः अस्पृजुकस्वभावः गृहेजारागमनाशंकनात् ७० अंकोडिभार्याजितकेलिधृताकांता १६
धृतवस्त्रांचलंबलादाकृष्यवस्त्रैकदेशप्रस्थितेमंथरंत्वंव्रज अस्तुतावन्ममप्रणयभंगः द्रुतगमनेनस्तनभराद्यासितस्यमध्यस्यापिभंगन
चिंतयसि ७१ विज्ञत्वज्ञापनार्थंविदग्धःसहचरपथिकप्रपापालिकयोरन्योन्यानुरागमाह उद्वस्तौविति पिपासागमेपिजलपानछले

नमुखावलोकनकुतूहलाद्दूर्ध्वाक्षःपिबतिजलं यथाजलपानायविरलांगुलिश्चिरंपथिकःप्रपापालिकापिदनुरोधात्तन्मुखावलोकनकुतूह
लार्थंतथातथाधारांतनुकामपितनूकरोति ७२ भिक्षादानायनिर्गतावधूः किमितिचिरयतीतिश्वश्वूवचसिसपत्नीभिक्षाचरभिक्षादात्र्योरस्यंना
सक्तिमाह भिक्षुरिति भिक्षाचरःप्रेक्षतेनाभिमंडलंसापिभिक्षादात्रीतस्यमुखचंद्रंदृष्ट्वोरपिकरकंतच्चचदुकंभिक्षाभांडकाकाविलुंपतितद्भ्रमतं
दुलादिकंवादपनीत्यर्थः ७३ प्रियमनुनेतुंप्रशंसयंतीसपत्नीकलहांतरितामाह जेणविणेति येनविनानजीव्यतेनप्रणयतेसोःनुनीयते कृता
परोधोपि प्राप्तेपिनगरदाहेमणकस्यनवल्लभोग्निः अथवानायिकेवनायकानुनयार्थमाह ७४ विदग्धकामुकंशंसयितुंकापिग्रामनिंदाछलेना
त्मनोवैदग्ध्यंसर्वासांनिर्वेदमाह वंकंकाविति ग्रामरच्चेरतीवबहुलेहतग्रामे वक्रंकःप्रलोक्यते इंगितज्ञजनाभावेनकटाक्षस्यनिष्फलत्वा
दितिभावः कस्यकथ्यतेमुखंचेति स्वक्रंदनाद्यनुभवदुःखंचेतिमन्मथोमाथःकेनसमंवाहस्यते परिहासेनदुःखप्रेर्यतइत्याशयः ७५ मनोर
थसिद्धिहेतावपिमनोविकारोनीतिनिदर्शयन्नागरकःसहचरमाह फलईति फलहीवाटकःकार्यासीक्षेत्रंतस्यपुण्याहायशःभक्षणप्रथम
कर्षणाय पच्छांगलं तत्रमंगलमालेपनादिदानंकुर्वेत्याअसत्याःमनोरथगर्भिताया स्तत्रकार्यासवाद्यामयारंतव्यमितिहृदिन्यस्तमनोरथाया
हस्तोथरथरायतः वेपथुभाजोभवतः ७६ सपत्नीसख्याःशिक्षार्थंधूर्त्तोचरितमाह पहीति उत्पूरणंछेदनं पथिकछेदनशंकाकुलाभिरस
तीभिरस्यकाकविद्याशंकयापत्रछेदस्यवासकग्रहणस्यचनिषेधार्थमाह तर्पणेनालेपनेनिभृतंवटस्यसिक्तानिपत्राणिनिधुवनसंके
तस्थानतस्यवटस्यसुप्रसिद्धा अतआरुर्यणलेपनेनकाकविद्याशंकयाःस्यपत्राणिपाथानछेत्स्यंतीतिभावः ७७ दंतधावनार्थंसंकेतक

रंजककुंजशिखाभंजकममतीसोपालंभमाह भंजंतस्रोति भंजतोपितरस्वर्गगामिनोनदीकरंजशाखाः भणकथमद्यापिधार्मिकपादोधरणीमेवस्पृ
शतःक्रांत्वैवस्वर्गंजिगमिषुरयंपादिकयास्तितोदूरस्थशाखांगंकुर्वेनकथमद्यापिस्वर्गेनगतोसीतिभावः ७८ मृतायामपिजायायांहालिकस्य
१७ प्रेम्णःप्रशंसाव्याजेननायिकानायकंप्रेमानुबंधस्थैर्यार्थमाह णिक्कमेति निष्कर्मणोपिक्षेत्रात्पामरोनेयंजनिवसतिगृहं मृतयाप्रियजायया
शुन्यीकृतंदुःखंतेनदुःखंतत्परिहरन् अयमाशयः ईदृशंतस्यमभवतियेनमृतभार्यापामरोगृहवासादरण्यवासंबहुमन्यतइति ७९ प्रोषित
भर्तृकायाःसखीतत्कांतसमीपगामीनंपथिकंसंवादमाह झंझेति झंझावातोवर्षावतस्तेनोन्मूलिते तृणीकृतेगृहविवरप्रगटात्सलिलस्यधा
रातः कुड्यलिखितावधिदिवसंरक्षतिमहिलाकरतलाभ्यां एतेनावधावुन्मीर्णेदुःकरजीवनंतस्याइतिध्वन्याभावः ८० कुलटायाःसंकेतस्था
नगमनत्वरार्थंतत्रान्यगमननिषेधार्थंचदूतीराजिकापत्रचर्वणार्तमर्कटव्यपदेशेनकामार्तनायकस्यसंकेतगतस्यस्थितिमाह गोणाएइति गोदा
वरीनद्याःकच्छेचर्वयन्राजिकायाःपत्राणिउग्रतातिमर्कटःस्वोक्त्येवइ काशते पोरंउदरंच पिट्टेइ आहंतीत्यर्थः एतेनमुहुर्मुहुरुदन्नधिकथित्वांप
श्यंस्त्वयिविलंबमानायांकामार्तिंनाटयन्नस्तीतिभावः अथवा अदृष्टकृसादावविचार्यप्रवर्तमानाअविश्यमनुतापमनुभवंत्यतःसुविचार्यप्रवृ
र्तितव्यंमर्कटव्यंचभक्षणासक्तानायांसंभाव्यमानंव्यभिचारमपह्नोतीतिभावः ८१ पूर्वसुभगायाःसखीतदलंकारेणान्यामसमानांमेलयितुमि १७
छोस्तत्कांतस्यामहिषस्यपशोरपिस्नेहवेशेनैवंकृतंक्षेपार्थंस्वभर्तुःस्नेहोचितविधिस्थैर्यमाह गहवईति इंदुआः गुरुघंटा गृहपतिनामृतमहिषस्य
बृहद्घंटान्वितंदामविरमुद्वातत्सदृशापरमहिषालंकरणार्थंचवर्गशतान्यनेकमहिषयूथानिनीत्वातदाभाव्या णवरि अनंतरंआर्यागृहेचंडि

कायतनेवधं एतेनममभर्त्राभूतस्य त्वंतुजीवत्यामेवप्रीयसार्थायांतदलंकारेणान्यामनुरूपामेवालंकर्तुमिच्छसीतिनैतदुचितमितिभावः ८२ सप
त्नीमपदुत्कर्षोद्दिग्नामभिनवसुभगांसखीसात्वयंतीसखीविभवादपिसौभाग्यंगरीयइतिप्रदर्शयंस्या सिहिइति पेहुणं पिछं गजमुक्ताग्रहीतप्र
साधनानांमयूरपिच्छावतंसाव्याधस्यवधूकागर्वितेतियेनयूथंकरिवरान्हत्वातत्कुंभमुक्ताफलैःप्रसाधिताः सएवेदानींमत्संभोगातिप्रसक्तिक्षी
णोमयूरमात्रमारणक्षमःसंवृत्तइतिसौभाग्येनजातगर्वाभमति ८३ वेश्यामातामुजंगप्रोत्साहनार्थमाह वंकेछिति कटाक्षप्रेक्षणशीलानांसाभिप्राय
वचनप्रत्युक्तिशीलानांविभ्रमभंगुरभ्रमणशीलानां गणिकांगनाजनानामित्यर्थात हेपुत्रकपुण्येर्जनःप्रियोभवति धन्यास्त्वमसियेनैवंविधायिमम
दुहितात्वांप्रत्येवमुरक्तेतिभावः अथवा कथमपिवेश्यानुरक्तंप्रतिकस्याश्चिन्निषेधवादोयं ८४ असतीविजनेगोदावरीतीरलतागृहेधनावव
स्थित्यामंकेनविघ्नकारिणंधार्मिकमाह धम्मिएति धार्मिकभ्रमविश्वस्तःसकुक्कुरोवमारितस्तेनागोदावरीतटविकटलतागृहवासिनामदृष्टमि
हेन अत्रभ्रमतिविधिरूपेर्थेवाच्येध्वनिनालतागृहेसिंहसंचारसूचनेननत्रगमननिषेधस्यप्रतीयमानत्वाध्वनिरलंकारः ८५ विदिताभिप्रायो
ममयेतिरोधयन्कश्चित्सरिहासशीलःकमपियुवानमाह वाएरिति वातप्रेरितेनकर्णावतंसीकृतोसलरजसाभृतंमेचक्षुरिति अपदिशंस्यास्मड
जोपनयनार्थमक्षिस्फूत्कुर्वन्स्फूत्कारव्याजेनैवात्मृष्णंचुंबन् तदवलोकनकौतुकेनैवानिमिषनयनत्वादेवंविधपुण्यफलभागित्वाच्चकोदिवा
नींकनमोदेवस्त्वं प्रसिद्धास्त्रावधेदेवास्तेपिनैवंविधपुण्यफलभागिनइतिभावः ८६ कांतानयनत्वरार्थंमदनार्तिमभिनयंतीप्रोषितभर्तृका
सखीमाह सहीति सखिव्यथयंतिकदंबकानियथामांतथानशेषकुरुमानि नूनमेषुदिवसेषुवहति गुलिकाधनुःकामः वर्षासुगुलिकाका

रेणकदंबकुसुमेनकुसुमास्त्रोमांतापयतीत्युत्प्रेक्षा ८७ विरहोत्कंठितायाःसर्वास्त्रीवधपातकभयानिदर्शयंतीत्कांतंतदुपगमार्थमाह णा
हंदूइत्यादि नाहंदूतीनत्वंप्रियःअस्मद्वचनाग्रहणान्नवयंप्रियाइतिभावः इयतोहेतोःकोस्माकमत्रव्यापारःप्रियस्त्वान्नैवतदनुकंपनमित्याश
यः सापुनर्ग्रथितेनतवविरहेणतवचस्त्रीवधादपयशइति तेनधर्मोक्षरमुभयहितंधर्महेतुंसंक्षिप्तंगणामः ८८ प्रियेकिंमामनपराधस्त्यजसीतिवदंतं
कृतचरणपातमनुनयंतंकांतंरुदितायुवत्यंतरलग्नादिकालिंगनसूचकंचिह्नंदर्शयंतीसोपालंभमाह नीअेति तस्यामुरुवातवमुरुवंतवमुरुवादपिमम
चणे हस्माहस्तेवहस्तेनसंक्रमादिवागतः लाघवातिशयशिल्पनादतिदुष्करश्लिलकइतितिलकोपालंभच्छलेनयुवत्यंतरसंगचिह्नमाविष्कृतं ८९ इय
मस्मिननुरक्तेतिनागरकःसहचरमवगमयन्नाह सामाईति संकेतस्थानेगमनसूचकेनजंबूपत्रेणकृतावतंसश्चासौभ्रमणशीलश्चेतितथाभूतेहलि
कपुत्रेसतिनिष्फलार्थमद्यैषिप्रेक्षिण्याःश्यामायाःसंकेतितसमयलंघनवैलक्ष्येणखेदेनचमुखशोभाश्यामलायते स्वयमेवमलिनाभवतीत्यर्थः ९० कल
हांतरिताकांतानुनयायदूतीमाह दूईति दूतीत्वमेवकुशलाकर्कशमृदुकानिजानासिवक्तुं कंदूतिपाडुरंयथानभवतितथात्वंकरिष्यसि यथा
कंडूयनकौशलेनकंडूशाम्यवैरुद्यंचनभवतितथात्वमपिमृदुकटुकेनवक्ष्यसीयथासौनोद्विजतेमांचभजतइत्याशयः ९१ दूतीकमपिविद
ग्धंकस्याश्चिदनुरागमाह महिलेति महिलासहस्रभरितेतवहृदयेसकलागस्थानमलभमानादिवसंअन्यन्यकर्मांगंतनुकमपितनुकंकरोति
प्रतिदिनंत्वत्संगमागमोपायचिंतयार्क्षीत्यतइत्यर्थः ९२ कापिप्रत्यक्षदृष्टापराधपरिहारोचितत्वत्युत्तरकुशलांसखींसबहुमानह बिकवेइति विशे
षकारिणिप्रतिवादिवचनात्कंदकानिप्रियजल्पितानिसप्रत्ययोसादनकौशलानिपरहृदयनिर्वृत्तिकराणिविरलःखलुजानातिजनःसहसाप

राधेऽप्रन्नेजल्पित्तव्यान्यभिधातव्यानित्वमेवपरमादराणिप्रियवचनानिवक्तुंजानासीतिभावः ९३ कोपिप्रियांप्रत्यनुरागातिशयंसूचयंस्तत्सखी
माह रवणमेत्तमिति क्षमात्रमपिनापयाति अनुदिवंविर्नाणेर्णादनोगुरुकःसंतापोविरहकृतःपक्षे अनुस्मरणेकृतश्चप्रयासोतथाप्रच्छन्नपा
पशंकेवश्यामर्मीममहृदयात् ९४ कापिरूक्षशिल्पाकृतापराधमनुनयंतंसविनयरोषमाह अज्जुएति हेअज्ञनाहंकुपिताउपगूहआलिंग
किंमुधामांप्रसादयसि तवमन्युसमुत्सादकेन प्रणयरोषेणापिअनभिज्ञेस्वामिनिमानोनिष्फलइतिभावःनकार्थे ९५ संकेतित्तकदंतीर
लतागृहमहंगतात्वंतुनगतइतिप्रतिपादयंतीमध्याह्नाभिसारिकाजारंप्रतिसत्यपिकोपेहृदयस्यास्थिरस्नेहतांसज्जनहृदयप्रशंसाच्छलेनाह
सरएइति शरदिमहाह्रदानांमतःशीतानिबहिरुष्णानिजातानि कुपितसज्जनहृदयसदृक्षाणिसलिलानि ९६ विरहोत्कंठितायाः
सर्वांतत्कांतमाह दीहुण्हेति दीर्घोष्णप्रचुरनिश्वासप्रतप्तोबाष्पसलिलपरिषिक्तःसाधयस्याग्निपानीयसामसबलंव्रतविशेषः यावान्सोप
विश्यतेव्रतमिवतस्याधरःवियोगे ९७ करयाश्चिन्मोग्ध्यवर्णनप्रथमाभिसारस्वीकारमाह आअसेति आगतस्यकिंनुकरिष्यामि किंव
क्ष्यामिकथंनुभविष्यतीदमभिसरणसाहसमितिप्रथमसाहसकारिकायाहृदयंथरहरायतेभयेनकंपते ९८ उत्कंठितोविनोदार्थंक
लहांतरितांकांतासहचरमाह आअंबेति प्रणयरोषादाताम्रांतकपोलांसवलिताक्षरजल्पनशीलांस्फुरदोष्ठींमास्पृशेतिसंगेयंसमप
सरंतींप्रियांस्मरामःपत्नीमितिभावः ९९ करयाश्चिदर्चितायागणिकायाभुजंगजनेनक्रियमाणांश्लाघामसहमानानिजगुणगर्वमभिव्यं
जयंतीकाचिदाह चिरंडेपीति चिरंडिपिंडीधिरस्तु देशीयशब्दः फल्गुकिमपिनजानंतोलोकाः लोकैर्गतानुगतिकताद्यावोगोरवे

णयहारजस्यलांवल्लान्निवारणगर्हितारुवर्णकारतुलाइवनिरक्षराअपिपक्षे निर्विदग्धाअपिस्कंधेरुह्यतेसादरंनीयतेइत्यर्थः २०० इतिस
प्तशतकेद्वितीयशतकविवरणं २ श्री रसिकजनहृदयदयितेकविवत्सलश्रमुखरुकविनिर्मिते सप्तशतकसमाप्तंद्वितीयं
गाथाशतकमेतत् १ कापिकामिनीमानग्रहणार्थंशिक्षयंतींबंधुपुरंध्रीमाह केलिएति केत्मापरिहासेनापिशेषःकर्तुनशक्यते तस्मिन्
च्युतविनयेरतिलोल्यलंघितविलज्जेयाचितकेनिर्लज्जेरिवाप्यर्थानीतैरीदृशैरवशैरस्वाधिनैः अथवातेस्यैवचाटुचातुर्येणयाचितैरि
वावशैरदाक्षिण्यपरतंत्रैरेगैः योनिर्वोढुंनशक्यतेतन्नकर्माचरणीयं येनविनानजीव्यतेतस्मिन्कृतापराधेपिरोषोनकर्तव्योस्तथाचातिशयि
तः कोतेप्रणयातिशयःसूचितइतिभावः १ विदग्धानुरंजनार्थंवैदग्ध्यंव्यापयंतीकाचिदुत्कुल्लिकयाक्रीडंतींबालंवारयंत्याह उत्फुल्लिअेति
उत्कुल्लिकापदोपविष्टानांमुहुरुसतनोत्सतनरूपाक्रीडोत्कुल्लिका फूदाःफूयिकेतियस्याःप्रसिद्धिः ततश्चायमर्थः उत्कुल्लिकयारंवलंतींयो
नावारयतभवतुपरिक्षामेयं श्रमेणजितश्वासाकृशमध्याचभयत्रिस्राशयः माजघनभारागुर्वीपुरुषापितंविपरीतकेलींकुर्वंतीक्लांताभ
विष्यति २ कुलजायाः शीलखंडनविलक्षायाश्चिंतसंभार्जनार्थंतत्सपक्षपातिनीकाचिदाह पउरेति प्रचुरयुवाग्रामोनधुमासोयौवनं
पतिर्वृद्धः जीर्णरुरास्वाधीनातदेवमप्रतीकारदारुणेषुसत्स्वसतीमाभवतुकिंम्रियतां तदलंपरिवेदनाभिज्ञस्यजनस्यैनांप्रत्यपवा
देनेतिभावः २ इतिकथयित्रीधूनोमनोहरणार्थमाह बहुसोविइति बहुशोपिकथ्यमानंतवचनंममहृत्संदिष्टंमहारेणसंचा
रिसंपुनःपुनश्चवणानुरागान्नश्रुतमितीजल्पंतीपुनरुरुशतंकरोतियोषित् ४ दूतीकुलजायाःकमपियुवानंप्रत्यनुरागंसंवरणंकी

शलंचाह पाअडिअेति प्रकटितस्नेहसद्भावनिर्भरंतयायथलंदृष्टःसंवरणव्याहतयातत्सलाघनव्यग्रयाअन्योपिजनस्यैवदृष्ट इतियोज्यं ५
पुत्रस्यदंतोद्गमकथनच्छलेनभार्यासंभोगसुखानुभवसमयप्राप्तिमाह गेण्हेति गृहीतंश्लोकयतइदंविकसितवदनापत्युरर्प्ययति
जायासुतप्रथमोद्भिन्नदंतयुगलांकितंवदनं कोलफलं अयंभावः बालापत्याद्यदृष्टविरोधंपरिहरंतंपतिंप्रतिपुत्रस्यप्रौढत्वंबोधयंतीकृतु
नैव्यर्थतानेयइतिज्ञापयंतीति पुत्रलालनादपिसुरतसुखंगरीयइतिवा अथवानुपभुक्तंबदरफलमिवरमणीयंममयौवनंमाविफलीकुरु
अथवास्वयमेवकोलिफलेक्षतांसंपाद्यपुत्रेणक्षतमितिमिथ्यैवदर्शितवतीग्रहसीतवदनेत्यनेनध्वन्यते ६ मिथ्याजनोवदतीत्यनुनयं
तंकांतंमानिनीप्रणयरोषमाह अछउइति मांप्रतिमंदस्नेहोसीत्यनुतावज्ञानवादः हृदयमेवात्मनस्तवप्रमाणं आत्महृदयेनैवत्वंजा
नासीत्यर्थः तथात्वमपिमंदस्नेहोयथानोपालंभयोग्योसि ७ यथाभिमतकांताप्राप्तिंसूचयंतीकमपियुवानंरोचयितुमाह अप्पछंदेति
स्वेछाचारित्वसूचनार्थंआत्मछंदप्रधावनशीलेतिसंबोधनं दुर्लभस्यसुखस्यलंभःप्राप्तिर्यस्मात्तंजनंविमार्गयन्नान्विष्यत् आकाशपथेनिर
वलंबनमार्गेभ्रमन्नेहृदयकदापिभक्ष्यसि अपिशब्दः संभावनार्थां कस्मिन्कालेभगप्राप्स्यसि कःखलुसुभगोधावंगतंकरीष्यतीत्यर्थः
८ गुणाभिमानिनीकाचिदसुतावदन्यत्कथनमस्माकंगुणानपिनबहुमन्यतइत्युक्तासोद्वेगाकांतसहचरमाह अहवगुणेति
अथवागुणाएवलघवःपरिभवभूमयः अथवागुणज्ञोनसलोकःसमेपतिः अथवाअहमस्मिनिर्गुणावाअन्योजनोबहुगुणवान्अन्या
प्रियातस्ययेनमानबहुमन्यतेइत्याशयः ९ कमपियुवानंप्रतिजातमन्मथोन्माथाकुलजाकिमित्युद्वेगकारणंनकथयसीतिमातुला

न्याष्टष्टातामाह फुदृंतेणेति निरावरणादुःखनिर्वेदनस्फुटतापिहृदयेनमातुलानिकथंदुःखंनविद्यते तस्मिन्दर्पणेअदाएव आदर्शेति
लिंगात्देशीप्रतिबिंबमिवयस्मिन्दुःखंनसंक्रामति १० प्रयत्नसाधितामपियुवतींविमुखीकारितयानोपगच्छतनायकमुत्साहयितुंदूती
सोपालंभमन्यापदेशेनाह पासासमिति पाशाशंकीकाकोनेच्छतिदत्तमपिपथिकगृहीण्याअपवृत्तादधोमुखीकृतात्करतलाद्गलितस्य
वलयस्यमध्यस्थितंपिंडंभक्तगोलकं त्वमप्यनांप्रयत्नमनयादीयमानामपितांपरिहरसीतिभावः ११ प्रोषितभर्तृकायाःसर्वात्कांतस्यात्
मनत्वरार्थंतद्दृष्टांतमाह ओहिदिवेति अवधिदिवसाधिगमाशंकनशीलाभिः सखीभिरुक्तस्यालिखनशीलायाः द्विस्त्रिस्त्रेवगतेदिवसेकुड्यले
खिताःरेखाःप्रोच्छते अवधिदिवसेपित्वयिनागच्छतिनूनमियंप्राणानपिजह्यादितिभावः १२ ज्योत्स्नायांप्रिययासहविरहन्संपूर्णमंड
चंद्रमवलोक्यनायकः प्रियामुखप्रशंसार्थमाह तुहमुहेति तवमुखसादृश्यंनलभतेसंपूर्णमंडलोविधिना अन्यमयमपिवान्यप्रकारमिव
घटयितुंपुनरपिरंध्रयतेमृगांकः १३ क्वचित्स्थानंकृत्वास्थितस्यनायकस्यगमननिषेधार्थंसखीतस्रियावृत्तांतमाह अज्जंगेति अद्यग
तोद्यगतो घगनइतिगणनशीलयाप्रथम एवदिवसार्द्धकुड्यलेखाभिश्चित्रितं रेखाभिर्गृहभित्तिःपूरिता तदेवंतद्विरहविक्लवांतांविहं
यगंतुंनोचितमितिभावः १४ प्रमैथेसमागमदिनांतरेलज्जानम्रायाः प्रियायावैमुख्यमाशंकमानंसहचरमाह णाविनहेति नापितथाप्र
थमसमागमेयत्सुरतसुखंतस्मिन्प्राप्तेपिपरितोषः यथाद्वितीयादिवसमविलक्षलक्षितेदिनांतरेशृंगारव्यभिचारीभावेनलज्जया वनते
दृष्टेवदनकमलेपरितोषः १५ अपिसंयंकुरुममयाचाणामन्मथस्येतिमिथः सख्याष्टष्टासखीसंवेदग्ध्यंतामाह जेसमुहेति येसम्मु

MEMORIAL

खागतेघूर्णितवल्लिप्रियप्रेषितार्द्रावलोकेषाः अस्माकंमदनशरार्जनस्यैषसंतितेभवंतु १६ कामपिरमणींप्रतिसाभिलाषोयुवासपरितोषमाह
इअराधिति इतरइत्यकृतशासंचरणारत्यत्रतोजनस्तवजघनारोहणपूर्वकेणसंगमेनयत्सुरखंतन्नाप्नोति अनुभवतिकनकदोरीकृतवहपत
नानामाहात्म्यं मुहुरंभोमुहुर्जलप्रवेशस्यफलमित्यर्थः १७ नागरकःकस्याश्चिदनुरंजनार्थंचाटुमाह जोजस्सेति योयस्यविभवसार
स्संसद्दातिकिमत्राश्चर्यं अभवदपि यत्रचनास्ति तदपिदत्तंदौर्भाग्यंत्वयासपत्नीनां १८ उत्कंठाविनोदार्थंप्रियास्मरन्कश्चित्सहचरमाह
चंदसारिसमिति चंद्रसदृशंमुखंतस्याःसदृशोमृतस्यमुखरसस्यःसकचग्रहरभसोज्वलचुंबनंकस्यसदृशंतस्याः १९ दूतीविमुख्यका
रिणंनायकमुत्साहयितुमाह उप्पणेति उत्पन्नार्थसिद्धाभिलक्षितेकार्यअभिचिंतयन्गुणागुणान्गुणदोषांस्तस्मिन्नतिविचारसूक्ष्मप्रे
क्षित्वेनपुरुषोहंतिकार्यं ८ तस्मादविचारितएवरमणीयःपरस्त्रीसंबधइतिभावः २० प्रणयकुपितंकांतमनुनयंतीकापिसस्नेहमाह
बालएति हेबालकननरुणविशेषानभिज्ञेतिभावः त्वत्तोधिकंनिजमेववल्लभंममजीवितंतत्वयाविनानभवतीतितेनकुपितंप्रसादया
मि २१ पादपतितमश्रुबिंदुपातजातपुलकपरीतप्रेमसद्भावमालिंग्यास्याप्यमिथ्यापरवचनदूषितविचितयामयारेदितोसीतिवदंती
प्रियांप्रियः पुनरपिरंध्रवचनेनप्रत्येष्यसीतिकाकूक्त्यारंध्रवचसिश्रद्धामन्यदापिनकरीष्यसीत्यर्थः एतदेवदृढयन्नाह णपतिअंतिति
प्रत्ययंनाकरिष्यएवत्वं तवरोदनशीलायाइमेवाष्पबिंदवोममदृष्टस्यपुलकोद्भेदेनयदिभिन्नानाभविष्यन् अयमाशयः रंध्रव
चनेनतेममस्नेहसद्भावभाजिवचसिप्रत्ययोनाभूत् एवंस्याद्यदिपादपतितस्यप्रेमसद्भावसूचकत्वयावाष्प बिंदुस्पर्शादृष्टपुल

कोऽप्रमोनदृष्टःस्यादिति २२ असाध्यमपिसाध्यतेमित्रेणसतस्तदुपार्जनशीक्षार्थेनागरकःसहचरमाह तंमितमिति तन्मित्रंकर्तव्यंयत्किल
व्यसनेदेशकालेभित्त्यालिखितंपुतलमिवनघराङ्गुरवंनिष्टतिवेमुख्यंनाचरतीतिभावः २३ निभृतमपिधूर्ताःकालयंतीतिविज्ञत्वंख्यापय
२१ न्नागरकःसहचरमाह वहुआइति वधूकायानवीलतागृहेप्रथमोद्भूतशीलखंडनाविलक्षंतदर्शनगलज्जमिवोडीयतेविहंगकुलंश
कुनवशात्सशब्दैःपक्षैर्हाहाभणादिव एतेनतिर्यंचोपिदुश्चरितंगर्हयंतीतितदपिदर्शितं २४ कापिकमपियुवानंप्रतिमव्याजमनुमानमाह
सच्चंभेति सत्यंभणामिबालकनारुत्यसाध्यंवसंतमासस्य गंधेनकुरुवकानांसमागतास्म्यसतीत्वंनगता सखलितमेवमनोमे किंतुतेवंगि
तानभिज्ञत्वेनशीलंखंडितमितिभावः २५ दूतीनायकेनायिकानुरागमाह एक्केकमिति एकैकस्मिन्वृंतिवेष्टनस्यविवरांतरेतरलादत्तं
नयनंययासातथा त्वयिव्यतिक्रामतिबालकभावानभिज्ञेयंजरशकुनायितंतया यथापंजरबद्धःपक्षीप्रतिविवरंदत्तदृष्टिर्भ्रमतितथातया
पित्वदर्शनलालसयाभ्रांतमित्यर्थः २६ दूतीनायकायनायिकायादर्शनकौतुकातिशयमाह ताकिंकरेउइति तत्किंकरोतुयादित्वमसित
यावृष्टितिवेष्टप्रेरितस्तनयापादांगुष्टोल्लिखन्निसहांग्यापिनदृष्टः २७ प्रियस्मरणहेतावुद्दीपितमन्मथेपथिकःप्रियगृहिणीवृत्तमनु
स्मरन्नाह पियसमिति प्रियसंस्मरणप्रगलद्वाष्पधारापातभीतयादीयतेवक्त्रीवयादीपकःपथिकजायया २८ कमपियुवानमनु
रंजयितुंदूतीकथाश्चित्तेनहरेन्यसूचकंपरिवृत्यालोकनमाह तइइति त्वयिव्यतिक्रामतिबालकतस्याअंगानितथानुवलितानिप २१
रिवृत्तानि यथादृष्टमध्यतिपतंत्योबाष्पधारादृश्यंते २९ कापिप्रियतमविरहासहत्वमन्यापदेशेनाह तामझिमोइति ततस्मान्मध्य

मएववरंदुर्जनसज्जनाभ्यांद्वाभ्यामप्यलंनमेकार्यमित्यर्थः यथादृष्टस्वपतिरवलस्तथैवसज्जनोदृश्यमानः एतेनमध्यमस्नेहएववरःननुक्षण
मप्यदर्शनेनदुःखयन्प्रियतमइतिभावः ३० काचिदात्मनःपतिंप्रतिसाभिलाषांकामपिसेर्थ्यमाह अद्धच्छीति अर्धाक्षिप्रेक्षितंकटाक्षदृष्टं
माकुरु स्वाभाविकंयथाभवतितथावलोकय एवंकृतेसोपिरुदृष्टोभविष्यतित्वमपिमुग्धाकलिष्यसे ३१ कश्चित्प्रोषितःकुलपालिकांनि
जगृहिणीमनुस्मरन्नाह दिअहमिति खडुक्कि आरोषमृकाःदेशीयःशब्दःदिवसंप्रतिदिनं रोषमृकायास्तस्याःकृत्वागृहव्यापारंगुरुकेपिमन्युदुः
खेस्मरामःपादांतसंस्थस्य ३२ कमप्यनुरक्तंअधमस्त्रीसंगदोषेणपरिहरंतींदुहितरंवेश्यामातासानुनयमाह पाणउइति चांडालकुड्यांज्वलि
त्वाहुतवहोज्वलतियज्ञस्थानेपि चांडालाग्निनापियज्ञकर्मक्रियतइत्यर्थः तस्मान्नरक्तुतेपरिहर्तव्याविषमदशासंस्थिताविविधैर्गुणैरक्ता न
नपतिताःपुरुषाः ३३ सतीमार्यांबहुमन्यमानंयुवानमसतीसेवेदग्ध्यानुरागमाह जंतुज्जेति यत्तवसतीजायाअसत्यःसुभगयदयमपि
तत्किंस्फुटतुप्रगटीभवतुदूतीयंतवसमानोयुवानास्ति ३४ कापिकस्मिन्नपिअनुरागातिशयंप्रकाशयंतीदूतीमाह सव्वस्समम्मीति
सर्वस्वंपिदग्धेतथापिहृदयस्यनिर्वृतिरेव यत्तेनग्रामदाहेहसाहसिकुंडोजलवहनार्थंघटोगृहीतः ३५ अवसरशून्यतयाकाचिदर्थि
कामुकमनोरथासंपादनासामर्थ्यंलक्षयंतींदूतीमन्यापदेशेनाह जायेज्जेति अजनिष्येवनोद्देशेनिर्मानुषेस्थानेकुब्जाख्यवृक्षोपिरव
लुनिशारवःझटित्तपत्रः मामानुषलोकेबहुप्रार्थकेजनस्तानेत्यागी दिक्षुःरसिकःसानुरागःशृंगारीचदरिद्रोनिर्धनः निरवसरश्चध्व
निनाबोधव्यः ३६ असतीजारप्रत्यनुरागातिशयंसूचयंतीतन्मित्रमाह तस्सअेति तस्यचरोभाग्यगुणेअमहिलासदृशंचसाहसंम

मजानातिगोदावरीवर्षारात्रीरङ्गवंच सतरंतदभिसरणार्थंकरोमीत्युक्तं ३७ कथमेवंहनिःस्नेहासीतिकेनापिनायकेनसपरिहासमुक्तंकु
लटातमाह तेचोलिआइति तेव्यतिक्रांताःदूरंगताश्चयस्याःसमानशीलाःयेषुतैःसहसुरतसुखमनुभूतं तेषांलतागृहाणांस्थाणवःशेषाःव
यमपिगतवयस्काः अतोमूलोच्छेदंगतमुच्छिन्नमूलंनष्टंमेत्यर्थः ३८ कामपिगतयौवनांप्रतिनागरकःसपरिहासमाह यणेति स्तनज
घननितंबोपरिदृशांनांकागतवयसांस्त्रीणांशून्यीभूतस्यानंगनिवासस्यमूलबंधाइवपीठाबंधाइवदृश्यंते ३९ दूतीनायकप्रलोभना
र्थंकस्याश्चिदतिसौंदर्यमाह जस्सेति यस्ययत्रैवप्रथमंतस्याअंगेनिपतितादृष्टिस्तस्यतत्रैवस्थितासर्वांगंकेनापिनदृष्टं ४० कोपिकस्याश्चिद्वि
रहेदुःखसंगमेचसुखातिशयंसूचयन्नाह विरहेइति विरहेदाहातिशयहेतुत्वाद्विषमिवविषमा अमृतमर्यीचभवतिकेवलामृतघटि
केवभवतितावत्संगमेअधिकंतत्समंमेवकिंविधिनाद्वाभ्यामपिविषामृताभ्यांविनिर्मिता ४१ प्रवासनिषेधार्थंवेश्यामातामुजंगमाह
अदंसेति अदर्शनेनपुत्रकस्नेहपिस्नेहानुबंधघटितानि हस्तपुटपानीयानीवकालेनगलंतिप्रेमाणि ४२ धूर्तःसहचरशिक्षार्थंस्त्रीणांमाभि
सरणोपायकौशलमाह पइपुरेति पत्युःपुरतएवनीयतेवृश्चिकदष्टेतिजारवैद्यगृहं अभिप्रायज्ञसरवीकरधृताविषवेगमूर्छाछलेनभु
जयुगलांदोलनशीलाबाला प्रगल्भायास्तुकेनवंकिंचिच्छक्यमितिभावः ४३ नीचजनस्यकार्यैकपरतांप्रकृतज्ञतांचसूचयंतींमूर्ख २२
सुभगंनववधूसंक्रांतस्नेहंकांतमन्यापदेशेनाह विक्कणइति विक्रीणातिमाघमासेपामरोनीच प्रावारंशीतत्राणावगुंठनवलीवर्देन
निर्धूममुर्मुरोयौवनसौभगस्यनशीतनिस्तारहेतुत्वात्निर्धूमो अग्निकूपाविवेत्यर्थः श्यामायास्तनोपश्यन् तवापीदानींलब्धनववधूक

स्यकिंमयाकार्यमितिभावः ४४ कदापिस्त्रीषुविश्वासोनकर्तव्यः इतिबंधुजनशिक्षार्थंकाचिदाह सच्चंभणामीति सत्यंभणामिमरणेस्थितास्मि
गृहीतमरणव्रतास्मिपुण्येतटेनाद्याः अद्यापितत्रलतागृहेअभिसारस्थानेनिपततिदृष्टिस्तथैव अभिसारोत्सुकैवेत्यागम्यः ४५ असतीमभि
रभिसार्यमाणाभर्तृकाकुलवधूःसर्वजनमाह अंधआरइति अंधकारकोलिफलवंडोलमिवमातरोममपतिंविलुंपंति चोरिकयागृह्णंति ईर्ष्ययं
तिमद्यमेवातोविपरीतमेववर्तंतेइत्यभिव्यंजयत्याह छिप्पाहिंतोदेशीयः छिप्पोलांगूलेशब्दःलांगूलेभ्यःफणाजातामोविहायतानएवेर्ष्यंती
तिभावः ४६ अलब्धलाभादितरजनस्योल्लासातिशयोभवतीतिप्रदर्शयन्नागरकःसहचरमाह अप्पेतेति अप्राप्तंप्राप्यनवकुसुंभवस्त्रं
नवरंगकंहल्लिकस्नुषा पश्यतन्वीनप्राप्तिप्रशस्तास्वपिग्रामरथ्यासु यथोचितमेवशोभते थापरिहासास्यदंभवतीतिसहचरशिक्षार्थमाह ४७
लज्जइइति शोभतेप्रभोर्लीलं स्वेच्छाक्रीडितंप्रियायामानःशोभतइतिसर्वत्रयोज्यं क्षमासमर्थस्य जानतश्चप्रणतंमानंचाजानानस्य अन्य
थात्वपहास्याएवस्युरित्याशयः अथवाअनुचितवचनविघटितप्रियसमागमंप्रतिकस्यचिद्रोषवादोयं ४८ कापिप्रियंप्रतिमन्मथलेखंलि
खंतिसख्योक्तातामाह वेविरेति वेपनशीलस्विन्नकरांगुलिकृतयापरिग्रहेणसवलितोलेखनीमार्गोयत्रतस्मिन्त्वत्स्वयंवनसमाप्यते प्रियस
खिलेखेकिंलिखसि एतेनकंपस्विदाभ्यांसात्विकभावाभ्यांप्रियंप्रत्यनुरागातिशयःसूचितः ४९ अपिकृतार्थासीतिकयापिष्टष्टासती
तामाह इच्छम्मीति देवेपराङ्मुखेवर्तंतेघटितमपिविघटतेनराणांकार्यं वालुकाप्राकारमिवकथमपिबंधमेवनदत्तेतिघटयितुमे
वनपर्यायते एतेनसपत्नीनांचमपिकार्यंनैवतवदद्यापिसिध्यतीतिभावः ५० मातुलान्यापूर्वोक्तसौंदर्यादिगुणस्यनायकस्यानुरागंका

पिमानुरागमाह मामाति मातुलानिहृषमिवपीतंतेनयूनामज्जंत्याःगद्विस्नानंकुर्वत्याजलपानछलावतीर्णेनमाकृतंमामवलोकयता मदंगंव
ङ्गमानयता हरिद्राकदुकमपिअनुस्रोतोजलंपिबता ५१ सर्वादंपत्योःप्रणयरोषभंगार्थमाह जिविअमिति । जीवितंआश्वासितमवननिव
र्तंतेयौवनमतिक्रांतं दिवसादिवसैःसमानभवति अहरहर्यौवनस्यकालस्यचपरिवर्तादित्याशयः एतदवगम्यकिंनिघृणोलोकः किमितिरोषपरु
षेणात्मानंवंचयतीतिभावः ५२ काचिदन्ययोषिदुपभुज्यमानविभवंप्रियंमासूयमन्यापदेशेनाह उप्पाइअंति उत्पादितद्रव्याणामपिरक्षानां
कोभाजनंरक्षएव एतदेवदर्शयति पक्वान्यपिनिंबफलानिकेवलंकाकैःखाद्यंते ५३ इंगितज्ञतांख्यापयन्नाकरकःसहचरमाह अज्जमए
ति अद्यमयागंतव्यंघनांधकारेपितस्यसुभगस्यअतांधकारगमनशिक्षार्थंइयंमहिलानिमीलिताक्षीपदपरिपाटीपादन्यासंकृमंगृहेकरोति
अज्जाशब्दोदेश्यांमहिलायामियंमहिलेत्येवकथितः ५४ कस्यचित्कृतविप्रियंजनंप्रतिप्रतिकूलाचरणवृत्तस्यप्रसादनायकश्चिन्सुजनप्रशंसा
माह सुअणोइति तस्मादनुचितमिदंसुजनस्यभवतीतिभावः ५५ भुजंगस्वीकृतद्रव्ययहणतात्पर्यार्थंवेश्यामातादुहितरमाह सीअथोइति
सअर्थः योहरंस यन्निरंतरंनिर्भेदंव्यसनेदेवायुपघातं तद्पंयत्रगुणाः गांभीर्यादयः तद्विज्ञानंशिल्पादिकौशल्यंयत्रधर्मः अथवाकस्याश्चिद्गु
णगर्वितायाः प्रतिपक्षांगनायारूपप्रशंसाक्षेपवादोयं ५६ चिरप्रवासागतोनायकः प्रियतमापरितोषार्थमाह चंदमुहीति चंदमुखीचंद्र
धवलादीर्घा दीर्घासीतवियोगे चतुर्यामाशतयामेव यामिनिकथमपिव्यतिक्रांतालंघिता मयेत्यर्थः ५७ दृष्ट्वाएवविदग्धाभावभाविकुर्व
तिलक्षयंतिचेतिनिदर्शयन्नगरकःसहचरशिक्षार्थमाह सहसोइति तयापितस्यैदंकर्तव्यमितिवदतः कस्यचिन्नशिक्षार्थंकश्चिदाह ॥ तेनममेदं

विप्रियंकृतंमथास्नुषयावध्वादृष्टोदरवलितापांगतारकःपथिकः यथाचारितोपिगृहस्वामिनाअलिंदकेगृहबहिःप्रकोष्ठकेसुप्तः ५८ लहु
अंतीतिलघयंतिलघुंकुर्वंतिलघुर्शाघ्रंपर्वतमात्रमपिपरमगुरुमपीत्यर्थः तदेवकार्यंथद्दयमाह लहुअंतिइति लघुकुर्वंतिलघुंपुरुषंपर्वत
मात्रमपिदुष्कार्यनिवरणंदुःखनिवेदनंअनिर्व्यूढेअकृतायांवरुधोयदुक्तं वचनंचापमानंचमतिमान्नप्रकाशयेदिति निर्व्यूढंचनिर्वरणं
फलेनैवतस्याविभावितत्वात्तिदितिभावः ५९ द्वारस्थितिकलितकुलटाभावांकुलजांकुट्टिनीविश्वासयितुमाह कत्तुगेति हेपुत्रीद्वारस्थितांक
मलोकयसिदूरनवलोकनार्थंपूर्वकायस्योन्नामितत्वात् तुंगस्तनोत्सिप्तनालएवोन्नामितकलशनिवेशितार्घ्यकमलेनैवमुखेन ब्रूहि साध
यामितेनमहमितिभावः ६० मुख्यर्थंनिषेधितोपिखलःप्रत्युत्तरहस्यमेवप्रकाशयतीतिप्रदर्शयन्नागरकः सहचरमाह वहइति वृतिघनीकरणा
र्थंतदुपांतरोपितत्वात्तवृत्तिविवरेणनिर्गतंदलंयस्यसएरंडः आमुग्रहस्तपुछाकारत्वाधस्तस्यदरवितनांकुचितपत्रांगुलिककराकारत्वाच्चपत्रस्यक
थयतीवतरुणीभ्याः अत्रगृहेहलिकवधूरियदुच्चस्तनीवसति ६१ कदाचिद्गुणाश्चदोषतांयातीतिनिदर्शयन्नागरकोभिसारिकायाःसत्वरा
भिसारगमनविरोधिस्तनभरंप्रत्युद्वेगेनाह गअकेति गजइवप्रोढःकलभोगजकलभस्तस्यकुंभसन्निभाभ्यांनिबिडस्थूलनीरध्राभ्यांउन्नतो
भ्योउसिनुमपिनशक्यतेकिंपुनर्गंतुंहतस्तनाभ्यां ६२ आशीच्छलेनवेश्यामातातद्विशेषप्राप्यारम्यत्वातिशयंरमणीयानांकथयंतीन
र्तकीदुहितरंप्रलोभयितुंभुजंगमाह मासपसूतांषण्मासगर्भिणींएकदिवसज्वरितांचचरंगोतनींचप्रियांपुत्रकामयमा
नोभव ६३ व्याजसुप्तास्तनयोरभिलाषंदर्शयन्पुत्रीयुवतींसपरिहासमाहापडिवक्खेति प्रतिपक्षमन्युपुंजोसपत्नीजनचित्तसोभ

हेतुत्वात् लावण्यस्य कुटीपुटो लावण्यनिर्भरत्वात् अनंगगजकुंभौविशेषणत्रयेपिपरकीयात्वेऽभिप्रायः पुरुषशतहृदयधृतवितिचिंताहेतु
त्वादनेकपुरुषायासकरौकींस्तनंतीकुर्यंतीस्तनौवहसि नचाभ्यांमद्विधंजनमुकैपेरोषीत्यभिप्रायः ६४ कदापिविरोधिनोप्यनुकूलाभवंती
तिदर्शयन्कश्चिदाह घरणीअेति गृहिण्याघनस्तनप्रेरणक्रूरपतितस्यभविष्यत्साथिकस्यअपशकुनाअंगारकवारभद्रादिवसा क्रूरायं
तेसुखहेतवोभवंति ६५ दूतीकर्मणियुवानंप्रतिकस्याश्चिदनुरागातिशयमाह सातुहेति सातवकृतेनबालकनिस्संगृहद्वारतोरणनिषणाअव
क्ष्यंति वंदनमालिकेववराकी ६६ सहजगुणहीनानांआहार्यालंकारादराः केवलमुपहासायेतिकाचिदन्यापदेशेनाह हसिअमिति पत्रफ
लबुध्याविश्रामार्थंशुकवटमुपगतैःपथिकैःपत्रफलसदृशंशुकवृंदेउड्डीनेसहस्रतालंहसितं ६७ पत्यासहकृतकलहायाः सख्याःरात्रि
वृत्तमधनुसंधायागतामसखीमातुलान्याष्टष्टांतसौभाग्यमाह अज्जहसीति अथास्मिहासितामातुलानितेनपादयोरुथापतता तयापिज्व
लंतींदीपवर्तिमभ्युत्तेजयंत्यातथापरुषवाहिनतस्यपादपतनादनंतरंतस्याश्चयौवनाद्यभिमानंपतिंप्रत्यनादरंदृष्टाममहासौजातइ
त्यर्थः ६८ पूर्वसुभगासमसंविभागक्लिष्टांस्वसौभाग्यमबहुमन्यमानांनवसुभगांसात्वयितुंसखीसुजनस्वभावमाह अणुवत्तेति
अनुवर्तनंकुर्वन्नद्वेष्यपिजने अभिन्नमुखरागः आत्मवशोपिसुजनःपरवशः कुलीनतयाः एतेनलवदेकगतीकोपीकुलीनतयातामनुवर्त
तेनतुस्नेहेनेतिभावः ६९ पूर्वसुभगातिकारप्रवृत्तंदुर्विदग्धंशिक्षयंतीजगद्बंधुवधूराह अणुदिअहेति अनुदिवसवर्धितादरविज्ञानगु
णोर्जनितमाहात्म्यः पुत्रकुलीनजनोविरज्यमानोपिदुर्लक्ष्यः तन्नोचितमिदंभवतइतिभावः ७० विदग्धंप्रतिजाताभिलाषाकाचिन्नदव

काशनायस्वाभिप्रायमाह विणाणेति विज्ञानगुणमाहार्यपुरुषेहेयत्वमपिरमणीयं जननिंदितेपुनर्जनेप्रियत्वेपिलज्जामहे ७१ कोपिकस्या
श्चित्स्तनयुगंस्मरन्स्त्रीणामस्थिरप्रेमतामाह कहणामेति कथंनामतस्यास्तथास्वभावगुरुकमपिस्तनयुगंपतितं अथवामहिलानांचि
रंहृदयेकोनामसंतिष्ठते स्त्रीणामस्थिरप्रेमतयाहृदिनकोपिसम्यक्तिष्ठतीत्यर्थः असंभाव्यप्रथमोनामशब्दोद्वितीयस्त्वनुमतो ७२ पल्ल
विकानिवारितापांयुवतींयुवासाभिलाषमाह मुअणुइति सुतनुवदनंस्पृशंतंसूर्यंमापल्लविपल्लवच्छत्रिकया साउलिअपल्लवछत्रि
कायादेशीवारयसि एतस्यपंकजस्यजानातुकतरत्क्रूरस्पर्शं ७३ नागरकःसहचरंमानिनीमानशमनोपायशिक्षार्थमाह माणोस
हंवेति मानोषधमिवपीयते प्रिययामनस्विन्यादयितस्यकरंसपुटवलितोर्धाननयावदनमदिरागंडूषः क्रूरापूर्णेनमुखेनदत्तासुरापीता
मानमपनयतीतिभावः ७४ दूतीनायकमनुरंजयितुंनायिकायाःसौंदर्यातिशयमाह कहसेति कथंसानिर्वर्ण्यतांयस्यायथाल्लो
ता८ किंतेप्रसाधनेपिदृष्टेदृष्टिर्दुर्बलागौरीवपंकपतितानोत्तरति यत्रपतितंत्रैवावतिष्ठतेइत्यर्थः ७५ नायकस्यसौजन्यंवर्णयित्वा
तंप्रतिनायिकायाःप्रेमानुबंधार्थंदूतीस्वसुजनयोःस्वभावमाह किरतिञ्चिअेति क्रियमाणेवनस्थितिरुदकेरेखेवखलजनेमैत्री
सापुनःसुजनेकृतानघानिरपायापाषाणरेखेव ७६ चिरप्रवासागतवल्लभापुनरपिप्रविविक्तंसंदेश्यमाह अहोविति अहोइति
दुःखसूचनायां हेदुष्करकारकस्त्रीविधनिर्भयपुनरपिचिंतांकरोषिगमनस्य अथापिनाभवंतिसरलाःअवक्राःवेण्यास्तरंगिणाःकोटि
ष्वमाजःचिकुराःकेशास्तत्किंनपश्यसिविरहविदशांममेतिभावः ७७ अव्युत्पन्नत्वादनुसहमानस्यदुर्विदग्धधनिकस्यप्रवृत्तिपाटवार्थंधू

र्तासङ्गावस्तुनिमाह णविनहेति छेकानामपूर्वापूर्वशिल्पिकुशलानांरतान्यपितथानहरंति तथापुनरुक्तेपुनःपुनःशीलितरागेरंजनेरत
व्यापारेरसिकानि यथायत्रबातत्रबायथाबातथाबातथासङ्गावरमितानि ७८ किमितिकशासीतीप्रियेणपरिहृता सङ्गावतमेबाह हृदमू
लेति अनुरागनिर्भरालिंगनवशादन्योन्यलग्नेहृदमूलबद्धग्रथाइवमोचितोकथमपितेनमेबाह अस्माभिरपितस्योरसिनिरबाताविवकथम्
पिसमुत्बातोत्तनौ ७९ पूर्वसुभगातमाह उम्बसीति ऊह्यसेप्रिययासमं प्रियासहितंत्वासततंचिंतयामीतिभावः तथापिचमांभणसिकिं
कृशाह्यतेति उपरिसेरेणहेअङ्गमुंचतिबलीवद्दीर्घ्यंगानि ८० कलहांतरिताथीमनुनीयागतादूतीतत्कांतमाह अणुणएति अनुनयप्र
सादितयातबापराधानचिरंगणंयत्या अपराधानांबहुत्वादप्रभृताउभयहस्तांगुल्यायस्यास्तथाचिरंरुदितं ८१ वनविहारादिपरिश्रांतो
कांतानिर्वर्णयन्नागरकमनसरबीमाह मेअछलेणेति स्वेदछलेनपश्यतनुंकेअंगेतस्याअमात्र लावण्यमपसरतीवत्रिवलीसोपानपंक्ति
भिः ८२ भुजंगरोचयितुंकृष्णीकस्याश्चिदलब्धलाभसत्कारतादोषंपरिहरंतीसौंदर्यातिशयमन्यापदेशेनाह देछाअेति कंकेल्लिरशोकः
देवापतफलेकिंक्रियतां इयत्युनभणामः अशोकपल्लवाःपल्लवानामन्येषांनसदृशाः अयमाशयः देवाधीनोलाभसत्कारोनभवतोनामत
स्मदर्शापुनःसुंदरीस्त्रितिनास्तीति ८३ स्वसौभाग्यख्यापनायविरहविधुरांरुदंतीकहोंलेतरिताकांतादर्शयंस्तदनुयार्थमागतसत्कां
तःसहचरमाह पुअइवेति प्रक्षालयतीवमृगकलंकंकपोलपतितस्यामानिनीपश्यत अनवरतबाष्पजलभृतनयनकलशाभ्यांचंद्रस्य
एतेनात्मसौभाग्यंप्रियायाःकांतिश्चवर्णिता ८४ किमियमवश्यंभतुर्बहुवल्लभस्यबल्लाभाभविष्यति येनपुनरिहनागमिष्यतितत्किमेवं

२५

विङ्कवोसातीवयस्येनाश्वास्यमानोज्ञातिगृहास्यतिगृहंप्रस्थिताथाजारस्त्रीमन्यापदेशेनाह गंधेणेति आत्मनोगंधेननवमालिकानांमध्ये
नच्युताभविष्यतियतः अन्यःकोपिहताशायाइतिनिर्वेदसूचकंवचनंमांसलोनद्यःपरिमलोद्गारः ८५ कथमपिनष्टधनस्वनायकस्यवेम
नस्यमाश्वस्यनायकांतसंगमंप्रतिनिरुत्साहामुत्साहयितुंसत्पुरुषप्रशंसामाह फलसंपन्नानीति फलसंपन्नाश्रमवनतानिनम्राणितुंगान्युन्नतानिफ
लविपर्ययांहृदयानिसत्पुरुषाणांमहतांतरूणामिवशिखराणि अथवानष्टधनस्यमित्रस्यखेदापनोदापकस्यचित्अयंवादः ८६ पथिकजायास
खीनासंवादमाह आसासेइति आश्वासयतिजीवतिइतिज्ञापयतिपरिजनंपरिवर्तमानायाः शयनेपार्श्वपरिवृत्तिंकुर्वत्याःपथिकजायायाःनिद्रानि
मित्तंयद्वर्तनंतेनवलितेहस्तेमुखरोनुबद्धअनुभवज्ञानाल्करोवलयशब्दः एतेननवमीकामावस्थासूचिता यदुक्तं तूष्णींभावोविचेतस्त्वंजड
तायाभवंतिहीति ८७ महेछनायकानुरंजनार्थंनायकस्यवदान्यतांपरोपकारितांचप्रशस्यावयितुंदूतीकृपणानिंदांसत्पुरुषस्यचप्रशंसामाह पोट्टं
भरंतीति हेमाउ आमहिलाःशकुनाअपिपरमांसमुज्झितागृध्राअप्युदरंबिभ्रामति अनुद्विग्नाःस्वोदरभरणमात्रसंतुष्टाःविद्वल्लोधरणाभरसादी
नदुःखापहारकधुरंधराभवंति यदिकेतिसत्पुरुषाःविरलाएवतद्देशाइत्याशयः ८८ नायिकामनुरंजयितुंदूतीक्षीणविभवस्यापिनाय
कस्यमहेछतांसूचयंत्याह तुंगोद्धिअेति तुंगमेवभवतिमनोमनस्विनअंतिमावस्थापिदशाम एतदेवदृष्टांतेनदृढयन्नाह अस्तमनेपिरवेः
किरणाऊर्ध्वमेवस्फुरंति एतेननिर्धनोप्यसौवदान्योनन्याधमंकामयतइत्यर्थः ८९ कृत्रिमेणापिभावेनभामिन्योमनुष्यानुरंजयंतीति
कयाचिदुक्ताविदग्धवधूस्तामाह णविणासेति नविनासद्भावेनगृह्यतेपरमार्थज्ञोलोकः एतदेवदृष्टांतेनाह कःजीर्णमार्जारंखंजिकेनप्रतार

थिनुंशङ्कोति निरपेक्षमेवप्रेमश्रेष्ठमित्याह रणाउइति अरण्यात्तृणंअरण्यात्यानीयंसर्वतःस्वयंग्राह्यं तथापिमृगाणांमृगीणांचामरणां
तानिप्रेमाणि ईदृशंतत्प्रेमश्लाघ्यमितिभावः ९० प्रेमसद्भावसूचकोदुःखहेतुरपियथाऽरुचयतिननथाऽरुचहेतुरपीतिनिदर्शयन्नागरकःसहच
२६ रमाह तावमेति तापमपनयतिननथाचंदनपंकोपिकामिमिथुनानां यथादुःसहेनिपीड्यौन्योन्यालिंगनरुचं ९२ मुग्धवधूवृत्तविरुद्धा
प्रथमरजोयोगासूचनव्युत्पत्तिमापत्त्याःसपत्नीदुश्चरित्रव्यापनार्थमाह तुपालेति प्रथमइतिशब्दोवाक्यसमाप्तौद्वितीयःप्रदर्शने घृतलिप्तानना
किंतिष्ठसीतिइतिष्टयामुग्धयाअव्युत्पन्नयानववध्वाकिलेत्युपालंभः द्विगुणावेष्टितजघनस्थलयाप्रच्छादनेनेवार्तवमाविष्कुर्वंत्येतिभावः ९
थचत्वमेतदपिनजानासियन्मलवद्वासमासंभाषानिषिद्धाहमित्यहोअवेदग्ध्यांतवेतिभावः लज्जयाअवनतंयथास्यातथाहसितं ९२ कुल
स्त्रीवृत्तशिक्षार्थंबंधुवधूःकुलवधूमाह हिअअेति हृदयएवबिलीनःनकथितोज्ञानयित्वागृहसारंबाधवदुर्वचनमिवदोहदोदुर्गतवध्वा ९४
कुलस्त्रीचरितविरुद्धंसपत्न्याधार्ष्ट्यंव्यापयंतीकापिबंधुवधूजनमाह धावईति धावतिविगलितस्यधम्मिल्लस्यासंजितकेशकलापस्यसिचय
स्यवस्त्रस्यसयमनेव्यावृत्तोकराग्रोयस्याःसातथागौरवभयान्नापितभयेनविपलायमानस्यडिंभस्यबालस्यपरिमार्गानुगमनशीलागृहिणी चलि
दइतिनापितार्थदेशी ९५ अभियोज्यनायकप्रलोभनार्थंदूतीनायिकावयःसौभाग्यंचाह जहजहेति यथायथोद्वहतिवधूर्नवयौवनमनो
हरण्यंगानि तथातथास्यास्तनुकायेनमध्योदयितप्रियःप्रतिक्षेपेसपत्नीजनश्च ९६ बंधुवधूःकुलशिक्षार्थंपतिव्रतामाह जहजहेति
यथायथाजरापरिणतोभवतिदुर्गतोविरूपश्च कुलपालिकानांतथातथाधिकतरंवल्लभोभवति ९७ कमपियुवानंप्रतिसाभिलाषाकामिनी

समानवयःशीलामातुलानीमाह एसोमामीति एषमातुलानियुवावारंवारेणानेकवारैर्यअउअणाओअसत्यःग्रीष्मेयामेकावटोदकमिव
कृच्छ्रेणप्राप्नुवंति तत्रयांपुनरन्याःमत्तइतिशेषः एतेनस्वसौभाग्यप्रगटनंनायिकायाइतिभावः ९८ संकेतस्थानमुद्दिश्यजारंश्रावयंतीअसती
सतीवकुलटानिंदांकुर्वतीपितृभगिनीमाह गामवडस्सेति ग्रामवटस्यपितृष्वसःप्रियविरहखेदेनापांडुरमुखीनांहृदयेनसमंआपांडुरछायंपत्रंवा
ताहनंपतति ९९ इंगितज्ञमात्मनःरक्षापयन्नागरकःसहचरमाह पेछइति पश्यत्यलब्धलक्षंदीर्घंनिश्वसितिशून्यंहसति यथाजल्पत्यस्फुटार्थं
तथास्याहृदयस्थितंकिमपि अनाम्नेतिप्रतीयतइतिभावः ३०० इतिसप्तशतकतृतीयशतकविवरणं ३ ॥ रसिकजनहृदय
दयितेकविवत्सलप्रमुखसत्कविनिर्मिते सप्तशतकेगाथासंतृतीयंगाथाशतकमेतत् नागरकःसहचरशिक्षार्थंसख्याःप्रत्यक्षप्रतिमाह
स्मा गहवईति गृहपतिर्गतोयमस्माकंशरणंरक्षेनमिति असतीभणित्वा सहसागतस्यत्वरितंपत्युरेवजारमर्पयति १ निह्नूयमानोभावःस्वभा
वादेवाविर्भवतीतिनिदर्शयतीसखीशिक्षार्थमाह हिअअट्ठिआएति हेपितृष्वसः हृदयेस्थितोःस्माकंकुमारीणांकुत इतिभणित्वातत्क्षणम
तीतप्रियस्मरणावेगान्मोहंगताकुमारी २ अभियोज्यनायकप्रलोभनायदूतीनायिकायाःस्मरणावसानोपचारश्चातुर्यमाह रिवणास्सेति
रिवण्णस्योरसिपत्युःस्रापयतीग्रीष्मापराह्णरमितस्यआईगलत्कुसुमंस्नानसुगंधीचिकुरभारं ३ ज्योत्स्नायांकेलिरसिकोयुवाकांतायाःक
पोलकांतिनात्मनश्चदर्शनशिल्पंनिर्वर्णयन्नाह अहसेति अयंसरसदंतमंडलेकपोलेप्रतिमागतःसंक्रांतोमृगाक्ष्याः अंतःसिंदूरितशरत्पा
त्ररूपविहितचंद्रः ४ नागरकःसहचरंशिक्षयन्नसत्याःजारनिह्नवंप्रत्युत्पन्नमतित्वमाह अहअहोति अयमस्माकंमागतोद्यकुल

गृहादित्यसतीजारंसहसागतस्यत्वरितंपत्युःकंदेलापयति छेछइ असतीवाचकोदेशीशब्दः५ अविषयेपिपत्युरनयंसख्यामपश्यंतीसखी
सख्याःसौभाग्यमाह पुसिआइति प्रोञ्छिताःकर्णाभरणेंद्रनीलाकिरणाहताःशशिमयूखाःमानिनीवदनेसकज्जलाश्रुशंकयादयितेन ६सा
नुरागोयुवाकस्याश्चिल्लोंदर्यस्यानयसमतामाह एद्दहमत्तम्मीति एतावन्मात्रेजगतिसुंदरामहिलासहस्रसद्भेपि अनुहरंतिकेवलंतस्याःवामा
ङ्गंदक्षिणाङ्गस्य तस्यावामांगार्द्धंदक्षिणांगार्द्धमनुकरोति नत्वस्यावयवांतरमुपमानमस्ति ७ किंमानविमुखीत्वमसीतिसख्योक्ताका
प्यात्मनोनुरागंस्थिरस्नेहतांपत्युश्चमानामहिष्णुतांसूचयंतीतामाह जहजहेति यायायथावादयतिप्रियस्तथानृत्यामिचंचलेप्रेम्णि वल्लीव
लयत्यंगंस्वभावस्थितेपिवृक्षे वल्लीलतावलयतीवेष्टयतीत्यर्थः ८ कस्मिन्नपिकाप्यनुरक्तातमनुरागंश्रावयंतीसखीमाह दुक्कवेहीति दु
रवेर्लभ्यतेप्रियोलब्धोदुःखेर्भवतिस्वाधीनः लब्धोप्यलब्धएवयदियथाहृदयंतयानसवति ९ कापिकलहांतरितांजातानुतापांप्रियस
खीमाह अधोएति अधोदृतिकष्टदेशीयः कष्टमनुनयसुखकांक्षणशीलयाकृतंकृतंकुर्वत्यासरसस्वभावोपिप्रियोविनयमार्गेवलान्नीतः
करोतिरत्रोच्चारणे अकृतमप्यपराधंकृतमितिसमुच्चारयंत्येति १० इतीकस्याश्चिद्विरहार्तिकापिप्रोषितप्रियोयेह हस्येस्थिति हस्तयोरपि
पादयोपि अंगुलीगणनयाअतिगतादिवसाः इदानींपुनःकेनगण्यंतामितिभणित्वारोदितिमुग्धा ११ सखीसखीकांतस्यगमनविघातार्थं २७
मशकुनगर्भवसंतवर्णनमाह कीरमुखसदृक्षैः राजतेवसुधापलशकुसुमैः बुधस्यचरणवंदनापतितैरिवभिक्षुसंघैः देवताराधनलोकइ
यहेनुःशाकमुखसादृश्येनरक्षतांकृतित्वंलक्ष्यते तेनचप्रियदत्ताईनखांकितमुरःस्मरंतीप्रियस्मरणसंजातविरहदुःखावेगेतिभावः १२ अनु

नयस्मरणायप्रेरयंतीसखीमानिनीमाह जंजमित्यादि यद्यत्थुमंलभंगतन्नजातंकृशोदरिकृशंते यद्यतनुकृंतनरदपिनिष्ठितंकिमत्रमानेन निष्ठितं
निष्ठाप्रकर्षंगतमितिदुर्बलंजातमित्यर्थः १३ पत्युरवनसावल्लभातंकथंतस्यागुणान्स्तोष्यीरित्यभियोज्येनोक्तादूतीमाह णगुणेति नगुणेनाङ्कि
यंते जनङ्कियंतेयोयेनभावितस्तेन एतदेवार्थांतरन्यासेनदृढयति मुक्तापुलिंदामौक्तिकानगुंजाःगृह्णंति १४ गमनायष्टष्ठाकिंमितिकि
मिपिनवदसीतिप्रियेणोक्तायाःसंबंधिनीतत्कांतमाह लंकालेति दृष्टपक्षे लंकालयानांपुत्रकवसंतमासेकलब्धप्रसराणांआपीतलोहिता
नाविसेतिजन पलाशानां लंकाशारवाः पीतलोहितानां इयंतुपीतरक्तानां राक्षसपक्षे लंकारावणनगरी वसंतमासेकलब्धप्रसाराणां
वसाप्रसिद्धा अंत्रमुदरस्थितं प्रादालक्षणकृतमनुस्मारलोपादिकं अथवा वसंतमांसंवसतमस्तिष्ठतोजनस्यमांसं आपीतलोहितंरक्तंये
षु आपीतलोहिताः पलंमांसमश्नंतिखादंतिइतिपलाशाः राक्षसाः पलाशानामितिशेषविवक्षयापंचम्यर्थेषष्ठी इवादिशब्दंविनापिशेषो
भवति देशांतरंगछंतंपुत्रंनिवारयितुंमातुरुक्तिर्वा १५ सखीसख्याःकांतंप्रत्युरागातिशयमाह चेत्तूणेति गृहीत्वाचूर्णमुष्टिंहर्षोत्क
र्षितायावेपमानायाः विच्छुरामीतिप्रियतमहस्तेनगंधोदकंजातं चूर्णमुष्टिः कर्पूरादिधूलिःभिसणेमीतिविच्छुरणेदर्शा कांतदर्शनजात
सात्विकभावस्वेदायाइतिभावः १६ सपत्नीदेवराभीसारंसूचयंतीसपत्नीमाह पुहिंपुइति दृष्टंप्रोञ्छकृशोदरिपश्याद्वाटांकोटपत्रचित्रि
तं छेकाभिर्विदग्धाभिः ऋजुकेमाकलयिष्यसि परोहरंपश्याद्वाटःपश्याढ्यंवा अंकोठोवृक्षभेदः देशीशब्दद्वयं १७ आगतःप्रियोनालो
कनीयइतिमानंकुर्वितिकयापिकाप्युक्ताइदमाह अच्छीइंइति अक्षिणीनावत्सखगयिष्यामिद्राभ्यांहसाप्यांतस्मिन्दृष्टेअंगकदंबकुसु

मभिवपुलुकितंकथनुरुद्गयिष्यामीत्याह्लादयिष्यामि दोहिमितिइकारःपादपूरण ढक्कीम्समितिदेशी १८ वर्षाकविरहदुःखिताःप्रियांस्मरन्
पथिकःपथिकांतरंगृहगमनायाह हंहवेति हंहोवातोत्रृणितेगृहेरुदित्वानिस्सहनिषण्णांदर्शयतिगतपतिकांविधुधोतोज्ज्वलधराणां अत्रकु
ट्टिनीनायकवृत्तांतोव्यंग्यः तेनचविरहदुःसहतातयाचनायकस्यशीघ्रागमनमिति १९ दूतीग्राम्यसंभोगप्रतिमंदादरंनायकंभवर्तयितुमन्या
पदेशेनाह भुंजरुइति भुक्त्वयत्वाधीनंकुतोलवणंकुर्याम्सिध अथवासलोणेनापिकीतेनस्नेहोयत्रनास्ति लवणंकांतिःसामुद्रकंचस्नेहः
प्रेमघृतादिकंच २० स्नेहयोगादिरसमपिरूक्षंभवतीतिकापिकस्यामप्याह सहइइति मुखदृष्टिकायाहालिकोमुखपंकजरूक्षमपिपवनति
र्वोपितंतथापिवतिप्रकृतिकटुकमप्योषधंयथानतिष्ठति रूक्षदृष्टिकाकल्याणवार्तांकारिकाप्रकृतिकटुकंस्वभावतिक्तंननितिष्ठतिनिष्ठांप्रक
र्षयतिपानंनगछतिधैर्येणपिबतीत्यर्थः अनुरागातिशयादितिभावः २१ कस्याश्चित्सखीकृतसंकेतेजारेनामतइदमाह अहसेति अथसा
तत्रतत्रैवकांतारवनेत्यक्तसंकेतातदर्शनंविमार्गयतिप्रभ्रष्टनिधानस्थानमिव वानीरोवेतसः अतस्तामनुकंपयस्वासदर्शनेनेत्याशयः २२
नायकःसहचरंकृतापराधभयान्नायकोपसर्पणविमुखयितुमाह दरोषेति दरोषकलुषितस्यापिसज्जनस्यमुखादप्रियंकृतः राहुमु
खइवशशिनः किरणाअमृतमेवमुंचति २३ कापिजारात्तिमतसन्नानत्कृतोपहारंपरिहरंतीकोत्रदोषइतिदूत्यायाच्यामानाइदमाह अव
माणिओइति अपमानितोपिनतथासज्जनोदूयते विभवहीनःप्रतिकर्तुंमसमर्थोमन्यमानोयथापरेण २४ कृतस्यापितंयथाहस्तेकरुवि
श्वासकथनायप्रोत्साहयंतीदूतीनायकामन्यापदेनपरिहारमाह कलहेइति कलहांतरेर्ष्याविनिर्गतानिहृदयांतरेज्वरमुपगतानिसज्जन

कृतानिरहस्यानिदहत्यायुःक्षयेन्मिः अपिर्निषेधे २५ कस्मिंश्चित्सथिकेकस्याश्चिद्दुःखवार्तांकाप्याह लुंबीओइति स्रवकांगणमाधवीनांद्वारा
र्गलाज्ज्ञाताः आश्वासःपथिकप्रलोकनेपिनष्टोगतयतिकानां प्राकृतेपंथोवर्त्मपथिकस्य लुंबीस्रवकोमाधविलताविशेषे अतिमुक्तकेवा अत्र
सामान्योपक्रमेणवनायिकाविशेषंप्रतिपादयंतीदूतीदिवेवकामुकंप्रेषयतीतिव्यंग्योर्थः २६ सखीसख्याः कांतंप्रतिअनुरागेनयनप्रशंसाचा
ह पिअदंसणेति प्रियदर्शनमुखरसमुकुलितेयदितस्यानभवतोनयने तदाकेनकर्णरचितंलक्ष्यतेकुवलयंतस्याः सेतिस्माइति संबंधने
दात्यर्थाद्दयमपिनदोषाय २७ अभ्युदयेहेतुरपिकार्यवशादुद्वेगंजनयतीतिकापिकस्यामप्याह चिक्खिलेति कर्दमक्षिप्तहलमुषकर्षणप
रिश्रांतेपत्योप्रसुप्ते अप्राप्तमोहनस्रवाघनसमयंपामरीशपतीचिकिबद्धंकर्दमः स्रुतंक्षिप्तं सहिअंश्रांतंमोहनंसुरतंशयतिनिंदतीत्य
र्थः २८ प्रियस्यविरहदुःखंसंगमेचसुखंजयंतीनायिकास्मरशरनमस्कारमाह दूमेतीति दूनयंतीदहतिसौख्यंकुर्वंत्यनुरागंरमयंति
अरतिबांधवेक्ष्योनमोनमोमदनबाणेभ्यः दुःखसुखदानादरतिरतिबाधवाःशराः २९ कापिकामबाणव्यापारंवैचित्र्यवर्णनेनकथायामिलाषिनं
युवानंप्रतिमन्मथव्यथामाह कुसुममयाअप्यतिखराः अलब्धस्पर्शाअपिदुःसहप्रतापाःभिंदंतोपिरतिकराःकामस्यशराःबहुविकल्पाः ३०
उत्कंठाविनोदार्थंप्रोषितभर्तृकाप्रियगुणानाह ईसंजेति ईर्ष्याजनयंतिमन्मथंविप्रियंसहायंतिविरहेनदद्यातिभर्तुंअहोगुणास्तस्य
बहुमार्गाःतस्यप्रियस्यप्रियाश्चर्यकरागुणाइत्यर्थः ३१ वाचनकव्याजेनानुरक्तागृहंगृहंभर्तासातवापिगृहंगतातथापित्वंनयान
दृष्टइतिदूतीकाश्चिच्चिदाह णिआंइइति नीतांन्यधिनिकृष्यपिनहूनवरंगयावराक्यागृहपरिपाट्या पहेण अणाइ उत्सवेवाचन

कादेशीयः नवदर्शनाशयागृहपरिपाटीगृहानुक्रमः नवरंगकंनूतनरक्तवस्त्रं अयमाशयः धन्यस्त्वमसियमुत्सवव्याजेनगृहभ्रमणखेद
मगणयंतीत्यादिदृशतइत्यतस्तामिदानीमात्मदर्शनेनानुकंपस्वेति ३२ अदृष्टोःश्रुतोऽर्थः प्राङ्नैर्लिंगदर्शनाल्लक्ष्यतइतिनिदर्शयन्कोपि
२९ सखायमाह सक्चज्झईति सूच्यतेहेमंतेदुर्गतःकरीषाग्निसूगंधेनधूमकपिलेनपरिविरलतंतुनाजीर्णपटकेन पुंफुआणोविस्पष्टाग्निर्दे
शी ३३ कश्चित्पथिकःशीतेनपलालस्कूप्रः दौर्गत्यसूचकंवैकृत्ययथाकथंचित्परिहर्तव्यमितिकापिकंचिदाह खरसीति खरपलालोल्लि
खितानिकरोतिपथिकोहिमागमभ्रमाते आचमनाजलार्द्रितहस्तस्पर्शमसृणान्यंगानि ओल्लिओ आर्द्रितो सिप्पिरंपलालःदेशीशब्दद्वय
३४ परिगृहातोन्नमस्त्रीकमधमंचोरमिवाभिईवतिकामुकः अनुत्कृष्टयउत्कृष्टनायिकापरिग्रहरसिकस्यनिषेधमन्यापदेशेनाह
२८ णकुवइति नरवोत्खंडितमहकामेमंतरीषामरशीर्षबर्हमिवक्रियमाणाभ्रमरयुवानोनुसरंति उक्कुहिअमुत्खंडिते ३५ विदिता
भिप्रायोसिमयेतिव्यंजयंतीप्रोक्षाकुलीनंप्रतिमणमंतेनायकंस्वासयितुमाह सूरुछईति शूर्पछलेनपुत्रकस्यत्वमंजलिंप्रणमसि हासक
टाक्षोन्मिश्राःनभवंतिदेवानांजयकाराकाः जयकाशजयजयेत्यादिकाःस्तुतयइत्यर्थः ३६ रहस्यकथयाविस्वासयितुमरवीमाह
गीअछलेनेति गीतछलेनस्मरितुंकस्यत्वंरोदिषिनिर्भरोत्कंठंमन्युप्रतिरुद्धकंठार्थनिर्यत्नवलितोक्षरोद्धापं नेवंविधंगीतंभवतीतिभावः २९
समुत्सुकाप्रतिवेशिकाकापिप्रतिवेशिकाजागरणछलेनजारमार्गमार्थमाह बहलतमाहतरात्रिःअघशोषितःपतिःगृहंशून्यं
तथाजागृहिप्रतिवेशिकेनयथाबंधमोक्षामहे ३८ प्रोषितभर्तृकायाः सर्वात्मनाकांतस्यागमनत्वरार्थंतत्समीपगामिनंपथिकमाह संझी

वति संजीवनोषधमिवस्कृतस्यरक्षतिअनन्यव्यापारःस्वस्यूर्नवादर्शनकंठागतजीवितांस्नुषां ३९ काचिद्विरहिणीसख्याप्रियानयनाय
सोद्वेगमाह बहुविहेति बहुविधविलासभृतेस्मरनेलक्ष्यंतेयानिसौख्यानिविरहेतानिप्रियसखीस्वादितोद्गीर्णानिक्रियंते ४० कापिखं
डिताप्रातरागतंनखदंतघाताकितंमैर्थ्यमाह स्कहअंति त्वयिस्कभगअदृश्यमानेतस्याअक्षिभ्यांणूणंहीति नूनंहृदयनिहितयावस
मिजायायाःस्माकंहृदयेअन्यथामनोरथामस्कभगकथंतयाविज्ञाता नखादिघातोमयायंकर्तव्यःसतयाकृतइतिभावः जायायाहवस
मित्यर्थात ४१ नायिकायाअनुरागातिशयंसूचयंतीदूतीतत्कांतमाह तदस्कहअंति त्वयिस्कभगअदृश्यमानेतस्यांअक्षिभ्यांकर्णलग्ना
भ्यांदतंघूर्णनशीलबाष्पैःपानीयंदर्शनस्करेभ्यः दृष्टिस्करेभ्योमृतेभ्यइवजलांजालदतश्चक्षुभ्यामितिभावः अथवाइतः परंदर्शनस्कर
दुर्लभंमात्वातस्मैपरलोकगताएवजलंदत्तमित्युत्प्रेक्षा यद्वा त्वन्नेहान्नरुदितंतयाकिंनुस्करवाजलांजालिर्दनरित्यपङ्गुरितिभावः ४२
कश्चित्पथिपःपथिकायकांतासर्वासध्विदमाह उप्पेक्कवेति उत्प्रेक्षागतत्वन्मुखदर्शनप्ररुढजीविताशयादुःखितयातयाकालःक्रियन्मा
त्रइवनेतव्याः यद्वामयकालोइतिपाठः तदानायिकासंवादमाह ४३ कांचिद्गलितसूपयौवनांकामिनींप्रतिकापिप्रबोधरूपमाह चो
लिणेति व्यपदेशनालक्षितरूपयौवनांपुत्रिकेनदुनोषि दृष्टाप्रनष्टपुराणजनपदाजन्मभूमिरिवः जनपदोलोकः ४४ वयस्यस्याभिमतं
मपश्यतइतिनायकमहचरेणदृष्टादूतीदमाह परिओइति परितोषविकासिताभ्यांप्रणतिमक्षिभ्यांतंनजनमध्येप्रतिपन्नयापिउद्गमत्वे
देरगैःप्रतिपन्नमंगकितं ४५ विप्रलब्धामनुशोचयंतीदूतीनायस्वीकारायितुमाह उज्जाअरेति उज्जागरकषायितगुरुकाक्षीमेघमं

इनविलक्षा लज्जनेलज्जातुकासामऊभगसरवीनामधिकारकी कषापितलोहितं मोघंनिष्फलं ४६ स्त्रीणांपुरुषाणांचात्यंतानुरागसंदेश
गिमतसिद्धिर्नाम्नेतिकस्यामप्याह एक्केक्कमेति अन्योन्यसंदेशानुरागवर्धमानकुसुहुमाणिदुःखमसमासमनोरथानितिष्ठंतिष्ठंतिमिथुना
नि मिथुनानित्येकंस्त्रीपुरुषापेक्ष्या ४७ प्रियमतिजातमनुरागंगोपयंतीसरवीसरव्याह जइतोइति यदिमनवल्लभएवगोचग्रहणेनतस्यसरि
किमितिभवतिमुखंतवरविकरस्पर्शविकसितमिवतामरसं गोत्रंनाम· विमदंविकसितं तामरसंपद्म ४८ कापिमंकोपिपूर्वरंगविहीनानु
नयांप्रियालिंगनादपगतमानांमानुलानींसंबोध्यपरिहासमाह माणदुमेति मानद्रुमपुरुषपरुषपवनस्यमालानिसर्वांगनिर्वृत्तिकरस्यअ
वगूहनस्यभद्दंरतिनाटकस्यपूर्वरंगस्य भद्दंकल्याणं मासिसंबोधने पूर्वरंगःसकलनाटकार्थप्रस्तावना यथाचवेणीसंहरे प्रथमंगरह
र्णनायां सत्यक्षामधृतिगीतःप्रसाधिताशामदोद्धतारंभाःनिपतंतिधार्तराष्ट्राःकालवशान्मेदिनीदृष्टे धार्तराष्ट्रादुर्योधनादयोहंसाश्च
शरच्छलात्दुर्योधनादीनांमरणंनाटकार्थः सूचितःमुरजविन्याससंगीतकादिकंलेपूर्वरंगः ४९ कापिप्रियेजातानुरागास्वहृदयनिषे
धेनसंगमोत्सवंक्षयमाह णिअआइति निजकानुमाननिशंकहृदयप्रसादविरमदानींअज्ञातपरमार्थजनानुलग्नाकिमित्यस्मान्लघयसि
असिसंजोगेनविलंबमानंजारंप्रत्युक्तिर्वानायकायाः ५० तवमुखचंद्रचिंतापरेणपत्याचंद्रबलमयेत्यभ्यमुखएवपुष्पांजलिस्त्य
क्त इतिसरवीसख्यापत्यनुरागातिशयमाह क्कमुहीति क्कमुखीसरवीजनेनश्लाघमानेननातिवरंहसितःचंद्रइतितवमुखेविमु
क्तकुसुमांजलिर्विलसः अथवाओसहिअजणोइतिक्वचित्पाठस्तत्रावसथिकजनोनियमस्तस्मात्पश्चिनश्चंद्रभ्रमेणतवमुखेक्षिप्तपु

ष्पांजलिः पत्याविहसितइत्यन्वयः अतिसौंदर्यख्यापनजारंव्यामोहत्यादूत्याउक्तिः ५१ अपितयोर्द्वयोरनुरागंमानेछंतीचसरवीसरवीमा
ह अण्णोण्णेति अन्योन्यछलप्रेक्षितदैवयोगमेलनशीलदृष्टिप्रसरे हेअपिमन्येतथाकृतकलहेसमकंप्रहसिते भंडनकलहः तुल्यगदैवयो
गे देशीप्रहसितेइतिमिथुनापेक्षयानपुंसकः ५२ प्रश्नेनलोकयोत्तरादानेनचानुचितबुद्धिंबोधयंतीपूर्वसंगामंदस्नेहनायकमनुकूलयितु
माह हिज्जंतेइति क्षीयमाणेरनुदिनंप्रत्यहंपित्वय्यंगेः बालकएष्यमाणानजानामःकस्यकीभणामः बालकोनुचितज्ञःतवविरहेणेत्यपिना
मि ५३ प्रथमशीलखंडनांनायिकांसमर्पयंतीदूतीनायकमाह अंगणमित्यादि अंगानांतनूयकः शिखायकदीर्घरंदितव्यानां विनयाति
क्रमकारकमास्नेहकेप्रभंशयेः माप्रभ्रंशयेमास्नेहात् संबोधनचतुष्टयमनुचितविषमातिक्रमकारक प्रथमविनाशकारक ५४ कापिम
विष्यत्पथिकस्यगमनोत्सेपमाह अण्णइतिहे अन्यथानशक्यतएवपरिवर्ध्यमाणगुरुकप्रियतमस्यमरणविनोदनविनाविरमयितुं ५५ कापा
त्मनोनुरागंतस्यचान्यासक्तिंसूचयंतीनायकमाह वणंतीति वर्णयंतीभिःतवगुणान्बहुशोस्मामिरसतीपुरतः बालकस्वयमेवकृतोसि
दुर्लभः कस्यकृष्यामः छिछेई असतीदेशीयः ५६ कापिप्रियस्यआत्मनश्चानुरागमाह जाओसोइति जातःसोपिविलक्षः मयापिह
सित्वागादमुपगूढः प्रथमापसृतस्यनिवसनस्यग्रंथिंविमार्गयमाणः णिअंसणंवस्त्रं वेल्लस्थापनयनायमयापिगाढमालिंगितइतिभा
वः ५७ प्रियचित्तहरणायकस्याश्चिद्विरहवेधुर्यंदूत्याह कलुजुइति कथा ऋतुकावराकीसाधत्वयाकृतापराधेन अलमायित
रुदितविजृंभितालीनं दिवसेनशिक्षिताः यद्वाकर्णेजुकाकर्णेदुर्बला क्वचित्कुंडुजुआइतिपाठः तत्रकांडवन्नऋजुका ५८

कापिसख्यानायकस्यानुरागमात्मनश्चपरितोषमाह सेउल्लेति रेवदाईन्नितंबालप्रश्लक्ष्णसिचयस्यमार्गमलभमानः सविग्रहधूर्णनशी
लोघहसिलोमयाहस्तः सिचयंवस्त्रं हसितइवहसितः उपहसितइवोपहसित ५९ कापिदाक्षिण्यादनुनयंतमहृदयमचारिणंकांतमा
ह अवराहेहीति अपराधेरपिनतथाप्रतीयतेयथामामेभिर्दुनोतिअपहसितसद्भावैः सुभगदाक्षिण्यमाणिनैः ६० निद्राव्याजेनप्रियाश
यतिज्ञात्वायाम्रमंतोभुजौभर्तुर्यंतीप्रियांप्रियआह माजूरेति माकुध्यप्रियालिंगनसरभसभ्रमणशीलाभ्यांबाकुलतिकाभ्यांतूष्णीक
प्ररुदितेनानेनमनस्विनीमुरुवेन बाकुलइआणइतिचतुर्थ्यर्थेषष्ठीप्राकृतव्याकरणेचतुर्थ्याविभक्तेःषष्ठ्यादेशे अत्रक्रोधयोगाच्चतुर्थ्य
तूष्णीकप्ररुदितेनाव्यक्तंक्रंदनेनविप्रियसूचकेनेत्यर्थः मार्गसिणीत्यत्रसमृद्ध्यादिषुवेत्यनेनविकल्पेनदीर्घता ६१ कापिजरतीपुष्पायच
यच्छलाद्गुंछंतकामुकंसपरिहासमाह माचच्चमेति माव्रज पुष्पलवनशील देवाउदकोजलिणिस्मुष्यति गोदावर्याःपुत्रकशीर्णान्मूलानि
शीलंसच्चरितं ६२ किमित्यभिलषितनवदसातिपादंगोपायतीसखीसरव्याह अवणेइति वचनेवचनेवलज्जीर्षशून्यावधानहुंकारं
सखीददतिनिश्वासांतरेषुकिमित्यस्मान्दुनोषिचिंतोधरंत्याशून्यावधानहुंकारमितिभावः ६३ कस्याश्चिदनुरागंभाग्यंचदूतीनाय ३१
कमाह सभावमित्यादि सद्भावंदृष्ट्वेवालकोहितास्तवप्रिययानास्त्येवकृतशपथंहासेन्मिश्रणंत्याभः स्थिरस्नेहोयंतवपतिरिति
दृष्ट्वेनास्त्येवसद्भावइतित्यातवप्रिययाशंदितावयमितिभावः ६४ संकल्पमात्रात्सात्त्विकिभावोभवतीतिकस्यामप्याह एवमएइति
अत्रमथारंतव्यंतयासमंचिंतयित्वा हृदयेनपामरकस्तरंतीनाप्यमानास्वेदार्द्रानिपतंती तुंवरीआर्द्रीज्यमानातुवरीआदकी ६५ आ

स्मनोभर्तारंप्रतिकस्याश्चिदनुरागंसूचयंतीकापिसखीमाह गवईति गृहपतिसूतावचितेषपिकार्पासवाटेषुहलिकावधूकायाः मोघं
भ्रमतिपुलकितोगलत्स्वेदांगुलिर्हस्तः फलहीकार्पासः मोघंनिष्फलं ६६ अनुचितक्रिययासाधकतापरस्यात्मनश्चविज्ञतांख्यापयन्
कोपिसखायमाह अज्जमिति अज्जंतरुणीमोहनंसरतंतेनरुटिअं क्लांतामृतामिमुत्काफलायितेहलिके दरस्फुटितवृंतभागव
नतेवहसितमिवफलहीएकार्पासेन ६७ काप्यात्मनिंदाछलेनकांतंप्रत्यनुरागमाह णीसासरति निःश्वासोत्कंपितपुलकितेर्जानंतिन
र्तितुधन्याः अस्माद्दशीभिर्दृष्टेप्रियेआत्मापिविस्मृतः अवनअधन्याइतिव्यतिरेकालंकारः ६८ इदमसिध्यदूतीनायकायाव्याजस्तुतिमाह ताणुए
ति ननुकेनापितन्नृपते क्षामेणापिक्षाम्यते बलादसेनमध्यस्थेनापिमध्येनपुत्रिकथंनवप्रतिपक्षःक्षाम्यतेऽक्ष्यतेमाध्यस्थादिगुणयुक्तःपरंनपीड
यतीतिभावः वादिनाभिन्नशंकयायुक्तंकार्श्यंनतुमध्यस्थस्येत्यपिनविरोधाभासः प्रतिपक्षइतिअत्यंततिरस्कृतवाच्यत्वेनप्रियोलक्ष्यतेसच
संप्रतिपक्षइवइत्यत्रेक्षालंकारोव्यंग्यः मध्यस्थस्यकारणाभावेपिकार्श्यमितिविभावनावेति ६९ आत्मनोवैदग्ध्यमनुरागंसूचयंतीकामप्याह
वाहिइत्यादि व्याधिरिवेषरहितः सजनमध्यवासइव सजणेतिपाटेस्वजनः स्वजनोज्ञातिवचनः रिपुरिद्धिर्दूरंनमिवदुसाहनीस्तवदि
योगः ७० कश्चिन्मंसचिवश्चाहकमाह कोत्थेति कोत्रजगतिसमर्थः समुत्खगयितुंसंध्यादयितुं विस्तीर्णंसमुत्संगंनिर्मलं हृदयंतवनराधिपग
मनमिवपयोधरान्मुक्त्वा रुनमेघंसमुरथगयितुंमितिमुत्कार्थंतुमुन हृदयेरुनगमनेमेघः अत्रैकदेशश्लेषेणराजगमनसादृश्यंस्वछंदरूपति
पादितं ७१ योयेनार्थीसत्कृतचित्त एवेतिकापिकस्यामाह बुद्धिरेवप्रगटनेनसंकेतगतजारंआश्वासयतिकापिकुट्टिनी आअणेतिइं आ

कर्णयत्यसतीकुजाथोदनसंकेता अग्रपदप्रेरितानोममंरकंजीर्णपर्णानो अडअणाअसती मर्मरकःपत्रध्वनिः देशीयशब्दहूयं ७२ भुजंगप्र
लोभनार्थंदूतीकस्याश्चिन्मुखप्रसादमाह अहिलेंतीति अभिलीयंतेस्मरभिनिर्मथितपरिमलाबहुमंडलंक्रमराः अज्ञातचंद्रपरिभवमूर्वक
मलमुखंतस्याः निर्मथितपरिमलाबहुमंडलंक्रियाविशेषणं भ्रमराः मधुपाःशृंगारिणश्च ७३ दूतीनायकानुरागंसूचयंतीनायकमाह
धीरमवेति धैर्यावलंबनशीलायाअपिगुरुजनमध्येत्वयिव्यतिक्रांते पतितस्तस्याक्षिर्नीमीलनेनपक्ष्मस्थितोबाष्पःगुरुजनलज्जयातयानु
गमनंकृतंबाष्पेनयुनःकृतमेवेतिभावः ७४ मानिन्याःस्नेहंसूचयन्नायकस्मरत्यंसौभाग्यमाह भरिओइति स्मरामस्तस्याःशयनपराङ्मु
ख्याः विगलन्मानप्रसरायाःकैतवरूपोदूर्तनस्तनयुगमुखप्रेरणस्मरकेरलं ७५ कस्याश्चिदंगंजारेणकर्दमेनोक्षितमस्यानुरागाद्दूर्भोजात
इतिसपत्नीगर्वांसपरिहासमाह फग्गुछेति फल्गुत्सवनिर्दोषंकेनापिकर्दमप्रसाधनंदत्तंस्तनकलशप्रस्यावर्तमानरोदधौतंकिमपिवहसिकि
णोप्रश्ने फग्गुछणेतिपाठे फाल्गुर्णापौर्णमासीक्षणःउत्सवःपश्चिमरेशेफाल्गुणपौर्णमास्यांनानाविधाक्रिडाक्रियते ७६ मांविलोक्या
पिनकिंचिदुक्तंजयेतिनायकेनोक्तादूतीतमाह किंणोसेति किंनभणितोसिबालकग्रामिणीदुहिजनसमक्षं अनिमिषमीषद्दीषद्
नचलनयनार्द्रदृष्टेः ग्रामणिश्रेष्ठिकादिभिः धूआदिपुत्री गुरुजनसमक्षमितिक्रियाविशेषणं दृष्टानिदर्शनाविभूतपात्रपथावेवल
वचसानोक्तासीति ७७ तयाकिंचिन्नोक्तमितिवदंतंनायकंस्मरत्याह णअणेति नयनाभ्यंतरघूर्णमानबाष्पतरमंथरयादृष्ट्वा पुन
रुक्तप्रेक्षणशीलयाबालकिंकथन्नभणितोसी अपितुसर्वमभिमतमभिहितमितिभावः ७८ तथैवकापिप्रोषितपतिकाकयापिक्षेमंष्ट

तानुगमनानुरागकथनेनसखीमानंदयतीसखीतद्दुःखमाह रणरणेति रणरणकशून्यहृदयश्चिंतयन्विरहदुर्बलांजायां अज्ञातनिजवसतिं
संचयतिकोतोग्राममध्येन रणरणकउत्कंठा अधृतिर्वा वसतिर्गृहं स्वगृहमतिक्रम्यगतोमयानिर्वर्तितइतिभावः ८७ कश्चिज्जातामिषोत्सो
युवायुवतीमहपरिहासमाह जअमेति यदशरदवदाधोग्रामःस्वाधानुबहुयुवापिसंत्रमविसंखलयोदुश्चरितंस्मनयोः विसंखलमनाचरणंश्च
रितंचंचलं ८८ प्रियानुनयायप्रेरयंतीदूतीकवहांतरितामाह सविज्जइति सोपियुवामानधनःत्वमपिमानस्यासहनापुत्रि मतछले
नगम्यतांसरपाशपरिप्रोच्छहरुं खेदादपिचस्यपिसरोहंसेनापिस्थेत्यर्थः ८९ कस्याश्चिद्रात्रिवृत्तसंभोगंसत्वयनविज्ञत्वरव्यापनायकोपि
सखायमाह भइंतीति भर्त्सयंतीदेशी ९० महच्चरस्यगार्भीर्यशिक्षार्थकोपिसत्पुरुषप्रशंसामाह वसणमिति व्यसनोःनुद्विग्नाविभवेग
र्विताभयेधीराः भवेत्यस्मिन्स्वभावाः समेषुविषमेषुसत्यूषाः धीराअकातराः ९१ मामपिस्मरतिप्रियइतिप्रियंस्मरंतीसखीप्रोषितभर्तृकामाह अज्ज
सहिकेणेति अद्यसखीकेनप्रत्युषेकामपिमन्येवल्लभांस्मरन्। अस्माकंमदनशराहतहृदयव्रणस्फोटनंगीतं स्वदुःखदुःखितयातदुःख
समगणयंत्याप्रथमंनिश्वसितंप्रियदुःखमयाविस्मृतंयेनेतिभावः ९२ आयतिखेदकरंतदात्वेपिखेदपतातिनिदर्शयन्कोपिकमप्याह
उट्ठंतेति उत्तिष्ठ महारंभोत्तनोद्दृष्ट्वामुग्धवधूकायाः अवसन्नकपोलयानिःश्वसितंप्रथमगृहिण्याअवसन्नकपोलयाश्रुकणोलया ९३॥

पुनर्दुर्लभसमागमांकांतांआवर्षंतादूतीकरयापिप्राणधारणामन्यापदेशेनाह गमअेति गुरुक्षुधाकुलितस्यापिवल्लभकरिणी ३३
रुरवंस्मरतःसरसोमृणालकवलोगजस्यहरुणएवम्लानः ८४ वाचाप्रियोनोद्वेजयितव्यइत्युक्तप्रत्युक्तकोशलंकापिसखीमाह पसी

अेति प्रसादप्रिये काकुपिता स्मतनुत्वं परिजनेकः कोपः कःखलुपरोनाथलं किमित्यपुण्यानमेशक्तिः कापुण्यानामधर्माणामशक्तिर्यर्थात्वमपि
मामेवंमन्यसइतिभावः ९५ विप्रलब्धायाअनुरागंसूचयंतीदूतीनायकमाह एसीहीति एष्यसित्वमितिनिमेषमिवजागरितंयामिन्याःप्रथमा
र्द्धशेषसंतापपरवशायावर्षमिवव्यतिक्रांतं ९६ भूताद्दिग्लेयंस्त्रीभमतीतिकाभिरपिदृष्टाकापिप्रोषितभर्तृकायाःसखीकामयाह अलंबहइ
त्यादि अबलंबध्वं माशंकध्वं नेयंग्रहलंधिताममति अकस्माद्गर्जितोभ्रांतभीतहृदयापथिकजाया अथकमकस्मादयोहीस्थंत्रासितभीतयोरितिदेशी
कोशःग्राहीभूतादयः ९७ आत्मनःशोकुमार्यंस्मरजलस्यानुरागस्यचबहलत्वमन्यापदेशेनख्यापयंतीनायिकाकांतंचचलतानिश्चलत्वमाह केसरो
ति केसररजःसमूहेमकरंदोयावान्भवतिकमले यदिभ्रमरतावामन्यत्रापितदाशोभसेभाग्यन् विच्छुडुसुसमूहइतिदेशीकोषः मकरंदःपुष्पर
सः ९८ हालिकस्यदुहितरमन्युसन्नांरमणीयाकृतीनांविकृतिरपिरमणीयेतीं कोपिचान्यस्यसंपदुत्सववर्णनेनसखायमाह पेछंतीति प्रेक्षं
तेःनिमिषाःपथिकाहालिकस्यपिष्टपांडुरितांदुहितरंदुग्धसमुद्रोत्तरलक्ष्मीमिवसतृष्णाः धूआदुहिता पिष्टंपिष्टकधूलिः तंदुलादिकृता प
थिकाअपरिचिताअपि ९९ कलहांतरितायाःखेदातिशयंसूचयंतीतत्कांतमाह कस्सअेति कस्यस्मरतीतिभणितेकोमेस्मिमणत्याःउद्वि
ग्नरोदनशीलयावयमपिरोदितास्मया ५०० इतिसप्तशतकेचतुर्थशतकविवरणं ४॥ अत्रचतुर्थेविरमतिगाथानांशतंस्वभा
वरमणीयंश्रुत्वायत्रगलतिहृदयेमधुरत्वेनामृतमपि १ मानभंगायभयंदर्शयंतीसरोषंसखीमानिनिमाह पाअेति पादपतितमभव्ये
किमिदानींनोत्थापसिभर्तारं एनदेवावसानंदूरमपिगतस्यप्रेम्णःप्रणमांतोमानः अगृहीतानुनयाहेत्याभविष्यसीतिभावः १ विपरी

तरसाभिज्ञत्वंसूचयंतीनायिकाकांतमाह तटवीति तटविनिहिताग्रहस्ता वारितरंगैर्घूर्णनशीलनितंबा शाल्मलीप्रतिबिंबे पुरुषाय्यमाणाप्रति
भाति शाल्मलीमेको तटंप्रतिबिंबेजलसंक्रांतनिजदेहे २ कमपिप्रतिसाभिलाषायुवतीभ्यास्वगुणवर्णनमाह सक्करिभेति सीत्कृतमणितमुख
वेपितानिधुतहस्तासिंजितव्यानि भिक्ष्यंतुकुमार्यः कुरुकुरुयुष्मत्प्रसादेन वोडहीकुमारीतरुणीवासीत्कृतंसीत्कारःमणितंरतिकूजितंइतिकोषः मुखवेपि
तमधरादिधूननएतानिनखक्षतमुख्याघाताधररखंडनेरपिभवंति कुरुकुरुपुष्पैःकामबोधाच्चेतिभावः ३ वेश्यारागातिशयथावयंतीकुर्मुकनितंबमाह
जेतिएति यावत्समाणारथ्यानितंबकथंतावन्नजातोसि येनक्षिप्यतेगुरुजनलज्जापसृतोपिसृगभः रथ्यावर्त्मभेदः ४ कापिकस्याप्यन्यचित्तिका
रणमाह यद्वासंकेतनृणलतागृहंजारंश्रावयंतीकाप्याह मरगएति मरकतमूचाविद्रुमिवमौक्तिकंपिवत्यापतद्भीवः मयूरः प्रावृत्काले तृणाग्रसम्
मुदकबिंदूं ५ अभिसारिकायाअभिसारोचितंनीलकंचुकमाथंतीदूतीकांतमाह नंदायतुमिाह आज्जारति तारुण्यानीलकंचुकमृतो दूतीं
भातिस्मनष्टंजलभृतजलधारांतरदरोडूतंचंद्रबिंबमिवमहत्वानुसमितंकिंचिद्दृष्टमितिभावः ६ भविष्यत्पथिकस्यप्रियस्यगमनार्थपक्षवसंतेकस्य
स्यपथिकभयहेतुतांकाप्याह राअवीति राजविरुधामिवकथांपथिकः पथिकस्यकथयतिसशकः यतआम्राणांदलंदरभीषान्निर्गतंकिमपि ७ त
स्वप्नेपिप्रियंनपश्यसिनविरहदुःखंनोविदयसीतिसख्याष्टष्टाकाप्याह धण्णाताइति धन्यास्तामहिलायादयितंस्वप्नेपिप्रेक्षते निद्रैवतेनविना
नैतिकाप्रेक्षतेस्वप्नं ८ कथममप्रियोग्रीष्मआगमिष्यछंसीतिपृछंतीसखीसख्याह मज्झएहेति मध्याह्नप्रस्थितस्यापिपथीग्रीष्मेपथिकस्यहर
तिसंतापं हृदयस्थितजायामुखमृगांकज्योत्स्नाजलप्रवाहः ९ असमयप्रार्थितोतयामयाशिसंकांतंमालयितुंसमयज्ञासखीशिक्षार्थमाह भ

MEMORIAL

णकोइति भणकोतुष्यतिजनः प्रार्थ्यमानोदेशकालेरतिव्यावृत्तारुदंतंप्रियंमपिपुत्रंशपतिमाता १० हृदयप्रवृत्ताकपितंदुःशीलमन्यापदेशेनसोपा
लंभमाह सअणोइति सजनोनदृश्यतएवखलबहुलेस्मिन्दग्धजीवलोकोयथाकाकसंकुलातथानहंसपरिवारितापृथिवी ११ प्रणामकांक्षिणी
मानिनीकांतंस्वप्नेनुरक्तंहृदयमाह उज्जमाति दह्यस्व कथमेकथ्यस्व अथस्फुटसिहृदयतंस्फुट तथापिपरिशेषितमेव तन्ममयागलितमद्भावःपरि
छिन्नएतासोगलितसद्भावः १२ दुर्गमयवक्षत्रेनगंतव्यइतिजारस्यसंकेतस्थानमंगमाह दट्ठूणेति दृष्ट्वामहामुंडाग्रनिर्गतंनिजमृतस्यदंष्ट्राग्रेसूकरी
विनापिकार्येणग्रामनिकटेजवान्चरति रुदंमहत्त भोडीशूकरी देशीद्वयं पुत्रबलगर्वितयवांश्चरतीति यनक्षत्रप्रक्षितामभिसारिकावादूतीनिषेध
यति शूकरीरूपेणगछेतिवा इतरेषांभयप्रदर्शनेननिःशंकमभिसारिकांप्रेषयतिवा अत्रग्रामेधुवानास्तीतिदेशांतरंगछेतिवा त्वमन्यबलेनान्यायंक
रोषितिवाभावः १३ काचिदभिसारनीतामानयितुंदूतीनायकस्यग्रामप्रधाननांवान्यापदेशेनाह हेलाकरेति हेलाकराग्रकृष्टजलरिक्तंसागरंप्रकाशयन्
जयत्यनिग्रहवडवाग्निभृतगगनोगणाधिपतिर्विनायकोमंडलनायकश्च १४ कोपिकामिनीजनानुरंजनायस्त्रीपरतामात्मन्यशोकपल्लवछलेनाह
एएणेति एतेनैवकंकेल्लितवतश्चास्ति यन्नपर्याप्तं उपमायतेयत्तवपल्लवेनवरकामिनीहस्तः कंकेल्लिरशोकः १५ पूर्वगाथावत्संस्थानकं रसिएति
रसिकविदग्धविलासिकसमयज्ञसत्यशोकोसि वरयुवतिचरणकमलाहतेनयद्विकसिसिसत्पुण्णं अशोकोसिअविद्यमानशोकोसि वयंत्वप्राप्त
मणाअतशोच्यः १६ दोसाधिकाशिशस्तस्यजारस्यपरिसरकौशलदूतीतस्यिा मानंदयितुमाह वलिणोइति बलेर्वाचाबंधनमाश्रयंनिपु
णत्वंच प्रकटयनसरसमर्थकृतानंदोवामनरूपोहरिर्जयति बलिर्दैत्योबलवांश्च वाचाबंधोवचननियमोनिरुत्तरीकरणंच त्रिविक्र

मंआश्चर्यपर्युनुरोगश्च निपुणत्वंइतिगुणिः सूरसार्थोदेवसमूहः शोभनरमार्थवचनेवामनःस्ववर्णकारोन्यकृभावापन्नश्चहरिर्विष्णुः परदारहारि
च १७ कापिप्रियचिंतानुरंजनार्थंस्त्रीणांमतेपिपत्यौप्रेमाह विज्ञविभेति निवाप्यतेज्वलनोगृहपतिदुहित्राविस्रतशिरवोपि अनुमरणप्राकृ
२५ तेपूर्वंनिपातानियमः घनालिंगनप्रियतमसूरखस्वेदशीलांगयाएतेनपतिव्रताया अनुगमनेग्निशीतलइवभवतीतिसूचितं १८ कापिजारचिंत
हरणार्थंतथैवगाथामाह जारमिति जारमशानसमुद्भवभूतिसूरवस्पर्शस्वेदशीलांग्याः नसमाप्यतेनवकापालिन्याउद्वलनारंभः कामिनीस्वयम
करः १९ तत्कारणमनिध्यादैनेकभावाभवंतीतिकोपिकस्मिन्नप्याह एकोइति एकःप्रसोहिसनोद्वितीयःपुनस्तिनरवमुरवालिरिवतःपुत्रस्य
प्रियतमस्यचमध्यनिषण्णायागृहीण्याः २० कश्चित्कस्मिंश्चित्स्थिकेप्रियाकष्टमाह सख्योवापरस्परमाहुः जंजंमुछाईति यन्मूर्छितयानभुतंक
दंबगंधेनतडुणेपतितं इतजृंडंतेप्राकृतेशतृप्रत्ययांतः २१ ग्राममात्रपुत्रीमितिसाभिलाषोयुवाग्रहसनमाह एताइति एतावत्यपिमोहंजनयतिबा
लत्वेपिवर्तमानाग्रामणीदुहिताचिंत्यकदलीवद्वर्द्धिताकरोत्यर्थं मोहंवेचिंत्य २२ वैशिकमवंध्यतेनप्रियेणप्रणिताकापिहरेरूद्वेगतंचरणनमस्य
मन्यापदेशेनाह अपहृइति अमभवन्महीमंडलेनभः सन्धितंचिरंहरेः तारापुष्पप्रकरांचितमिवतृतीयंपदंनमत अमभवदस्मात् यया गु
रुप्रकर्षाप्रभवभूवनात्लीनीति हरिः विष्णुःपरदारहाच तारानेत्रमध्यंनक्षत्रंचसंकटेनक्षत्रस्थाने २३ कस्यांचिदुत्कंठितायांसख्यीभिरु २५
त्कंरूप्यतामितिसाताख्याह रूप्यतुइति रूप्यतांतृतियोपिगतोयामइतिसख्यः किमांभणतः शेफालिकानांगंधोनददातिस्वमंस्वपतयूयं २४
सख्यातमवानिरनुक्रोशंस्मरसीतिसख्योक्ताविरहोत्कंठितातामाह कहसोइति कथंनस्मर्यतेयोगमतथासंश्लिष्टान्यंगानिनिवर्तितेपिसूर

तेनिध्यायतिसूरत्नरासिकइव २५ कस्यश्चिदतिसंपन्नस्यदरिद्रीभूतस्यान्यापदेशेनकाचिदनुशोचमाह अथवाजारस्यकापिसंकेतस्थानमाह
वाअंतेति व्युष्यदहलकर्मदर्भयमस्यिंयत्कमठपाठिनं दृष्टमदृष्टपूर्वकालेनतलंतडागस्य वाअंतइति पेओवैशोषणे सूरंतइतिस्विघन् कमठः क
छपःपाठीनोवोबालमत्स्येतिप्रसिद्धिः २६ कस्यांचित्परिहासंकापिचादुमाह चौरिअेति चौरिकरतश्रद्धाशीलेमागछपुत्रिअंधकारेअधिकतरंलक्ष्ये
सेतमोभूतेदीपशिरेवा २७ असतीसंकेतस्थानमाह तदुःखितेति कोपिकस्मिन्नप्याह वाहिताइति व्याहतामतिवचनेददातितुष्यतिएकेक
स्यअसतीकार्येणविनाप्रदीप्यमानेनदीकछे प्रदाप्यमानेदह्यमाने एकमेकस्यएकैकस्य २८ सपत्नीसूच्यमानदुश्चारिणंभाव्यतामाह
आमअेति आमेतिसेर्षानुमतौ आमअसत्यो वयंअवसरपतिव्रते नतवमालिनीतंगोत्रंकींपुनर्जनस्यजायेवनापितंतवन्नकामयावहेपतिव्रते
तिसोपालंभसंबोधनंजनस्यजायेवलमिवेति २९ काचिदनुरक्ताप्रियमप्राप्तवतीतमादिशमाह णिद्दलएतानि निद्रालंभंतेकथितंशृण्वंतिस्र
वलिताश्चंनजल्पंतियाभिर्नदृष्टोसिलंतावएवरूभगाः सूखिताः ३० कस्याश्चिदनुरागंदूतीयुवानमाह बालएति बालकयादृन्नाकर्णेकृत्वा
वदरसंघाटींलज्जाशीलापिवधूगर्हंगताग्रामरथ्यायाः बोरंवदरीफलंसंघाटींयुगलंधारयेदपितद्वंयत्किंचिदपिद्रव्यमनुरागलिंगं ३१ का
चित्प्रियंप्रतिगलितमानापश्चातापेनसखीप्रादमाह सोइति अथसविलक्षहृदयोमयाअभव्यया गृहातानुनयः परवाधनर्तनुशीला
भिर्युष्माभिरुपेक्षितोनिर्यन् युष्माकंमानशिक्षावसरेयदाशंकितंतदिदंजातमित्याशयः ३२ कापिविदग्धकांतमलभमानासख्यामाह
प्रसंतोइति दृश्यमानोपिनयनसुखोनिर्वृत्तिजननःकरैश्चविक्षिपन् अभ्यर्थितोनलभ्यतेचंद्रइवप्रियः कलानिलयःकलाश्चतुःषष्ठी

श्चंद्रांशाश्चकरोहस्तोरश्मिश्च ३३ सखीसख्याःकिमपिप्रत्यनुरागातिशयमाह दूरकञ्जेति दूतीकार्याकर्णनप्रतिरोधंमाकरिष्यसीदमिति
उन्नमयंतीवाच्चरित्नंतस्याःकर्णोत्पलपुलकः तत्संदेशश्रवणादतस्यरोमांचोजातइतिभावः ३४ कापिकालस्यसर्वकथतांसख्यांवदंतीजारभ्य
३६ संकेतस्थानभंगमाह जेणीलेति येनालभ्रमरभग्नगुच्छकाग्रासन्ननदीतटोलंगेकालेनबंजुलाःप्रियवयस्यतस्तरुणाकाजाताः बंजुलोबक
लः ३५ काचश्चिरस्नेहंप्रियंप्रत्युपेक्षादर्पप्रेमप्रियप्राप्तिच्छलेनकस्याप्यवकाशदानायाह खणभेति क्षणभंगुरेणप्रेमगामातुलानिदूनाःस्मइदानीं
स्वमकथिलंभेनेक्षणदक्षप्रनष्टलोके ३६ काप्यचिरेणैवखंडितप्रणयाधूर्तकांतमन्यापदेशेनाह चाओइति चापःस्वभावसरलं विछु
हइ विघटयति शरंगुणेनिपतंतं चक्रस्यऋजुकस्यचसंबंधःकियच्चिरंभवति ३७ कस्याश्चिल्लनस्यत्रित्नत्याश्चोत्कर्षमाभिलाषकापि
आह परमेति प्रथमंवामनविधिनापश्चात्बलिकृतोविज्रुंभमाणेनस्तनयुगेनचमध्यस्थमधुमथनेनैवबलिबंधःमधुंअसुरभेदमश्नाती
तिमधुमथनः वमनःस्वल्पःसर्वश्च बलिस्त्रीबलीरसुरभेदश्च ३८ कोपिसाभिलाषोमध्ययोवनायाःस्तनावालोक्यसपरिहासमाह
तुंगणाइति तुंगानांविशेषनिरंतराणांशरव्रणबधशोभानांकृतकार्याणांभटानामिवस्तनानांपतनमेवपरिमणीयं ३९ कश्चिद्युवत्या
स्तनौवर्णयन्कस्मिन्नाह परिमलनसरवागुरुकाअलछाविवराःसुलक्षणाभरणाः स्तनकाःकाव्यालापाइवकस्यहृदयेनलगंति वि ३६
चरंरंध्रदूषणेच परिमलनमर्दनेविचारश्च गुरुकाःपानोन्नताः अर्थगंभीराश्च लक्षणंश्रीफलादिरूपं पाणिन्यादिवाक्यंच आभ
रणंहारादिकमुपमानादिकालंकारंचेति ४० उपादेयाप्यधोनुपादेयतांयातातिकोपिकस्यांचिदाह रिक्तेत्यादि क्षिप्यतेहारःस्त

नमंडलात् तरुण्यारमणपरिरंभे अर्चितगुणाअपिगुणिनोलघुकलंकाले गुणःसूत्रशौर्यादिकंच ४१ कापिकमपिप्रतिअनुरागंमन्मथ
व्यथांचसूचयंतीसखीमाह अणोकोइति अन्यःकोपिस्वभावोमन्मथशिखिनो हले शताशठस्य निर्वातिनीरसानांहृदयेसारसानांतुझटि
तिप्रज्वलति हुताशस्येत्युद्वेगसूचकं हलेसखि ४२ सख्याःसखीअभिमानात्खंडितंसौभाग्यंमातुलानीसविस्मयमाह तहनस्सेति तथा
तस्यमानपरिवर्धितस्यचिरप्रणयबद्धमूलस्य मातुलानिपतनःश्रुतःशब्दोपिनप्रेमवृक्षस्य परिवर्द्धितस्येतिमहतःछेदितस्यवा वर्द्धनछेदन
इति धात्वनुसारात् शब्दःपतनधर्मः ४३ किमन्यदतःपरमभिलषितमस्तीतिसखीसखीमगाहितानुनयांसखेदमाह यद्वा अस्यकृतेकं
युवानंरमयितुमवसरमिछंत्याकृतोमानइतिसख्यांसखीसोपालंभमाह पाअपेति पादपतितोनगणितः प्रियंभणन्नपि अप्रियंभणितः
व्रजन्नपिनरुद्धो भणकस्यकृतेकृतोमानः प्रियइतिद्रष्टव्यं ४४ सपत्न्यादुश्चरितंसूचयंतीमुग्धवधूःस्तनदत्तंदयितेननखपदे ४५
शरदूर्णेनेतीसंकेतस्थानगमनंप्रत्याह वासारतेति वर्षाकालोउन्नतपयोधरयोचनइवव्यतिक्रांते मथमेकाशकुसुमंदृश्यते पलितमि
वधरिण्याःअहंतांकाशभूमिंगतात्वंतुनगतइतिभावः ४५ कापिप्रियगमननिषेधायवर्षाकालमाह कथंगेति कुत्रगतंरविबिंबंकुत्रप्रनष्टा
श्चंद्रतारा: गगनेबलाकापंक्तिःकालोहोरामिवाकर्षति होरोद्यनकुटिलरवटीलेखासूर्यादिप्रतिसंधानार्थंकालःरवटिनीमिवाकर्षतीत्य
र्थः ४७ कापिसतपत्सरंजारमशंकमन्यमनस्कंवाकर्तुमाह अविरलपतन्नवजलधारारज्जुयाटितांप्रयत्नेन अप्रभवनुक्षेभुरमतीव
शब्दायतइवमेघोमहीपश्यत अतिवर्षणाज्जनप्रचारोनास्तीतिभावः ४८ विरहात्हृदयपीडयाकापिकांतानयनायसखींशिक्षयंत्या

ह ओहिअअेति ईइतिदुःखपूर्वकसंबोधने हेहृदयअवधिदिवसंतदाप्रतिपद्यअंगीकृत्येत्यर्थः यद्दयितस्याकस्मादाकुलविश्रंभयानिन्न किंत्वया समारब्धं अस्यद्धमकस्मादथोइतिदेशीकोषः प्रियागमनमज्ञात्वेवकिंत्वयासमारब्धमात्मनुमिछसीतिभावः अथवाप्रत्युगमनावधिमयास्थेयमितिप्रतिज्ञायहेहृदयकिमकस्माद्भजसीतिहृदयोपालंभव्याजेनसखीकांतप्रतिप्रेषयतीतिभावः ४९ कापिकस्याश्चिद्दृष्ट्वानंदृष्ट्वागताकस्याश्चिदाह दट्ठूणेति दृष्ट्वातरुणासरतंविविधविलासंचकरणशोभा दीपोतद्धमनागतमपितेलंनलछयति करणंमुत्तानकतिर्यग्विपरीताद्दिआसनबंधः तरुणीचतरुणश्चतरुणोपुमान्स्त्रियेत्येकशेषः तयोस्सरतंअचेतनोपिदीपोयदर्शनेसहयालुरिवलक्ष्यतेतत्रसतेतनः किमुनेतिअतस्तद्धतचित्तस्वंगतमप्यायुर्नलक्षयसिपरमेश्वरंजभवाराणसींगछेत्यादिव्यंग्या ५० प्रोदामुत्कंठयितुंदूतीनायकस्यान्यापदेशेनवैदग्ध्यमाह पुणरुत्तेति पुनरुक्तकरास्फालनोभयतोछिछिंखितर्पाडनशतानि यूथाधिपस्यमाताः नर्मदासहते वइणंपीडनं नर्मदानदीक्रीडानुकूलाच करास्फालनंजलादोहदादोचतटंकूलद्वयंपार्श्वद्वयंच योनिपार्श्वद्वयंवा यूथाधिपस्यगजमुख्यस्यगोष्टीनायकस्येति अथवाकंदरीकांतसमीपेहिमे इतिवदंतीदूतींदूतीप्रतिनायकोक्तिः गछेयमहंयदितस्यसरतदुर्विदग्धस्यस्तनवटनरक्षतोरुताडनमर्दनशतानिपुनरपिसहेयमितिभावः ५१ पूर्वसंकेतितंजारंपूर्वसंकेतस्थानेसासापायतांस्वगृहेस्वछंदतांचश्रावयंतीकाचित्सोद्वेगमाह वदरुणेति दुष्टकुक्कुरोविपन्नः अनाथश्चूर्मनाः पतिरप्यन्यस्थः कार्पासपिंडीनोमहिषकेणकस्यकथयतुतस्यनिजत्युः कः कथयत्विस्यर्थः वोढादुष्टः वृद्धोवा छिन्नकर्णोवादेशी शूणहोशूनकः ५२ कांतेनदत्तामदिरामानमपनयतिकोपिकश्चिन्नत्याह सकअेति सकचग्रहत्यस्रोतानि

तानपिबतिप्रियमुखवितीर्णलोकरोषोधमियपश्यमाननीसरकं ५२ अनंगबाणपीडितोमरहेतुशरणहेतुमपिपरकलत्रंभजन्नशंकतइति भावः नार्तस्तत्वेचिरक्षमोभवतीतिमध्याह्नवर्णनंकोपिकमप्याह णइसेतेती भजंगंमहिषोजिह्मयालेठिसन्नमः महिषस्यकृष्णप्रस्तरऊरु इतिसर्पपिबतिलालां ५४ सलज्जाकापिविदग्धामदोग्राम्वाह पंजरेति पंजरसारिकामदोग्रास्तंनयध्वंरतिगृहेभ्यः विश्रंभजल्पितानिएषालोकानांप्रकटयंति सारिकारहस्याख्यानतः ५५ दुष्टबहुलेग्रामेतीर्थवर्त्मादिकरणायव्यतिचारस्थानंकरंजंभंजनाकेनापिभिक्षार्थंदृष्टासतीतंप्रतीदमाह अेदहेति एतावन्मात्रेग्रामेणपतनिभिक्षेतिकिमपिमांमणसिधार्मिककरंजकक्रियज्जीवमितदपितेलहुकं अकारणमेवभंगंकुर्वनंयत्वंजीवमितदेवबहुमन्यसेतिभावः ५६ व्यर्थवचनेनेनानुरागंव्यंजयंतीकापिगुडमार्थकंवैतानिवमाह जंतिअेतियांत्रिकगुडंचमार्गयसेनचममेछयावाहसेयंत्रंअरसिककिंनजानासिरसेनविनागुडोभवति अनिषेधे पात्रमिक्षुपीडोचितंसरतोचितंच रसोद्वैनुरागश्च अरसिकरसानभिज्ञ इक्षुमिवकेपी रुग्वंच ५७ कोपिसानुरागःस्नानोत्तीर्णांकामपिदृष्ट्वाकस्मिन्नप्याह पत्तीणांति प्राप्तनितंबस्पर्शाःस्नानोत्तीर्णायाःश्यामलांग्याः जलबिंदुकेश्चिकुराऊरुंतिबंधस्थेवभयेनस्रावसरेलंबमानाः केशाःप्राप्तसुंदरीनितंबस्पर्शसुखवाःपुनर्बंधनेनतत्स्पर्शसुखविछेदंशंकमानागलज्जलबिंदुछलेनरुदंतीवेतिभावः वइणानांनितंबस्पर्शोदुर्लभइतिक्रंदंति ५८ जारंप्रतिनिर्भराभिसारयोग्यतांसूचयंतीकापिवटप्रशंसामाह गामंगणेति ग्रामांगणेनिर्गादितकृष्णपक्षवटतवदूरमलग्नःदोस्साधिकप्रतीक्षकभोगिकोपिग्रामोनोद्विग्नःतिन्निलोदोःसाधिकःप्रतीक्षकोपस्यभोगिकस्यसतिनिल्लपडिकवओभोइहाओव्यापारितोयस्यग्रामस्यसग्रामस्तथा हे वटदूरंतवग्रामोनुलग्नः त्वयाछादितत्वात्नोद्विग्नोव्यभि

चारस्याज्ञानात् ५९ पतिश्वश्रूयंतीकांपिसपत्न्यादुश्चरितुमाह रूप्यमिति सूर्यदग्धंचणकानभक्षयः सोपियुवातिक्रांतः श्वश्रूरपिगृहेकुपिताभूता नापिश्वादितोवंशः भूलाःकर्णाःसोपियुवातिक्रांतोयद्दुं निर्गतेतिभावः ६० विद्कलितमर्थंविदग्धाजानंतीतिकोपिकस्मिन्प्याह पिरूणेर्ता ति पिरूनयंतिकामिनीनांजलनिलिनप्रियावगूहनरूरवकेलिं कंटकीतकपोलांकुलनिश्वलाक्षीणिवदनानि पिरूनयंतिकथयंतिकयोश्चिज्जलली नयोःसंगेःभूतः ६१ मयूरयुक्तसंकेतस्थानमहंगत्वात्वंतुनगतइतिजारंश्वश्रूयंतीप्रशंसाकाप्याह अहिणवेति अभिनवप्रावृट्समेतेयुद्दिवसेषुरभसमसा रितर्यीवाणं नृतितंमयूरवृंदानां रसितंमेघशब्दः अथवारसिएरसिकेइतिसंबोधनंरात्रिमद्दशेयुर्दिवेवाभिसारिकांसंकेतप्रशंसायानायिकांप्रस्तुप यतिदूतीतिभावः ६२ मल्लिकाशालायांरममाणाकापिजारोत्साहः नायदोषंगुणीकृत्याह महिसेति महिषस्कंधविलग्नघूर्णनेशृंगाहतंसिमिसि मायमानं आहतवीणाङ्कारशब्दमुरवरंभशकवृंद ६३ सरसारेचंद्रोदयपर्यंतमहंस्थितस्त्वंतुनगतेति कामपिश्रावयन्जारआरोहंतीति राजंतेकुमुददलनिश्वलस्थितामत्तमधुकरनिकायाः शशिकरनिशेषप्रणाशितस्यग्रंथपइवमिमिरस्य ६४ वल्लभसंभाषणविमुर्खीश्वश्रू यंतीसख्याह पश्चीति नापितयानालणंत्याहृदयंदुनोतिमानित्यधिकं यथादूरविजृंभितगुरुकरोषमध्यस्थभणितेः मानित्याईदृशंवक्त व्यं यदाहमात्मगुप्तः निधुराणिनवक्तव्योनातिक्रोधंचदर्शयेत् राज्येवाप्यसमुन्मिश्रैरुपालंभ्यामनोरमइति ६५ कोपिकस्मिंश्चित्स ३८ थिकेवर्षासुप्रियामरणमाशंकमानेसख्यातमाह गंधमाजिघ्रपांथकदंबानाबार्ष्यभरितास्समाश्वसिहिपथिकयुवन् गृहिणीमुरवं मानप्रेक्षेष्यसेअपितुप्रेक्षिष्यसएवपराश्वासनमर्पिधर्महेतुः किमुतोपचारः संतिकिलभूयस्योनायिकाअतोयत्रक्वापिनिर्वृतोभवेति

भावः ६६ गर्जितशंकितप्रियतमाविनाशःकोपिमेघमाह गज्रमेति गर्जमेघोपरिसर्वस्यास्मालोभहृदयस्य जलधरजेबालकिकामोमा रयिष्यसिवराकीं सर्वस्थामसर्वबलेरेइतिसंबोधनंअहंतुकरोरहृदयत्वात्वद्गर्जनांसोढंसमर्थः प्रियापुनःकथंसोढ्यसीतिभावः ६७ काचित्स रवीवचनंश्वश्रूकुर्वंतिमपिहृदयेनदधतीसरवीदमाह वअणेइति वचनेबलक्षोभशून्यावधानहुंकारंसरवीददतीनिश्वासांतरेषुकिमित्यस्मान्दु नोषि ६८ हेमंतोपक्रमेशेत्रस्याभिसारयोग्यत्वाश्वश्रूयंतीजारकाप्याह पंकमिति पंकमलिनेनक्षीरिकपायिनादत्तजानुकपदेनआनयतेहलि कःपुत्रेणेवशाल्लीक्षेत्रेण जानुअर्धावनद्धंथिक्वोपचारात् क्षीरग्राहीपुत्रः क्षीरवद्दुनंचधान्यं ६९ खलधान्यमर्दनस्थानमहंगतात्वंतुनगतइति काप्यजारंश्वश्रूयंत्याह कहमेइति कथंमेपरिणतिकालेखलसंगोभविष्यतीचिंतयन् अवनतमुखः सशूकशेरोदंतीवशालिस्तुषारैः शूकोधा न्यकंटकः प्राकृतेशूकोपिसूअं ७० प्रदोषेअभिसारायकामपित्वरंतीदूतीआह सङ्झराओति संध्यारागावरुद्धगितोदृश्यतेगगनेप्रतिप क्षंइः तत्रोल्लेक्षते रक्तदुकूलांतरितंमुग्धबद्धोःस्तननरवपदमिव ७१ कापिदेवरेसव्यभिचारिपरिहासमाह अइदिअरेति अइहे देवरकिंन प्रेक्षसे आकाशंकिंमुधाप्रलोकसे जायायाबाहुमूलेअर्द्धचंद्राणांपरिपटीं एवंनिर्दयोसिएनत्वायाखंडितापियेतिभावः अपिइतिसंबो धने परिपाटीत्वनुक्रमः ७२ कापिसद्भावप्रचारिणंप्रियंप्रतिसंवाचकंकस्मिन्प्याह वाआईति वाचाकिंवाभिधीयतेकिंयन्मात्रंवाल्लि रव्यतेलेहे तवविरहेयद्दुःखंतत्स्वत्वमेवगृहीतार्थत्वयापिसर्वेविरहदुःखमनुभूतमित्यर्थः वाआइतिवाच्यया वाचाटावंतोऽप्यस्मि ७३ कोपिकस्याश्चिक्केशप्रशंसायांसाभिलाषमाह मअणइति मदनाग्नेरिवधूसंमोहनपिछमिवलोकदृष्टेः यौवनध्वजमिवमुग्धावल्लतिसर्गे

धंचिकुरभारं ऐंद्रजालिकाः पिछिकयामोहंकुर्वंति ७४ सखीकथयतस्यरूपमितिपृच्छंतीसखीकन्याकाचिदाह रूअंसिदमिति रूपंशिष्टंकथित
मेवतस्यशेषपुरुषेनिवर्तितात्मेण वास्याईणानयाजल्पतापिमुखेन ७५ प्रियेणमहकीडाज्ञाननिशावसानांसखींप्रबोधयंतीसखीप्रभातवर्णन
माह रुद्धारेति बृहदरविदमंदिरमकरंदानंदितालिपंक्तिः रुणरुणायतेकुंज्यामणिमेखलेचमधुमासलक्ष्या रुदंमहत रिंछोलीपंक्तिःदेशीशब्द
दूयं ७६ जाताभिलाषोविलासीकामिनीमाह कस्मकेति कस्यकरोबहुपुण्यैकफलेकतरोविश्रमिष्यतिस्तनपरिणाहेमन्मथनिधानकलशइवप्र
रोह परिणाहोविशालता प्ररोहःपल्लवः ७७ कोपिकस्याश्चित्व्यभिचारंजानन्कस्यामपिसशंकमाह जोविणइति योपिनजानातितस्यापि
कथपतिभग्नानितेनबलयानि अतिऋजुकावराकीअथवाप्रियस्तस्याहताशयाः सजुकाज्ञानज्ञापनकारिणीजारोपिवदतिमयाभाग्नानिते
बलयानीतिभावः व्यभिचारसंवरणंयुज्यते ७८ प्रियःप्रियात्मावण्यप्रशंसयाचुंबनाभिलाषमाह सामाईति श्यामायागुरुकयौवनविशेष
भूतेकपोलमूले पीयतेधोमुखेनकर्णावतंसेनलावण्यं ७९ अन्याशंक्यावाक्यानमृत्यइतिकस्याश्चिद्दूतंकापिकस्यामपिशिक्षार्थमाह
सेउलिति स्वेदाईकृतसर्वांगीगोत्रग्रहणेनतस्यसुभगस्य दूतीप्रस्तापयंतीतस्यैवगृहांगणंप्राप्ता अप्याहेतिप्रस्तापयंतीप्रार्थयंतीवायद्वा
संदिशंती ८० कापिविरहव्यथाविधुरितामन्मथनमस्कारव्याजेनप्रियेप्राप्तिमरव्यामाह जम्मंतेति जन्मांतरेपिचरणौजीवेनमदनतवाश्रि
यिष्यामि पतितमपितेन बाणेनविंध्यसियेनाहंविद्धा ८१ कांचिच्चिरविरहवतींयुवतींसखीदमाह अथवासंतोदयेकांतंनिषेधुंकापि
कामिनीत्याह कुरुणाहेति कुरुनाथइवपथिकोदूयतेमाधवस्यमिलितेन भीमेनयथेच्छयादक्षिणेवातेनस्पृश्यमानःमाधवस्य कृष्णस्यभी

ममेनेन भयानकेनच दक्षिणावातेनमलयानिलेन वसंतवातभयादचिरादागमिष्यतितेप्रियइतिभावः ८२ किंचिदतिबालायांरतोन्मुरव
मिंगितेनाकलय्यसंप्रतिनिषेद्धुमुत्कुल्लकरणविशेषशिक्षित्रिवाविदग्धवृद्धे दमन्यापदेशेनाह यद्वा तस्यामेवंविधायामप्येकांतानुरक्तत्वादसाध्य
त्वसतिशिक्षितकामुकंप्रतिदूतीआह णिअमेति निजपक्षारोपितदेहभारनिपुणंरसालाभमात्रेणविकास्यर्पायतेमालतीकालिकामधुरेण ८३ किंचि
दप्रगल्भामपिस्मरतप्रियाविशारिगिर्णीवास्यादितियुवतीममभियोक्तारंभर्तारंवासखीदमाह जाणवकोइति यावन्नकोपविकाशंप्राप्नोतीईषदी
षन्मालतीमुकुलं मकरंदपानलोभयुक्तश्चभ्रमरतावदेवमर्दयसि अस्यामेवदशायांस्त्रियःस्मरवावहाभवतितस्मान्मर्दयन्मक्षयसीतिभावः ८४
कथंतस्याःस्मरतेप्रीतिर्भविष्यतीतिवदंतंकांतंसखीदमाह रेहईति राजतेविकलहस्तकुंडलगलद्धारलता अद्वैतसक्तिभावः ८५ एवंविधाअपिप
त्न्यारिकोपिसमवृत्तकर्त्तव्येतिवादिनिसख्यावेवमाह अथवाइदानीमपिसुभगामेवपश्यति युष्मत्त्वयाप्ययंविरक्तस्तस्मादरणान्निवर्तध्वं जारं
कुरुध्वमित्यभिप्रेत्यदूतीदमाह गामिणीति ग्रामण्यासर्वास्वपिप्रियास्वनुस्मरणगृहीतवेषस्य मर्मच्छेदेषपिवल्लभायाश्परिवलतेदृष्टिः स्वभा
वएवायंयन्मरणदशापन्नोपिसुभगामेवपश्यतेनान्यामितिभावः ८६ पत्युरुचितास्वरेणास्यधृतिमतीसख्याप्रबोध्यमानाकाचिन्नायिका
तामेवाह मामिसेति मातुलानिसदृशाक्षराणामप्यस्तिविशेषः प्रजल्पिनो स्नेहमयानामन्योन्यमुपरोधमयानो ८७ काचिन्नायकमन्या
सक्तदाक्षण्यास्त्रियवादिनमेवमाह हिअआइति हृदयेभ्यः प्रसरतियान्यन्यानितानिवचनानिअपसरत्वकीमेमिरधरांतरमात्रभणितेः
नीतोसर्वथाचित्तनिरूपणमेवपुंसःकर्त्तव्यं नतुमधुरवचनात्प्रवर्त्तितव्यमितिभावः ८८ गोत्रस्खलितपतिकाचिदुःखेनेदमाह कहसाइ

ति कथंमासोभाग्यगुणंमायासमंवहतिनिर्घृणत्वेनपियस्याहियतेनामहत्वाच्चदीयतेमद्यं ८०. काचित्सोपितपतिकाआत्मनः कार्श्यमजानती
सखीजनमाह महिमाइति सखीकथयराद्धावंष्टम्भः किमशेषमहिलानांवईतेकरुणएवबल्लभादयितेप्रोषिते ९० दुर्गतरोगिणंवातित्य
क्तंमनसंपरपुरुषाभिमुखानिषेधुकाचित्सखीदृष्टांतेनेदमाह भमेति भ्रमतिप्रत्यावर्त्ततेविद्यतिउल्लोलुंतस्यकरंप्रसारयति करिणःपंकम
ग्नस्यस्नेहनिगडापितोकरिणी ९१ काचित्सखीसख्याः शिक्षार्थंपार्वत्यालज्जायामपिस्नेहाभिव्यक्तिंवैदग्ध्यमाह रइकेलिति इतिकेलिहतानि
वसनकरकिशलयरुद्धनयनयुगलस्य रुद्रस्यतृतीयनयनंपार्वतीपरिचुंबितंजयति जयतिजयंउत्सादयतितिष्ठतीत्यर्थः कालसामान्येभवंती
प्रयोक्तव्येतिकालसामान्येलट् नपुनर्णेइ एरुरित्युसंगात् ९२ कस्याचिद्गणाभिलाषाकृतकलितमनुरागंसूचयन्कोपिहल्लिकमाह धावईति धाव
तिपुरतःपार्श्वेपृष्ठमतिदृष्टिपथेसंतिष्ठतेनोमुचतिसात्वाहल्लिकपुत्रह प्रहरवरार्की देसंबोधने पादपूरणेवा णोमुमुअइसानुमंइत्यस्यस्थानेण
वलईआएकरसनुहइतिवापाठः नवलतिकाकरग्रहतवेत्यर्थः यद्वायहरणस्यसंभाषमुभणेत्यर्थः लोट् ९३ कृतिमंसर्वप्रियेणाप्युपहस्यतेइ
तिकोपिकस्मिन्नप्याह करिसमाणंदेति कृत्रिम मानंदपटभ्राम्यमाणंवध्वाबंधुभिः प्रेक्षतेकुमारीजारोहासोन्मिश्राभ्यांअक्षिभ्यांनंदपटः
प्रथमपुष्पवतिवस्त्रं इयंयोग्याभूतेतिपुष्पवत्यावस्त्रंबंधुभिर्लोकेप्रदर्श्यते ९४ स्त्रीयंवास्यवेदग्ध्यख्यापनायकोपिकस्मिन्नप्याह स
णिअमिति शनकैशनकैर्लज्जितांगुल्यामदनपटलागननिभेदनवभ्रांतिधवलव्रणपट्टिकामिवव्रणितांधरांतरुणी मदनशीर्षकं शिखि
स्फुटनभयान्निष्क्रयकमर्पयंतीतिभावः ९५ रतांतरेष्यालिंगनादरात्सखीसख्याः प्रियंप्रत्यपरतानुरागातिशयमाह रइविरमेति रतिविरामलज्जि

तापाप्तनिवसनास्पृहमेव आच्छादयंतीप्रियतमालिंगनेनजघनंकुलवधूः दक्षंती आच्छादयंतीत्यर्थदर्शी ९६ काचित्कस्याश्चित्सौभाग्यमन्या
पदेशेनकस्यामप्याह पाअडिअेति प्रकटितंसौभाग्यंगवापश्यतगोष्ठमध्येपंदवृषभस्यशृंगेअक्षिपुटंकंडूयंत्या तंवा गोः धवलोषंढः देशीदृयं ९७
कस्याश्चित्सौभाग्यसूचकंकोप्याह उअसमिति पश्यंसंभ्रमविक्षिप्तं रतिसंगमलोभयुक्तयास्नुषयानवरंगकंकुटीगेध्वजमिवदत्तमविनयस्य नवरंग
कंकुंभवस्त्रं लूतागृहेध्वजमिवस्त्रं रईसंगमलेहडाइसोएहाइत्यत्रस्थानेरमिअव्वलेहडाइअसएइतिकाचित्पाठस्तत्र कर्तव्यंकपटायाआसक्ता
इत्यर्थः लेहडालंपटाइतिदेशीशब्दः ९८ व्यसनान्दूतीकस्याश्चिदनुरागातिशयंप्रियंप्रत्याह हत्थप्फसेति हस्तस्पर्शेनजरठोरपिप्रस्खलति दोहदगुणेः
अवलोकनप्रस्तवनशीलां दृष्टीमाक्षरंतीमनुरक्ताःपुत्रकपुण्येनप्राप्स्यसि ९९ कोपिकस्मिन्नपिशिक्षार्थंमेकस्यजिज्ञासामपरस्यज्ञानंनेपुण्य
मुक्तप्रत्युक्तमाह मसिणेति मसृणंचक्रम्यमाणं कुटिलंभ्रमंतीनित्यं कौटिल्यंगतावितियङ् तस्यप्रयोगः१०० ॥५०० इतिसप्तशतेकेपंचम
शतकविवरणं ॥५ ॥रसिकजनहृदयदयितेकविवत्सलप्रमुखसत्कविनिर्मिते सप्तशतकेसमाप्तंपंचमागाथाशतकमेतत्॥१ ॥
सहसामानपरित्यागदोषंदर्शयंतीसखीसखीमाह पाअपइत्यादि पादपतनानां मुग्धेरभसबलात्कारचुंबितव्यानादर्शनमात्रप्रसन्नेभ्रष्टासिसुरवानां
बहुकानां रभसोहर्षवेगयोरितिकोषः बलामोडिबलात्कारइतिदेशीकोषः २ केलिकलहकुपितंकांतंप्रसादयतीप्रियंसाध्यर्थंतमाह हेसुह
अइत्यादि ओपन्नानिकुलानिहीनवेषजानीहेसुभगप्रसीदइदानींपुनरपिस्खलभानिरोषिहव्यानि एषामृगाक्षिमृगलांछनोज्वलागलन्पुत्रबंध
त्रिः क्षणश्लक्ष्णः प्रतार्यतेत्येलमितिभावः यद्देदमन्योन्यगृहीतमानोप्रतिदूतीवचनत्वेनव्याख्येयं ३ इत्यन्यापदेशेनकमप्याह भावणाइइत्या
दि ओपन्नानिकुच्चानिहीनवेषजानीत उन्नतिंनेतुकोतावित्याह गोर्याहृदयदयितोथवाशालिवाहननरेंद्रः कुलंसजातिसंदोहे गोत्रेजनपदे

गृहकोशात् पक्षेअपर्णाया एतद्दापर्णं प्राकृतेहृदयमप्यावण तस्याः कामार्तायाः प्रतिकारंकर्तुत्वमेवशक्नुइतिभावः ४ कस्यामप्यशक्त्यायाम
नुरक्तस्यपुंसः काप्यन्यादेशेननिषेधमाह दुक्कंडइत्यादि दुक्कांडदुरारोहापुत्रकामापाटलांसमारोह आरूढानिपतिताः केनयानकृताइहयोग
कांडंस्कंधोवसरश्च दुरारोहादुराक्रमणीयाप्रत्यवापहेतुसंगमाच्च ५ कापिवक्रुस्त्रीप्रसक्तस्यदेवरस्यग्रामपात्रस्त्रियंस्वचयंतीवशनूयमन्या
पदेशेनाह गामणिइत्यादि ग्रामणीगृहेश्वश्रूएकैवपाटलाद्दहयामे बहुपाटलंचशीर्षंदेवरस्यनसंदरतत् एतावतायामणीवनितासक्तोदेवरो
निवार्यतामितिभावः ६ कोपिनयनवर्णनांकुर्वन्प्रियानयनोत्कर्षंवयस्याह अणाणइत्यादि अन्याएतन्नयनयुगलकरणवृत्तयः पुरुषा
नान्यामवलोकयंतीतिभावः समंपिअंतिमुखेपक्ष्मलधवलानिदीर्घकृष्णानिनयनानिसंदरीरातथापिखलुद्रष्टुंनजानंति सहजाअपिगुणाभूषणभू
विलासादिवैदग्ध्यंविनानशोभंतेइत्यर्थः ७ रइराइअस्स आशायितायांतवस्नेहंबुध्वाकात्यानिरासाभूता इत्यन्यापदेशेनदूतीनायकमाह हंस
हिइत्यादि हंसेरिवतवचरणजलदसमयभयचलितकेलिपक्षैः परिशेषितपद्माशयेमानसंगम्यतेरिपुभिः हंसैरित्युपमायां पक्षाःसहायाः
पत्राणिवापद्मालक्ष्माः पद्मकमलंच गम्यतेनुवर्ते गाप्यतेच मानसंहृदयंसरोभेदश्च जितवैरनुप्रवेशंभजते शत्रवस्तवहृदयमनुप्रविश
त्यदनुचराजाता इतिकश्चिद्रागनंवासौतीत्यर्थः ८ यत्पुनरनायाससाध्यमेवप्रार्थ्यतेइतिसर्वासरच्याः शिक्षार्थमाह दुग्गअइत्यादि दुर्ग
तगृहेगृहणीरक्षंत्याकुलत्वंपत्युः दृष्टदोहदश्चद्धापुनरपिउदकमेवकथयति श्रद्धासद्दा ९ स्त्रीणांसकलव्यामोहकतांकोपिकस्मिन्नप्या
ह केउच्चइत्यादि केउहृताः केइहनखंडिताः केनलुप्तगुरुविभावाः नखानांकामिन्याः सरतेरखानिरिवगणयंति नखानांनखक्षतानां

MEMORIAL

केनखंडिताश्चनेक्ष्यइतियावत् १० स्नाताएवास्त्रियोरमंतीतिग्रीष्मंवर्णयन्कोपिवयस्यमाह आअंबइत्यादि आताम्रलोचनानामाद्रांशुक
प्रकटोरुजघनानां अपराह्णभज्जनशीलानांकृतेनकामोधनुर्वहति एतासांकृतेनकामश्चापंवहति अन्यथानिरर्थकत्वात्त्यक्तमेवस्यात् ११
कापिप्रवासागतंकांतंसनिर्वेदमाह विरहेणइत्यादि विरहेणमंदरेणेवहृदयंदुग्धोदधिमिवमथित्वाउन्मूलितानिदुःखमस्माकंरत्नानीवरू
पाणि अघोसबुद्धिदुःखयोरितिदेशीकोशः १२ परमरसिअस्स सर्वदाप्रियस्यकर्तव्यमिमितिवदंतीसखीकापिपत्युर्वैदग्ध्यमीर्ष्याचसोद्वेगमाह
उज्जुअइत्यादि ऋजुकरतेनतुष्यतिहावभावमणितरसोक्तदंतक्षतनखैरंतचुंबनाधरपानादियुक्तेवक्रव्याशयंविकल्पयति कथमनृज्य
यामयाप्रियेप्रियमनुकर्तव्यं अभव्याअपुण्याअशयंविकल्पयतियतोनयाशिक्षितमिति १३ कापिवक्रिमशंकितासतित्वपरिहारार्थंकांतमा
ह बहुविइत्यादि बहुविधविलासरसिकेकरतेमहिलानांकउपाध्यायः शिष्यंते क्षिशितान्यपि आश्चर्यस्नेहानुबंधेनचअप्यर्थे १४ णाअ
सारस्स कयापिकस्यामप्युक्तमायातेप्रियोद्दृष्टसातरयामिदामाह वणवइत्यादि वर्णवसिते विकत्थसेसत्यमेवत्वयासदृष्टः नरवलुभवति
तस्मिन्दृष्टेसत्स्थावस्तान्यंगानि किंतुखेदकंपरोमांचजंभागभंगपोद्दायितादिभावाकुलानिभवंतीत्यर्थः वर्णोगुणस्तेनवशितैः विक
त्थसेदृष्टोमयेतिआगमेछांकुरुषे सच्चविओदृष्टः दिट्ठोसथोसथोइंदइत्यत्राकारप्रश्लेषकोप्याह यद्वारणवसिएनित्यादस्मत्र रण
रमण्यंतत्रोषिते प्रियरहितदेशस्थिते कयापिकस्याचिदुक्तेनकांतेनाहसंभुंक्ते तेसानामाहेतिभावः १५ तस्मेअकेनापिनिष्यारि
छदंनिघ्नमानंप्रियंप्रत्यन्यापदेशेनदूतीप्रियांप्रतिगुणातिशयमाह धुइलीइत्यादि धूलीमलिनोपिपक्वांकितोत्तृणाचितदेहभरणेपि तथा

पिगजएवगुरुकत्वेनदक्षांसमुद्वहति तस्यपरंयशोडिंडिमःश्रूयतेइतिभावः १६ विषद्यपिमहतामुन्नतमेवचित्तमितिशिक्षयंतीसखीसख्यो
सुभटस्त्रियाउक्तिप्रत्युक्तिसोष्ठवमाह करभरिइत्यादि सुभटिकिमितिनगम्यते तेकिंस्वामयेनमंदागमनासि ईषद्दृष्टदंतहसनशीलया
जल्पितंचोरंज्ञास्यसि करभरीसुभटस्त्रीबंदी स्वामबलांमंदगमनासास्यतेनचोरेणाकेवदीवदतिममप्रियआगछतिलग्नःक्षणादविनयफ
लमनुभविष्यति १७ सखीसख्याऋतुकालेप्यनवसरमाह थोरऊइत्यादि स्थूलाश्रुकेरुदितंसपलीगर्वेणपुष्पवतिकायाःभुजशिखरंप
रो५ त्युःत्रेस्यशिखोलग्नवर्णघृतनिम्नं तुर्यवर्णघृतंतेननलिप्तंकस्याप्यभियोगनिगसार्थे रजस्वलामप्यसौतानत्यजतीतिभावः १८ आवराइअस्स
कश्चिद्जरचलांप्रत्यनुरागोलोओजुरइत्यादि लोकःक्रुध्यतिक्रुध्यतुवचनीयंभवतिभवतुतत्रामाएहिनिमज्जपार्श्वेपुष्पवतीनेतीमिनिद्रा
वचनीयंपरिवादः १९ काप्यनुरागातिशयंव्यंजयतीप्रियमाह जजंयुइत्यादि यायांपलोकयामिदिशपुरतोलिखितइवदृश्यसेतत्र तवप्र
तिमापरिपाटींवहतीवसकलंदिशाचक्रं प्रतिमापरिपाटींप्रतिबिंबानुक्रमं २० केनापिदुर्विदग्धेनकापिदुःखितासङ्गेनापिनहृध्याव
र्तनएतदन्यापदेशेन गाथाद्वयेनकाप्याह ओसरइत्यादि अपसरतियुवतिशारवारवोरवामुचरःपुनःपुनःसमुल्लिखति जंबूफलंनगृह्णाति
भमरइतिकपिःप्रथमदृष्टःबुक्कोदृष्टः २१ नस्पृशतिहस्तेनकपिःकंदूतिभयेनपत्रलनिकुंजे दरलंबितगुच्छकपिकच्छूसदृशंवानरीह ४२
स्ते पत्रलःपत्रबहुलःकपिकच्छूःशूकशिंबिः पूर्वपदन्यापदेशोनास्यसंस्थानकं अथवाअभिमतमपिगूढःप्रतिकूलबुध्यापरिहर्तीतिको
पिसखायंप्रत्याह २२ कच्चउसलरसगाह जुअलयाप्रिययाविरहदुःखंदूतीवाचकमाह सरसाइत्यादि सरसापिशुष्येव जानातिदुः

खानिमुग्धहृदयोपि रक्तोपिपांडुरैवजातीवराकीतत्वियोगे व्यतिरेकश्लेषःरूपकं २३ शरद्वर्णनछलेनकामपिगलितयौवनांयातेनजातमथोद्वेगां
कोपिकमप्याह आनुदइत्यारोहतिजीर्णकंकुञ्जकमपियत्पश्यवेल्लनशीलात्रपुषीनीलोत्पपरिमलवासितायाःशरदःसदोषः जीर्णकंपुराणं वृद्धंच
वेल्लरीवेष्टनशीला लतावेष्टितालिंगनशीलाचत्रपुषीसुरवाबलता अकालपलितयौवनाच सरअस्स शरदःशरत्कालस्येत्यर्थः प्राक्तेनावृट्शर
दलस्रोतसांनित्यंपुरत्वं अथचसरअस्स सरकस्येक्षुरसस्यमद्यस्यचदोषोविकारःसुरवाशलनायाःपुनर्नवीकरणं जरत्याश्चयुवतीकरणंविकारः२४
पूर्वानुभूतमधूत्सवाकापिप्रियविरहितापुनःप्रवृत्तमधूत्सवेकामप्याह उप्पहइत्यादि उत्पथप्रधावितजनःप्रविष्टभिन्नकलंकलःप्रहततूर्यःदुःखं
सएवक्षणस्तेनविनाग्रामदाहइव २५ खलसंगनिषेधायसखीसखीमाह उल्लावइत्यादि उल्लापयमानेननभवतिकस्यपार्श्वेस्थितेनस्तब्धेनशं
काश्मशानपादपलंबित-चोरेणेवखलेनशंकाभयंवितर्कश्चचोरपक्षेपाशस्थितेनेतिवापार्श्वेद्विवटीपार्श्वेवास्तब्धःप्राणवायुविरहादहंकाराश्च चोररव
लयोःश्लेषः २६ विरहिणीमाश्वासयितुंसखीपितृभगिनीमाह असमंतइत्यादि असमाप्तगुरुकार्येइदानींपथिकेगृहंनिवृत्तमाने नव
प्रावृट्पितृष्वसाःहसतीवकुटजादहासेः कार्यसमाप्यआगछतिलग्नेःस्याप्रियइतिभावः २७ कोपिवर्षोपक्रमेगृहगमनायपथिकंत्वरय
न्नोह दट्ठूणइत्यादि दृष्ट्वाउपपन्नमनोमेघान् आमुक्तजीविताशयापथिकगृहिण्यादिभोवरुदितमुख्याप्रलोकितः डिंभःपोतः केना
पिपलाविपलाइतव्यतिकंदमुख्यादृष्टः २८ कलहांतरित्तकोपोज्झितभूषणपाणिनः त्यक्तानिवलयानीतिसूचयंतीसखीतत्कांतमा
ह अविहवइत्यादि अविधवलक्षणवयंलेस्मानंनयनपुनःपुनर्गलितंसखीसार्थएवमनस्विन्यावलयकारकोजातः कलयकारकोवलयपरिधा

यकः २९ वर्षाकालेप्रियांस्मरन् पथिकःसोद्वेगंसखायमाह पहिअइत्यादि पथिकवधूःकुड्यांतरगलितजलाईगृहेअनाईमपिउद्देशमविरतबा
ष्पसलिलनिवहैर्वार्द्रयति ३० अनुनेनुमागतंकांतंकलहांतरितासपरितोषमाह जीहाइत्योईदि जिह्वायांकुर्वंतिप्रियंहरंतीहृदयंनिर्वृतिंक
र्तुं माद्यमानापिरसंजनयंतीइक्षुःकुलीनाच ३१ वधूर्वसंतागमंप्रतिविप्रतिपद्यमानांश्वश्रूमाह दासइइत्यादि दृश्यतेनचूतमुकुलंश्वश्रूभून
चपातिगंधवाहः आगच्छंतंवसंतमासंकथपत्युत्कंठितः अत्रहेतुलंकारेणवसंतदुस्सहत्वलक्षणवस्तुव्यज्यतेउत्कंठयैव ३२ अनुमानादन्यथोपप
द्यमानभ्रमेभ्रमणंसूच्यमानवसंतागमसूचकसहकारंकरंसाधयन्पथिकःपथिकांतरमाह अबवणेइत्यादि आम्रवनेभ्रमेकुलंविनाकार्ये
णोत्सुकस्त्रमतिकुतोज्वलनेनविनाधूमस्यशिरवादृश्यते ३३ कथमलनंकृतामेवैनामिच्छसीतिप्रच्छन्नस्ववस्थनायकआह दईअइत्यादि दयितक
रग्रहलुलितोधम्मिल्लः सीधुगंधिवंदनं मदनेएतावदेवप्रसाधनंशोभतेतरुणीनां मदनेवसंतोत्सवे यद्वा मदनेकामनिमित्तं निमित्तेसप्तमी
धम्मिल्लाः संयताःकचाः ३४ कोपिवसंतंवर्णयन्स्वप्रियवयस्यमाह गामतरुणीइत्यादि ग्रामतरुण्योहरंतिहृदयंछेकानांविदग्धानांस्तनभारव
त्यःमदनेकुसुंभरागयुक्तकंचुकाभरणमात्राः तादृशरागयुक्तकंचुकमात्राभरणाइत्यर्थः प्राकृतेपूर्वनिपातानियमइतिवररुचिः एतादृशोग्राम ४३
तरुण्योपिपरमरमणीयातीतिभावः ३५ जलहरध्वनिणोइदानीमेवतद्योन्मादावस्थापरयामीकोपीकमपिश्वासनिषेधार्थमाह आलोअंतइ
त्यादि आलोकयन्दिशःश्वसन्जृंभमाणःगायन्रुदन् चकितत्वादितोवलोकयन् स्मरणात्रश्वसन् पथिककिंतेप्रवसितेनयदित्वयाप्रवा
सोनकृतःस्यात्तदानेदशदुःखानुभवस्तवस्यादितिभावः अथचप्रियाविरहेणसंप्रत्येवमवस्थोसिनजाननेकियद्दूरगमनेनकीदृशोभविष्यसिपथि

कानोनिवर्तस्वेतिभावः ३६ अभिनवविषयानुरक्तःपूर्वानुभूतमेवधारयतीतिकोपिवस्त्वेयमाह आसन्नविवाहदिनेषुनववधूसंग
मोत्सुकमनसःप्रथमगृहिण्यासूरतंवरस्यहृदयेनसंतिष्ठते ३७ कश्चिद्दोषंपश्यन्नपिअनुरागात्प्रेयसीसखीमाह जइलोअइत्यादि यदिलोकनिं
दितंपथंमगलंयदिविभिन्नमर्यादं पुष्पवतीदर्शनंतथापिदद्यातिहृदयेनिर्वाणं निर्वाणंनिवृत्तिं ३८ गर्भभरेणाक्रान्तांप्राणप्रियेतिवदंतंयुवानंस
खीसपरिहासमाह णाविनहइत्यादि नापितथागुरुकेणापितास्यतिहृदयेभरेणगर्भस्यःपथाविपरीतसूरतंप्रियस्यस्तुषाअप्राप्नुवंती विपरीतसूतरेगर्भि
णीहोरिणीपीवरादयोनिषिद्धाइतिभावः ३९ दूतीकस्याश्चिदनुरागंप्रियमाह अगणिअइत्यादि अगणितजनापवादमपहस्तितगुरुजनंवराक्या
तवगलितदर्शनाशन्मातयाद्यचिरंरुदितं ४० शोषितपतिकालेरवमुरवेनाप्रियमाह हिअअंइत्यादि हृदयंहृदयेनिहितंचित्रालिखितेवतस्करेवद
ष्टिः आलिंगनदुःखितायाःकेवलमवरुग्नान्यंगानि ४१ काचिदतिविरहदुःखितासमयोचितंवक्तुंसज्ञासरव्यामाह अहअंइत्यादि अहंवियो
गतन्वीदुःसहोविरहानलः चलंजीवंअभिधीयतांकिंसखीजानासित्वमेवयद्युक्तं ४२ कलहांतरिताया दूतीप्रियमाह तुहविइत्यादि तवविर
होज्जागरकः स्वप्नेपिनदृष्टादर्शनस्तवानिबाष्पेणयथावलोनविनोदनंतस्याहंततदपि ४३ तस्सेअ अनुरक्तंकांतंप्रतिकासोपालंभमाह अ
णावइत्यादि अन्यापराधकुपितोयंचतथाकालिनगच्छसिप्रसादंहेत्वत्वापराधेनकुपितंकथंनप्रसादयिष्यामि अन्यापराधआज्ञाखंडनादिः
हेत्वत्वंसहजापराधदुरंतधैर्यावलंबितमित्यर्थः ४४ कस्सविकस्याश्चित्काचित्हृदयप्रचारिणंप्रियंसोपालंभमाह हीससिइत्यादि न
वाकृतिवचनादिकमतिमधुरहृदयंतुकालकूटवदितिदुःखजनकमहोशठताइवलस्येतिभावः दृश्यतेप्रियाणिजल्पसिसद्भावः सप्तगोप्रोक्त

षितपतिकायाविरहावस्थांतरवीतत्कांतसमापगामिनपथिकमाह अइकोवणाइत्यादि अतिकोपनापिश्वश्वश्रूरोदितागतपथिकाथवयापादप
तनेनमातर्द्वयोरपिगलितयोर्बलयोः५० केसवस्स संकेतितवनोपगमनंजारंश्रावयंतीकापिसखीमाह रोवतीइत्यादि रुदंतीव ओइतिदुःखो
द्भिन्नसंबोधने रणेअरण्येरुक्खहरविकिरणंसन्तप्ताः अतिसारहिल्लीकीटविशेषः हींगरइतिकान्यकुब्जभाषाप्रसिद्धः मध्याह्नेनवपल्लवपाटला
वारितप्रचंडरोचीरोविषःक्षणक्षोणितलशरवाप्रकररक्षितातपभीतवत्सांइतमसः पादपस्यतलेरमयंतंलोकागमेशंकमानंकांतंप्रत्यभिसारि
काह शीयंतोपनंचरणसंचरणचलितपत्रध्वनिः किंतुद्विल्लीध्वनिरितिनिःशंकरमस्वेतिभावः अन्यमनस्तुतासंपत्यर्थत्वात् द्विल्लीविरुतेः
पादपाग्रीष्ममध्याह्न॥५१ अहंगतासंकेतितसरस्तीरंतंतुनगतइतिजारंश्रावयंतीकापिसखीकमलवदनंछलेनाह अथवाप्रभूथापनार्थवै
तालिकवचः अग्निहोत्रमनु तिष्ठकामुकगृहंगच्छनास्तीदानींपिशाचादिभयं पथिकप्रतिष्ठस्वेत्यादिप्रस्तावदेशवक्तव्यभेदनः प्रतीयते
सहृदयेगमनारघरात्रौकीदृशीप्रवृत्तीसारात्कामुकस्यनायिकायामितिदृष्ट्वादूतीदमाह मधुकरीव्याजेनेतिवा कामुकागमनात्पूर्वमेवनायि
कानिर्गंतुमशक्ताकामुकस्तदागमनप्रतीक्षयाइतस्ततोबभ्रामसततंउदितंशशिनीतिभावः पशुमइत्यादि प्रथमनिलीनमधुलोहितालि
कुलबद्धहुंकारं महिमकरकिरणविकुरुंबचुंबितंदत्तांतिकमलवनं॥५२ सखीप्रोषितभर्तृकांप्रतिदुःसहामन्मथावस्थामाह महायतेनाना ४४
सौरभ्यमुद्वहतीत्यर्थः अयंभावः सुरभिमलयमारुतस्यस्पर्शसन्तप्तशरीरा अशीराग्ररभिन्नहृदयाहृदयस्फोटंविनक्षतीतिसंभाव्यश्व
श्रूर्मावहिर्गंतुंनदत्तेति किमेतावतागृहस्थितांकोमलगंधेनापिमरिष्याम्येवेतिविरहिणीस्वाचस्तांप्रत्ययंतींदूतीकांतानयनायत्वरयतीति॥५३

कस्याप्यभियोगनिरासार्थंदूतीदंपत्योरनुरागमाह मुहपच्छओइत्यादि सुखप्रेक्षकः पतिःस्तस्याःसापिरक्तुसविशेषदर्शन्मोनोदितावापिकृतार्थो
ऽर्थार्थीमपुरुषमहिलाभितिमन्येने॥५४॥ प्रवासावसरमधिगम्यकस्यामप्यभियोक्तुःपुसोनिरासार्थंसखाह आउच्छणइत्यादि आपृच्छनविछा
यंजायायामुखंनिरीक्षमाणेनपथिकेनशोकविगडापितेनगंतुमेवनेष्टं आउंछणमागंतुमनुजानाहीतीप्रश्नेदेशी ५५ जनापवादभयादभाग्ययथेष्ट
प्रियावलोकनाकुलरांसखीमाह सूईवहेइत्यादि सूचीवेधेमुशलंविक्षिपतादग्धलोकेन एकग्रामेपिप्रियःसारंसाभ्यामक्षिभ्यामपिनदृष्टःसर्वाया
मित्यर्थः समंसदृशिसर्वस्मिन्निति कोशः दग्धशब्दोनिर्वंदसूचने सूचीवेधमुशलंप्रक्षिप्यतेतिअल्पमपिदूषणंबहुकुर्वत सखीजनेनवंचिताऽस्मी
तिभावः विछूहः प्रक्षेपः॥५६॥ कापिमरणोपदर्शनात्कांतगमननिषेधार्थंसखीमाह अज्जंपीइत्यादि अद्यापितावदेकमामांवारयप्रियसखीरु
दतीं प्रभातेपुनस्तस्मिन्नायातेयदिनमरिष्यामितन्नरोदिष्यामि अपिस्त्रावधारणे अंधेवेकंदिनंकल्लिप्रत्यूषे॥५७ अविरलंयुवत्यादेदग्ध्यंसूच
यंतीसखीमाह एहिन्नित्यादि एहिअगच्छेत्यर्थः॥५८ युवायुवत्याःकटाक्षनवर्णयन्सासिलाषमाह मारिसिइत्यादि मारयसिकंनमुग्धे
अनेनरक्तांतनीरंध्रांतमेन भ्रूलताचापविनिर्गतनीरंध्रनयनाद्राक्षिभल्लेन भ्रुमआभ्रूः कटंचभल्लः कांडभेदः ५९ स्वभावादन्यथाभावेनेव
धूर्तीभावंकुलयंतीतिशिक्षार्थंसखीसखीमाह दिट्ठाइत्यादि दृष्टयायन्नदृष्टः सरलस्वभावयायन्नालापितः उपचारोपिनकृतस्तदेवक
लितधूर्मेः छइल्लोधूर्त्तो इयममेनसहप्रसक्तेतिधूर्तैः कलितमेवेतिभावः ६० काचिदूतीप्रियायाअनुरागंजारंप्रत्याह तुहदंइत्यादि
तवदर्शनेसहृष्याशब्दंश्रुत्वानिर्गतायानित्वयिव्यतिक्रांतेतानिपदानिवोढव्याजाता वोढविकावहनीयिकाजाता स्वार्थेकः यानिपदानिस्थता

नितानिपदानिबोद्व्याजातावहनीयाभूता वहेर्द्विकर्मकत्वापदानिरूचीचकर्मंयथाभारोग्रामबोद्व्योजानव्यः प्रधानेकर्मणिस्त्रियाः तव्याः यद्वा
जाअजातागतातानिपदानिबोद्व्यासतीयातागतागृहमानीत्यर्थः ६२ किमितित्वंकशासीतिष्टाकापिमानुनीतुमाह· ऐसामइत्यादि ईर्ष्यामत्स
४५ ररहिताभ्यांमातुलान्यक्षिभ्यांइदानींजिनोजनमिवनिरीक्षतेकथंनक्षीयामहे जनःप्रियः जनमिवनिःसंबंधिनमिवईर्ष्यामात्सर्यादयःसूचकाः ६२
इहिनुःकिंचिदपिसौभाग्यसूचकंमात्वकंतोषयतीतिकापिकस्यापिशिक्षार्थमाह· वाउद्दइत्यादि· वातोद्धतसिचयविभाविनोरुदरदृष्टदंतमार्गेणवधू
मातातोष्यतेनिधानकुलशस्यिवमुखेनसिचयंवस्त्रंस्मरतेऊरुप्रदेशेदंतनखघातादयःक्रियंतेइतिभावः अथचस्वपुत्रीसौभाग्यसूचकोरुप्रदेशगत
दंतलक्षत्यदर्शनेननन्मातादृष्टाबभूवेतिभावः ६३ कापीर्ष्यादोषंपरिहरंतीवल्लभमाह· हिअअम्मिइत्यादि हृदयेवसंसिनकरोषिमन्युकंतथापिस्ने
हभरितैः शंक्यतेयुवतिस्वभावःस्खलितधैर्यैरस्माभिः६४ कोपिभार्यापरतंनेष्टनिपातानुरागंसखीभ्याथयंतीसनिर्वेदंस्वहृदयमाह· अणविइ
त्यादि· अन्यदपिकिमपिभाष्यसिमूढमाताम्यदुःखमात्रेणहृदयपराधीजनंमृगयमाणतवकियन्मात्रमिदं· अन्यपिदं किमपिमरणमपि॥६५
कांतस्यान्यस्यामनुरागंतस्याश्चतस्मिन्ननुरागंतस्य चात्मनिद्वेषंसूचयंतीयुवतीसखीमाह· जीएइत्यादि· योयस्याद्वेष्यस्तस्मिंश्चअधिकं
सातस्यवल्लभवतिइतिजानत्यापिमयातेनेर्षितंदयितस्य· इतिप्रेम्णोनुचितकारित्वंजनत्यापिमयानेर्षितंगुणेदोषारोपानकृतः ६६ आ
त्मनिहृदयंकार्यद्वेषेनांगीकारेपुरांप्रेयसींस्तुवंतंकांतंमेर्ष्यमाह· सआमइत्यादि· साआमः सुभगगुणशोभनशीलःआमः निर्गुणाच्चाहं म
णतस्यायोनसदृशःसकिंसर्वैर्जनोम्रियतां· आमइतिमेर्ष्यानुमतौ ६७ अमअरंदसेणस्सगृहागतांहितांवधूंप्रतिवैराग्यजननमाह

संतमइत्यादि· सदृशदुःखंसुखंवायागृहस्थजानंतिनाःपुत्रकमहिलाःशेषाःजरा·मनुष्याणां· सनविद्यमानमसद्विद्यमानं· यद्वासातमश्नोतेगृ
हंस्वामिजराहेतुत्वात· जाराजीर्णता ६८ तस्सेआसखीमख्याःशिक्षार्थंकुलवधूवृत्तमाह· हसिएहिइत्यादि· हसितैरुपालंभाअत्युपचारैःखेदितव्या
निःअश्रुभिःकलहाःएषमार्गःसुमहिलानां· भंडणंकलहः उपालंभोनिंदावादःखेदितव्यान्युद्वेगाचरणानि· ६९ अलंकृतसंभाषणेकांतेअलमुद्वे
गेनेतिदूतीकापिदुःखितामप्रणयरोषमाह· उल्लावोइत्यादि· उल्लापोमादीयतांलोकविरुद्धइतिनामकृत्वा· संमुखापतितेकः पुनर्द्वेष्येप्रियेपिनदृष्टिंपा
तयति उल्लापःसंभाषणं जनापवादमयात्· ७० अतिक्रांतसंकेतसमयांप्रियं कोपिसोद्वेगमाह· साहिणइत्यादि· स्वाधीनप्रियतमोदुर्गतोपिम
न्यतेकृतार्थमात्मानं· प्रियरहितःपुनःपृथिवीमपिप्राप्यदुर्गतएव॥७१ कामयप्राप्तप्रियोलाकाधृदपस्खितंस्नेहंगोपायंतीकांतांसख्याह· किंरुअ
सिइत्यादि किंरुदसिकिंवाशोचसेकिंकुप्यसिकृतनुएकैकस्यप्रेमविषमिवविषमंकथयकोरोधुंशक्नोति स्निग्धस्याग्रेः प्रायेणजनस्यरोदनायै
वभवंत्येते ७२ अमन्यमानाप्रियोज्योकामपिस्वीकारयितुमनित्यतांदूत्याह तेअजुइत्यादि तेचयुवानः ताग्रामसंपदः तच्चास्मतपुण्यंआरब्धायि
कमिवलोकः कथयतिवयमपितृणमः तत्किंत्येमिनित्यतांसंसारस्यैवंपश्यंत्यपिसंसारसारंस्मरंवल्लभासंगेनपरिहरंतीत्यहोतेवयंजडेत्या
शयः ७३ कांतेनसशपथमनुनीयमानाखंडिताप्रियंप्रत्युद्वेगमाह· यद्वाकांतेसशपथमनुनयंतिसात्वोपचारैःसात्वयंतीसखीरखंडिनामाह· वा
होछइत्यादि बाष्पाईस्फुरितगंडाधरयाभिणितंविलसहसनशीलाया· अथापिकिंरुष्यतेशपथावस्थांगतंप्रेम· वाहोहरि अगंडाहराइइति·
त्कचित्साद्रस्तत्रबाष्पोद्घृतगंडाधरया ७४ प्रियंमंदस्नेहंबुध्वासखीसखीप्रियसंगतमाह वणग्घइत्यादि वर्णघृतलिप्तमुखीमपियोमाम्पा

दरेणचुंबन इदानीमभूषणभूषितामपि अलसायितंस्पृशन् ॥७५ कस्याश्चिन्मलितवस्त्रतादोषंपरिहरंतीदूतीवस्त्रस्मरतानुपयोगित्वमाह· नीलपट
इत्यादि नीलपटप्रावृतांगीमितिवारवल्लेनांपरिहरयुवन् पट्टयुगलंपिनद्धंरतेअपनीयएवतपट्टमअमितिपाठेपदांशकं सहजगुणःस्त्रीणामु
पादेयोनत्वाहार्यगुणइतिभावः ७६ अतिमानोदोषदूतीमानिनीमनुनेतुमाह सच्चंकलहत्यादि सत्यंकलहेकलहेस्मरतारंभाःपुनर्नवा
भवंतिमानःपुनर्मनस्विनीगुरुकःप्रेमविनाशयतितस्मान्मुंचमानमितिभावः ७७ अगृहीतानुनयविलक्षेणप्रिणावधीरिताका
पिसख्यासानुतापमाह माणम्मइत्यादि मनोन्मनयामयाअकारणंकारणंकृत्वा अदर्शनेनप्रेमविनाशितंमादीवादेनअकारणंकारणं· अरोषदोषं·प्रौढि
वादःसविज्ञाप्रत्याख्यानं· ७८ कापिहृदयापराधमनुनयंतंसचाटपालंभमाह· अणुऊलं इत्यादि अनुकूलंवक्तुंजोकारंजयजयेतिचाटुवादंकर्तुं·
बहुवल्लभे·द्वेष्येपितांचप्रसादयितुंशिसनेलोकोयुष्मतः तवसर्वमिदंहृदबाह्यमित्यर्थः अणुऊलंविओतुंबहुवल्लहे विवेसेवीविकचित्याउतत्र· हे
बहुवल्लभ अनुकूलमेवक्तुं वल्लभेपिद्वेष्येपीति·अन्यत्समानं· ७९ मंदस्नेहस्यकांतस्यअकृतज्ञतांसखीसख्यामाह· लज्जावत्ता इत्यादि· लज्जा
त्यक्ताशीलंचखंडितं· अयशोघोषणादत्ता· यस्यकृतेनप्रियमखीमएवजनोजनोजातः एकोजनोवल्लभः अपरउदासीनः यद्वाजनोःजनइत्य
कारप्रश्लेषः मंदस्नेहोभूदितिभावः ८० सापापादपिमनोनियर्तयितुंनेशक्यतेइतिप्रेयःप्रियमाह- चोरासदति· चोराःसभयसदर्थंपुनःप्रेषयति
दृष्टिः अभिरक्षितनिधिकलशइवप्रोदमहिलासत्नोसंगे· चोराःपरस्त्रीहारकाःपरस्वापहारकाश्च· ८१ कोपिबंध्येकामुकधर्मसमारोप्यपथिकाग
मनायविरहिणीसमाश्वासानपूर्वंप्रावृट्वर्णनमाह· उवहइत्यादि· उद्वहतिनवतृणांकुररोमांचप्रसादितान्यंगानिप्रावृट्लक्ष्म्यापयोधरार्थांयति

मांच
४६

पेल्लितोविंध्यः पयोधरोत्तुंगोमेघो मेघेबहुवचनमपियोज्यं ८२ कोपिप्रियायाःसाभिलाषमन्यापदेशेनप्रशंसामाह· आमवइत्यादि आमवहला
वनालीमुखवराजलरंकयोजलंशशिशिरं अन्यनदीनामपिरेवायारूपिअन्येगुणाः केपिआमइतिस्वीकारे वनालीवस्त्रादिस्त्रानीया जलरंकवोदा
त्यूहाः नूपुरादिस्त्रानीयाः जलंशशिरं· अंगस्पर्शतास्त्रानीयं· केप्यन्येगुणागांभीर्यमाधुर्यादयःसौभाग्यादयश्च ८३ कोपिप्रियायाःस्तनोसाभिला
षंप्रियमाह एहइत्यादि आगच्छतनस्यानिरीक्षध्वंपरिणतमालूरसदृशान्स्तनान्· तुंगान्सत्पुरुषमनोरथानिवहृदयेअमातः मालूरोत्वः ८४
मेघस्यकामोद्दीपकतांसखींप्रियानयनायसख्यामाह· हत्था इत्यादि·हत्थाहत्थीअहमहमिकयाकर्षागमेमेघः आश्वर्यंकिमपिहरस्यंछत्रमिव
नभोगणंगलति परस्परसंभावनाहमहमिकाकिमपिरहस्यमन्मथोन्माथकारिइतिभावः ८५ अतिचंचलंकांतंकिन्नावधीरयसीतिवदंतीसखींसख्या
ह केत्तिअहइत्यादि· कियन्मात्रंभविष्यतिचञ्चलत्वंस्वतएवायंयास्यतिकिमस्यप्रियाचरणेनेतिभावः ८६ कापिप्रियस्यपरस्त्रीपरतांसूचयंतीतमाह
मणिअंइत्यादि शनकैरिवगूढेमयाकुक्कुटशब्देनहठितिप्रतिबद्धः परवसनिवासंशंकाशीलनिजकेपिगृहेमामेषीः वसतिःगृहवासोवस्थानां ८७
कापिकांतमन्यमनस्कंकर्तुमाह खरपवणइत्यादि· खरपवनरवगलहस्तितगिरिकूटपतनभिन्नदेहस्य· धुकधुकायतेजीवतिचविद्युत्कालमे
घस्य· गलिथिअंपेरितेवा· धुकधुकायतेहृत्कंपंकरोति ८८ कापिपूर्ववदेवाह· मेहमइत्यादि· मेघमहिषस्यजायतेउरसिसूरचापकोटिभिन्न
शक्रंदनःसवेदनमंत्रविमिवप्रलंबतेविद्युत्· कोटिरग्रं· अंत्रमुदरमध्यस्थितं ८९ भविष्यत्पथिकस्यगमननिषेधार्थंभविष्यत्पथिकंकांतमाह
महिलाइत्यादि महिलानामेघदोषानहतप्रवासेगर्वशीलाः पुरुषाःहेतिस्मृत्या यावन्मियंतेतावन्मियंतेविरहाःसमाप्यंते एतेननप्रियंया

मरणभयात्सवत्यंतीतिभावः॥९॥ प्रियायाःसमीपगमनायत्वरंदूतीकांतमाह· बालअइत्यादि· बालक· अज्जदेइतिभाग्यर्थनसंबोधनं· व्रज्यल
घुःशीघ्रंभव्रियतेवराकीत्वदेकावलंबना· अतःअलंविलंबेनेन· मातवदर्शनेनापिजीविष्यतिनात्रसंदेहः आस्तामालिंगनचुंबनरमसकचग्रहा
धरपानदंतनखक्षतनिधुवनइवीभावादिकमितिभावः॥२१ अत्ययहेतुमपिसरवहेतुंमुग्धाः कलयंतीतिकोपिसरवायमाह· तंमिरइत्यादिः
तमनशीलप्रमृतदुतवहज्वालावलीप्रदीप्तात्वन्किंशुकवनमितिकलयित्वामुग्धहरिणानानिष्क्रामंति आभागोविस्तारः तंबिरइतिपाठेनाम्रवर्ण
शील यद्यग्निंकिंशुकवनमितिसरवहेतुंमृगाव्यवहरंतीतिभावः॥२२ काचिद्गीयोज्यनारंभतिवेदग्ध्यंपर्यंत्याह· णिहुआणइत्यादि निधुवनशील्यं
तथाशारीकयाउल्लपितमस्माकगुरुपुरतः यथातांवेल्लमानर्नजानामःकुत्रवर्तामः तांवेलामितिनस्यांवेलायांकालाध्वनोरत्यंतसंयोगेसप्तम्यर्थो
द्वितीया॥२३ कापिनवयुवत्यनुरक्तचरितंसखीमन्यापदेशेनाह पच्चगाइत्यादि मत्तग्रामालिनदलोल्लसमकरंदलोभिष्टमनाःखलुतन्नास्ति
कुंदलतिकायांयत्रभ्रमरेमेइछतिकर्तुं २५ कापिनवयुवतीसौभाग्यातिशयमन्यापदेशेनाह· सोकोविइत्यादि सकोपिगुणातिशयोनजानाती
मीमातुलानीकुंदलतिकायाः अशिक्ष्यामेचपानुमभिलष्यतेभ्रमरैः २६ दूतीनायकप्रलोभनार्थंकस्याश्चिसौंदर्यातिशयमन्यापदेशेनाह एक्कच्चियइत्यादि एकैवदुतागृहपतेमहिलात्वंसमुद्वहति· अनिमिषनयनःसर्वोयथादेवीकृतोग्रामः अनिमेषाकृत्रिमचक्षुश्चाल
न· अनिमिषादेवाः देवानांनिमेषः कदापिनास्ति· जनोपिनांपश्यन्चक्षुःस्यदनंनकरोति· २७ अधरपानाभिलाषंसूचयनकोपिअभियो
ज्यमाह मणेआसाओइत्यादि· मन्येआस्वाद एवनप्राप्तः प्रियतमेभोररसस्यत्रिदशैःयेनकरलाकरादमृतंसमुद्धृतं २८ प्राणात्ययहेतुर

BHANDARKAR ORIENTAL RESEARCH INSTITUTE MEMORIAL

पिनतस्याव्यथयतियथाप्रियविरहइत्यन्यापदेशेनप्रियास्नेहशिक्षार्थमाह आअण्णइत्यादि· आकर्णकृष्टनिशितशल्लममहितयाहरिण्या
अदर्शनः प्रियोभवतीतिबलित्वाचिरदृष्टः २९ एतिजीवंतमानंदोभरंवर्षशतादपीतिवदंताःसखीः कापिप्रियानयनहेतुंस्नेहमार्गमाह· कि
चमरणहइत्यादि किंभणतमांसख्योमाप्रियस्यइच्छसेसजीवंत्या· कार्यालापएवस्नेहमार्गएवनभवति १००॥ ६७० इतिसप्तशतकेषष्ठशतक
विवरणं॥ ६ ॥इतिरशिकजनहृदयस्थितेकविवत्सलेप्रमुखसत्कविनिर्मिते सप्तशतकेसप्तमंमाषष्ठंगाथाशतकमेतत्॥१ यथ्य
पिसमानताशीलतादर्शनेननृशंसस्यापिकृताभवतीतिप्रियाप्रियमाह· एक्कल्लइत्यादि कएकमृगःप्रियतममृग्यातथाप्रलोकितःसतृष्णयाप्रि
यजायस्ययथाधुनःपतितंव्याधस्यहस्तात् तहपालिओइतिपाठेनथापालितः चादुभिरुपचरितःयथाव्याधः प्रियास्मरणेनजातदयोभू
दितिभावः १ कापिविरहोत्कंठितावल्लभस्यागमनायदूतेनुचरमाह· दूरंइत्यादि दूरोदंतरितेपिप्रियेकथंकथमपिनिवृत्तान्यस्माकंनयनान्य
नि हृदयंपुनस्तेनसममध्यापिनिवारितंभ्रमति २ कस्याश्चित्सौभाग्यंबकृतरव्यंजयंतीचंचलमेमाणंनायकमन्यापदेशेनाह कमसुइ
त्यादि· कमलेषुभ्रमसिपरिमलसिसमलंमालतीमपिनोमुंचसि· तरलंलंतवाथोयदिमधुकरपाटलाहरति समलानवमल्लिकेत्यमरः ३
प्रागनुभूतस्मरनस्मरभावनयाआत्मानंविनोदयंत्याप्रेरितस्तेचिरहइतिबोधयंतीविदग्धाप्रवासागतंकांतमाह परिओइत्यादि परिणो
मंदराणिमरतेलभ्यंतेयानिसारव्यानि तान्येवपुनर्विरहेखादितोईर्णानिक्रीयंते खदइरखादितेदेशी खादितोईर्णानियथारोमंथविधोगो
भिरुत्पूर्णानिक्रियंतेइत्यर्थः तान्येवस्मारंकालोनायतइतिभावः ४ नृत्यंत्याकृष्णश्चिसिनदुर्नीलकंचुकायाः स्त्रियाउत्कर्षंवर्णयन्प्रियःस

रवायमाह मगचिअइत्यादि· मार्गमवालभमानेः हारःपीनेनोतयोःस्तनयोरुद्विग्नोभ्रमत्युरसियमुनानदीफेनपुंजइव· हारोमुक्ताहारःशुभांगं
कोशजघिगजद्विग्नेदेशी॥५ कथमपिगुणोपिदोषायस्यादितिकोपिकमप्याह· कदूर्तेण इत्यादि आकर्षताअनाकर्षःमल्लीमध्ये·पिकटोदंडं·
पतिमरणादप्यधिकंव्याधेनरोदिताश्वश्रूः पत्नीग्रामकवासयोः कोदंडंधनुःश्वश्रूःपत्नीमाताअयंभावः अघयंजातामातामसपुत्र्यामनुरक्त
स्यात· तदाश्यर्कादर्शबलंतस्मान्ममपुत्रीदुर्भगेतिकापिक्रंदिता·भर्तृवल्लभतयाहिमानसंमातुरानंदयतिकन्यकाजनइति॥६ धनमादा
यपूर्वंनिःसारितःपुनर्दूतंमुपाज्यांगतःकुदूत्यादुहितरंप्रतिअनुनीयमानोभुजंगआत्मनिदोषव्याजेनतामाह दाणंभाटाइत्यादि स्थानभ्र
ष्टाःपरिगलितपीनताउन्नत्यापरित्यक्ताःवयंपुनस्थविरपयोधराइवस्तरएवनिषण्णाः॥७ नाचःस्वल्पकेनापितुष्यतीतिनिदर्शयन्आत्म
नोमहेच्छतारव्यापनार्थंकोपिकमप्याह· णिप्फणइत्यादि निष्पन्नसस्यसमृद्धिगर्वितोगायतिपामरःशरदि बलितनवशालितंदुलधवल
मृगांकरुराचिषु॥८ बहिःसारूप्यमोहिताअतस्मिन्नपतदितिप्रत्ययंकुर्वतीतिवर्णनच्छलेनकापिगुणवत्यन्यस्त्रीप्रसक्तंकांतंविमुरव
यितुमाह आहिलि इत्यादि अभिलीयतेपंकजलुब्धालिबलयेणकक्कमगोप्यः केदारस्त्रीतोधनतिर्यक्स्खलितकोमलःस्वरणः समणंगो
धनं· अभिलीयतेसमाश्लिष्यते॥९ कोपिकमेलंगोप्याअसतीत्वंसूचयन्कलमेनसाम्यमाह· दिहे इत्यादि दिवसेदिवसेशुष्यतिसंके
तंकभंगचर्द्धिताशंका· आपांडुरायननमुखीकल्मेनसमंगोपी॥१० अन्यमनस्कतयाविशेषप्रत्ययोनभवतीतिसूचयन्कापिकमप्याह·
णवकंपिइत्यादि· नवकर्मिकेणहतपामरेणदृष्टाभक्तापाहारीमोक्तव्ययोक्तकप्रग्रहेअवकामिनीभुक्ता· पाउहारीन्यक्काघानेत्रकर्मक

रीयोक्तकंमग्रहाचकाशिन्योरज्जुभेदो॥११ हरिउइस्स· अन्यस्यापराधेनान्यस्मिन्कुप्यतंपुरुषंकापिसोपालंभमाह दट्ठुणइत्यादि दृष्ट्वाह
रितदीर्घंप्रभातेवन्येन्यःऋध्यतिहलिकपुत्रः असतीरहस्यमार्गेतुषारद्रुवलतिलक्षेत्रे वनेभ्योवनभवेभ्योमहिषादिभ्यः रहस्यंरहिसिभवंस्क
रतमित्यर्थः विजनंवा॥१२॥विदग्धवेश्याभिलाषिणंकमपिनिवारयंतीकाप्याह· भगछइत्यादि मागछविश्रंभंपुरुकचाटुकारंपोकोपंलोकः
सूचीवेधःकर्णस्यपश्यकिंनायतेप्रमाणं विश्रंभोविश्वासः चटुकारकोगुणप्रशंसयाव्यामोहकः सूचीवेधःकर्णस्यकीदृप्रमाणंविस्तारंनीयते
लोकेनस्वल्पोपिप्रणयोविस्तीर्यतेइतिभावः॥१३ कुक्कुरीभयादप्रविशंतंजारंश्वावयंतीकुलटाप्रवेशायकुक्कुरीग्रामांतरगमनमाह अणगा
मइत्यादि अन्यग्रामप्रस्थिताआकर्षंतीमंडलानांपंक्ताः अखंडितसौभाग्यादर्षशतंजीवतुमेशुनिकाशुनिकाकुक्कुरी॥१४ नृत्यविधिपरि
हितनीलकंचुकांकाचिद्गोरीप्रतिसाभिलाषः कोपिसखायमाह· दोअंगुइत्यादि द्व्यंगुलाकपाटपिहनीलकं चुकिकादर्शयतिस्तनस्था
लवर्णिकामिवतरुणीयुवजनानां· अकपाटकाअनाछादिताभुक्तसीवनपंथाकंचुकिका संगुप्तवस्तुनोयदल्पमपदृश्यतेसावर्णिका
१५ उद्दामसदृशनायिकाभिमुखीकरणायदूतीचाटुवादमाह· अमअइत्यादि अमृतमयमिवहृदयंहस्तोत्पृष्टाहरोसहृष्णा
नां चंद्रमुखीकुर्वत्रनिवसतिअमित्रदहनस्तवप्रतापः॥१६ जारस्यकर्दमपंकापनयनायशरदंवर्णयंतीकापिवर्त्मनःपदभय
माह अभंतइत्यादि अभ्यंतरसरसाउपरिविशुष्कपंका चंक्रम्यमाणेजनेसमुछसंतीवरस्थाः चक्रम्यमाणाःपुनःपुनःकुटिलंग
छन्· १७ यूनोरन्योन्यानुरागंघटयितुंसूचयंतीदूतीतन्मित्रमाह तहनेत्यादि तथातेनापिसादृष्टातयापितस्यतथाप्रसारितादृष्टिः

यथाहयोरपिसमकर्मेवनिर्वृत्तरतानिजारानिनिवृत्तानिवरतानिजानानिचधुः प्रामतिशयोजातइतिभावः॥१८ दुर्जनसंपर्कादुद्विग्नंगुणशालिनंदुर्विदग्धंकाव्यन्यापदेशेनप्रवृत्तिपाटवार्थमाह दुस्सिकिंचअइत्यादि दुःशिक्षितस्तल्पपरिक्षेकेघृष्टोसिप्रस्तरेतावत् यावत्तिलमात्रंवर्तसेकातवमूल्यकथा दुःशिक्षिताअतत्तज्ञादुर्विदग्धाश्च घृष्टोसिप्रस्तरादोगोष्यांचातिलमात्रमत्यक्षीणंचंद्रयमतिशयव्युत्पन्नासर्वतत्वंजानातीतिभावः॥१९ पक्षीनिवासिन्यादूतीपक्षीभंगाशंकयानागच्छंतंतत्कांतंतत्समीपगमनायोत्साहमाह जहविन्नेइइत्यादि यथाचिंतयतिपरिजनः आशंकतेयथातस्यविपक्षः बलेनापिनंदनेननथापरिरक्षितापक्षी पक्षीस्वग्रामःपरिजनश्चिंतयतिकथमनेनबालेनरक्षाकर्तव्या प्रतिपक्षमाशंकते बालोयमस्माभिग्राह्यइति॥२० पत्युर्विक्रमंरव्यापयंतीव्याधवधूःपथच्चर्मपथिकंपथिकमाह अणेसुइत्यादि अन्येषुपथिकपथिव्याधपुत्रेषुपथच्चर्माणि आस्माकंव्याधयुवाहरिणेषुधनुर्नमयति पथत्रिंदुचित्रितोमृगः २१ वधूमतिमाह्यैयाव्याधवधूबंधूजनमाह गअवहूइत्यादि गजवधूवैधव्यकरःपुत्रोमेएककांडविनिपाती तथास्तुषयाप्रलोकितःयथाकांडकरंडकंवहति क्वचिद्दिणडिओइतिपाठस्तत्रविलंबितः शोषितइत्यर्थः लघिशोषणे करंडकः कलापः २२ कापिशत्रुंविजित्यसंग्रामादागतस्यशरयभिन्नस्यमस्विनःस्वामिनोमनग्लानिश्रणोवेन्मरणमाशंकशंकमानातन्निवारणायपरिजनमाह विज्जारुणाइत्यादि विंध्यारोहणालापंपक्षीमाकुरुतग्रामणीः श्वासितिप्रत्युज्जीवोयदिकथमपिशृणोतितदाजीवितंसंभवति पक्षीपक्षीनिवासिजनःप्रत्युज्जीवःप्रत्यागतघ्राणःभयद्विधाहरिणकथामाकुरुतअस्मिन्नजीवतिभयकुरुतइतिभावः २३ योयस्यप्रियः

सतस्याम्रियमाणोपिहितमुपदिशतीतिकोपिरवायमाह अपाहेइइत्यादि शिक्षयतिम्रियमाणःपुत्रंपक्षीपतिःप्रयत्नेनममनाम्नायथात्वंलब्धसेतथाकरिष्यसि अप्याहेरशिक्षयति संदेशयतीतिवा निर्गुणःखल्वमुकस्यपुत्रोयमितिव्यपदिश्यते पूज्यतेचेन्निलज्जाहेतुर्नाम सर्वतोजयमिछतपुत्रादेकात्सरांजयं गुणंवास्वल्पंपौरुषेणेवरव्यातोभवतीतिभावः॥२४ कइराअस्स अपरस्त्रीसंगशंकयादत्तचिह्नंदृष्ट्वापामरीणामपिईर्ष्याभवतीतिकाचिदलीकेप्यकुपितांकांतमाह अथवा पत्यासहकृतकलहासात्वत्समागमातिष्ठतीतिन्यापदेशेनजारमाह महुमइत्यादि मधुमक्षिकयादष्टंदृष्ट्वामुखंपत्युः उछुनोष्टं ईर्ष्यालुः पुलींदीवृक्षछायांगताअन्यं ईर्ष्या अक्षमा पुलिंदःपर्वतवासीशबरः॥२५॥अनुकूलविधौअमंगलानिमंगलानिभवंतीतिकोपिकमथाह अनुमरणइत्यादि अनुमरणप्रस्थितायाःप्रत्यागतजीवितप्रियतमेवैधव्यंमंडनंवध्वा सौभाग्यकंजातं॥२६ गिरिग्रामगमनायनायकमुत्साहयंतीदूतीकांतंवर्षागमकृतरामणीयकमाह पफुल्लइत्यादि प्रोत्फुल्लइधनकदंबानिर्धूतशीलातलप्रमुदितमयूराः प्रसरज्जलहरमुखराउत्साहयंतीगिरिग्रामाः अत्रप्रथमविशेषणेनसंभोगोद्दीपनविभागः द्वितीयेनशयनस्थलंतृतीयेनसंभोगानंतरविनोदरसभारःचतुर्थेनरत्ननिक्तमणितादिध्वनिनिह्लवोनिरपेक्षनावास्मचित्तेतिसहृदयाः॥२७ शिरंसायामपिरसालदेशकलमन्यापदेशेनसूचयंतीदूतीकस्मिन्नप्यनुरागातिशयायकामिनीमाह तहपइत्यादि तथापरिमलितागोपेननेनहस्तमपियानाईयति सैवधेनुरिदानींप्रेक्ष्यस्यकुटदोहिनीयाता कुटोघटः तथापरिमलितारत्ननदृष्टादिपरामर्शेनगोःप्रस्तुता स्त्रीपक्षेकरिकरादिक्रीडया॥२८॥योयस्यप्रियास्तस्यतदवयवानुकारिणीप्रीतिर्भवतीति

कश्चित्स्त्रियमाह अथाइअेत्यादि अथानिचुंबतीसंरुजापायतिहृदयेजनितरोमांचः जायाकपोलसदृशैःपश्यतपथिकामधूकपुष्पंअथ वाजातकंदर्पविकारोसौलक्ष्यतेःतोयदितवाभिलाषस्तर्हिप्रणजस्वेनमितिकुट्टिनीवचः॥२९ कापिपूर्वस्त्रियंविहायगुणांतरलाभायस्त्र्यंतर गामिनंपुरुषमन्यापदेशेनाह कमलंइत्यादि कमलंमुचन्मधुकरपङ्क्तिकपित्यानंगांधलोभेन अलिश्चिलधुंकपामरइवस्पृष्ट्वाजास्यसि॥३० पापि सपरिहासमासन्नविवाहायासखीजनमाह निज्झंतेइत्यादि गीयमानोमंगलगायिकाभिःवरगोत्रदत्तकर्णायाःश्रोतुमिवनिर्गतःपश्यतप विष्यद्वधूकायारोमांचः गोत्रंनाम॥३१ मालाकारीप्रतिसाभिषःकश्चित्सखायमाह मालारीत्यादि मालाकारिललितोल्ललितबाहुमूला भ्यांतरुणहृदयातिउल्बणातिमध्यास्थितानिकुसुमानिदर्शयती॥३२ योयदभिलाषुकःसतदनुभवानुगुणमनुतिष्ठतीतिकोपिकमथा ह मालाएइत्यादि मालाकार्याःकोमलबाहुमूलालोकनसदृशः अलीकमपिअमतिकुसुमार्घप्रश्नशीलः पांसुल युवा पांसुलःप रस्त्रीलंपटः बाहुमूलंकक्षः अर्घोमूल्यं॥३३ नायिकाविस्मृतपूर्ववृत्तस्मरतसंकेतस्थानादिकंतवाहंनकोपातिवदंतंनायकमाह अ कइत्यादि अकृतज्ञः घनवर्णः घनपर्णांतरितनरिणिकरनिकरः यदिरेरे वानीरःरेवातीरमपिनोस्मसिः घनवर्णः मेघश्यामः घन पर्णांतरितरणिकरप्रचुरपत्रान्छादितसूर्यरश्मिसमूहं रेरे इत्यासेपसंबोधनं वानीरंवेतसरेवातीरंरेवानदीपानीयं नोनिषेधे अयंभ वः यदिनादृशस्मरतकालापरिदग्धामपिमांविस्मृतवानसिकिंतुविस्मरः यत्रावयोश्चौर्यरतंवृत्तंदेतेपिनर्मदातटपरिसरालंकारभूत वेतसकुंजमपिपरस्परकल्लोलप्रारब्धकोलाहलंरेवानीरमपिकथंनविस्मरसीतिमंदस्नेहंनायकंप्रतिनायिकोक्तिर्वासहृदयहृदया

ह्लादिनि ३४ कापिव्युत्पन्नसखीमात्रमन्यव्यानायकंजारसमीपंनेतुकांतमाह मंदइत्यादि माघमपिनजानातिहालिकनंदनाइहहि दग्धेग्रामेगृहपतिसुतापिपद्यते अवेद्यकैःकस्यकथयमः॥३५ कापिव्याधस्नेहसङ्गावाभिलाषिणीमृगमिथुनस्यतथाविधप्रेमानुबंधंकांतमा ह एकैकमइत्यादि अन्योन्यपरिरक्षणप्रहारसंमुखैकुरंगमिथुनेव्याधेनमन्युविगलद्बाष्पेधौतंधनुर्मुक्तं मन्युर्दैन्यंक्रोधोतिहेम चंद्रपठितत्वान्मनुर्दैन्यं अयंभावः मृगहृद्दैन्यावलोकनगाढाकृतदयापरगलद्बाष्पपूर्वंधनुर्मुक्तंव्याधेनेति तथाचपशूद्दृष्ट्या ष्येवंपरस्परानुरागोनपुनस्त्वेतिनायकमुपालभंतीमाह दीनदर्शनेनाहिंहिस्रस्यापिनस्यमृगयोरनुकंपाभूत्तनपुनस्त्व यंतस्तंतामव स्थामपिसुंदरीमात्मानुरागिणीमुपेक्षसइत्यहोदाक्षिण्यनानकृतानवेतिसहृदयाः॥३६ कापिप्रवासोद्यतंप्रियंप्रियंप्रतिप्रवासनिषेधार्थ माह दिट्ठीअइत्यादि दृष्टेर्यावत्सरेरक्तावत्संक्षत्रगानिर्वृत्तिंकरोषिव्यतिक्रांतदर्शनस्तथातपसियथाहोतृदृष्टेन अयमर्थः रक्तांबर धरःकृष्णःसहोतापियदर्शनः ददातिबहुशोदुःखंदृष्टःस्पृष्टोनिहंतिचेतिस्वप्नाध्याये स्वप्नइतिदृष्टव्यं होतृऋकारस्यरुधादिगणपाठा त्तृजत्वं ३७ विएकुदत्तस्य कापिकृताभिसारासपत्नीःश्रावयंत्यभिसारगुहिमाह कुप्पासइत्यादि कूर्प्यासांतरेत्यायाश्चिक्कणतादुःख बलाधिक्यारेणस्तनयोर्ममकृतावस्था कूर्प्यासश्चोलः कंचुलिकेतियस्यप्रसिद्धिः॥३८ वर्षासमयप्रवासोद्यतंकांतंगमननिषेधार्थं कार्पादमाह ममविसमइत्यादि ममविसमेषमनिर्विशेषाःसमंततोमंदमंदसंचाराः अचिराद्भविष्यंतियथानोमनोरथानामपिदुर्लंघ्याः

किंपद्दीनानंतरंप्रवृत्तायांप्रावृषिमयाभिसारःकर्तुमशक्यइतिसंप्रत्येवाभिसरकांतमित्येवंविरहिण्यादिपुमानवतीषुवादूतीवाद

त्वेनंव्याख्यानंनेति ॥३९ प्रतिकरोपिकश्चिदपकारायभवतीतिकश्चित्सखायमाह· रक्षवेइइत्यादि· रक्षतिपुत्रकमस्तकेनाक्षोदकंप्रतीक्षंती· अश्रुभिःपथिकगृहीअबलीयमानंनलक्षयंति ॥४० केनापिप्रयुक्तादूतीअभियोज्यायाः प्रवृत्तिपाटवार्थंतत्प्रियस्यागमनादिकमाह· गज्जंतिइत्यादि गर्जंतिघनाःपंथानोबद्धतृणाःप्रसृताःसरितः अद्यापिऋजुकशलिपत्युर्मार्गंप्रलोकयसि· समागत एवसावृट्कालः दुःखतः संचरणेषुमोर्गेषुनागमिष्यतिनेपतिः ततस्त्वंनिश्शंकंकांतांकंसमुपलभ्यपरमानंदानामुपरिप्लुत्वाप्रमोदमनुभवस्वेतिभावः ॥४१ असतीरक्षणमात्रस्यदुश्शंकतामसतीपतीं श्रावयंतीकाप्याह स्वारेषइत्यादि· स्वादनेनपापेनचतथागृहीतोमंडलोःसत्या· यथाभिनंदतिजारंवृक्षतिगृहस्वामिकेएति· मंडलः कुक्कुरः अडअणा·असती· एतिआगछतिसप्तमीशत्रंतात् ॥४२ रूपमन्यस्त्रीप्रसंगप्रियभाषणादिनाप्रलादयंतींप्रियमिंगितेनबुध्वान्यापदेशेनकाचिदाह उएहोत्तिइत्यादि उष्णइतिसमर्थ्यतेदाहेनसरोरुहाणांहेमतः चरितेज्ञायतेजनःसंगोपपन्नात्मानं ॥४३ कापिप्रियावासश्रवणदुःखितायाप्रश्वासार्थमिदमाह· वडवकूपइत्यादि· वडवृक्षोयःखलुत्वयादत्तोममयुवत्याः तमेवेदानींप्रणमिहतजरेफसंतुष्टा ॥४४ मध्याह्नाभिसारिकापरस्त्रीगमनंजारंश्रावयंतीशरद्वर्णनमाह· सरएइत्यादि· क्षरच्छिभरसिपथिकाजलानिनाल्पोत्पलरेभगंधानि ॥४५ धवलाछानिसंतृष्णः पिबंतिदयितामिवसरखानि· कंदोदंनीलोत्पलंतेनसंगंधीनी धवलांछानीतिधवलस्वलानि· सतृष्णाःसपिपासाः स्त्रापश्येनीलोत्पलवरसुगंधानि· धवलध्वांइंधवलनयनानि· सतृष्णाःसाभिलाषाः ॥४६ विवाहात्लागेवखंडितचारित्राकापिजानंतंसखीजनमाह मणेआइत्यादि· मन्येआकर्णपत्रंआसन्नविवाहमंगलोद्गीतंतेयुवभिःसमंहसंतीमोवेतसकुटंगाः संकेतस्थानानि ॥४७ करयाप्यनि

जपोरुषार्जितेश्वर्योधरीकृतलोकत्वमन्यापदेशेनकापिकोसाक्षमाह· एक्केणइत्यादि· एकेनापिवटबीजांकुरेणसकलवनराजिमध्येतथातेनकृतआत्मायथाशेषंतरुखलेतस्याशेषास्तस्माद्वटवृक्षादितरे ॥४८ हस्तप्रशंसयालक्ष्मीरिकव्याजात्करोसहजरक्तोप्रक्षालयंतींप्रियांप्रियःसाभिलाषमाह· मुद्दअइत्यादि· अप्रतीतिंकुर्वंतींप्रवालांकुरवर्णलोहितको· निद्योतधातुरागावपिकिमितिहस्तोपुनर्द्रावसिप्रक्षालयसि ॥४९ पिष्टयंकुट्टयंत्यास्तनोवर्तयन्कोपिविदग्धःसाकांक्षंसखायमाह· सहपुंडरीइत्यादि· मुखपुंडरीकच्छायायांसंस्थितोपश्यतराजहंसाविवक्षणपिष्टकुट्टनोच्छलितधूलिधवलोस्तनोवहति· क्षणउत्सवः ॥५० अकारणकोपेमालीकनिर्बंधेनच· कापिकयापिकोपितंकांतंकुट्टिनीसानुनयमाह अथेक्कइत्यादि अकस्माद्दोषणंक्षणप्रसादनमलीकवचननिर्बंधः प्रतिकूलवचनंप्रकोपनसंतापःपुत्रकपदचीलेहस्य· अथेक्कमकस्मात्· उन्मुच्छणंप्रतिकूलवचनप्रकोपनं· तत्रसंतापः किमित्यकारणमेवमयायंरुदितइत्येवंरूपः ॥५१ तस्मेआगतोघनागमः आगमिष्यतितवप्रियः इतिप्रेषितपतिकामायांतांसखीशरद्वर्णनमाह· उअसिंधवइत्यादि· पश्यसिंधवपर्वतसदृक्षाणि· धुततूलपुंजसदृशानि· आशुष्यंतीवमुक्तोदकानिशरदिसिताभ्राणि ॥५२ प्रथमागतबध्वाईर्ष्यामुपदर्शयन्कोपिसखायमाह· उहोवीइत्यादि· उपहारिकयासमकंपश्यसोकथांकुर्वंति· नववध्वासरोषंसर्वएववत्सकामुक्ताः पेडारोपे· उपहारिकादोहनभांडोपनायिका· कथाभंगायनववध्वाअप्रागल्भ्याद्दुग्धमपारयत्साआकुलत्वकारणार्थंवत्सामुक्ताइतिभावः ॥५३ रंधनव्याप्तामग्नियोज्यामग्निमुखींकर्तुंकुट्टिनीत्तत्काखांचित्तंचादुवादमाह पज्जालिइत्यादि· प्रज्वालयित्वाग्निमुखेनपुत्रिकेकिमितिसमपसरसि स्तनकलशपतित्तप्रतिमाःस्फुरंतिन

स्पृशंतितेज्वालाः भाकृतेपुंव्यामपिपुत्र·उपचाराद्दापुल्लिंगता· ज्वालाशब्दोपुल्लिंगोपि· ज्वालाप्रतिबिंबस्फुरणेनस्तनमंडलोल्लासोभातिशयो
दर्शितेइतिभावः॥५४ तयैवापरगाथामाह· अग्गिंअइत्यादि· अग्निमभ्युतेजयंत्याःपुत्रिकेप्रतिमागतागपोले· कर्णावलंबितपल्लवलक्ष्मीसं
५२ दधातितवज्वालाः॥५५ कापिसखींसपरिहासमाह· कहतेइत्यादि· कथंतवधूमांधकारेभ्युतेजनमग्नेःसमाप्यते·मुखचुंबनलुब्धेपार्श्वस्थि
तेदेवरे॥५६ फूत्कारेणाग्निमुत्तेजयंतींप्रियांकामुकःसाभिलाषमाह अअंबइत्यादि· आताम्राक्षंगलब्धाश्वासबद्धस्तनोत्कंपं· असमाप्तभव
स्थाप्यतेशिखिनोभ्युतेजनमिदंते॥५७ उल्लावद्यागताकिमियंचिरमिहकरोतीतिवदंतंकमपिगृहीणीसेथ्यमाह छणपाहुणिअत्तीत्यादि· उल्लवा
भ्यातेगोतिकिमित्यध्याप्येनां· भणस्यश्रुतस्वभावा· वाचंअस्माकंगृहस्वामिमन्येव· पाहुणोअभ्यागते· घरिल्लओगृहस्वामिनः॥५८ ग्रामव्या
पारमहिलाभिसारकांक्षिणंकामुकंचित्रकरच्छलेनकाप्याह· वणक्कमंइत्यादि· वर्णक्रमंनजानासिस्नानविरूपिरापिनेवनिर्वहति चित्रकर
तथापिमार्गयसिभोगिनीकुक्षेआलिखितुं· वर्णक्रमंरूक्कादिवर्णविन्यासं गुणस्तुतिपरिपाटिंचस्थानविरूद्धिर्भितिसंस्कारः शरीरसन्नि
वेशचारुताच· चित्रमालेख्याश्चर्ययोः भोगिनीग्रामव्यापारिकस्त्रीतदेवकुंक्षे॥५९ नार्तस्तत्वविचारक्षमोभवतीतिदर्शयन्कोपि ५२
मध्याह्नवर्णनमाह· उ·अ·उइत्यादि· पश्यअतेमोघुजंगकृतोकटकग्रायांनिरहरधाराश्रेधालुकेनशीर्षवनगजेन· उप्पिज्जइतिपाठे अर्थ
ते·कृतोर्कचुके·६० अभियोज्यंप्रत्यभिसाररसिकतांसूचयंतीकुलटाग्रीष्मवर्णनमाह· वाउलिआइत्यादि· स्वल्पस्खलितापरसोसण
कुटंगकपत्रस्खलभसंकेता· सौभाग्यकनककषपट·ग्रीष्म·माकथमपिक्षयंगमिष्यसि॥६१ काचिच्चाटुचतुरंमानिनीमानापनोदार्थमंगी

माह· पुंसमइत्यादि· प्रोच्छमुखंतावत्सुत्रिके· बाष्पावतरणंविशेषरमणीयंमातस्तदेवमुखमंडनमितिमाकार्षीः पुनरपि॥६२ कापिप्रचारयोग्य
तांवत्मनोजारंश्रावयंतीशरद्वर्णनमाह· भजोपअइत्यादि· मध्येमतनुप्रकंपकमुभयपार्श्वेषुगादकर्दमंगामस्यशीर्षसीमंतमिवरथ्यामुखंजातं॥६३
कापिनित्यनिरत्ययप्रियालिंगनाभिलाषंवल्लभमाह· वर्णक्रमइत्यादि· वर्णक्रमरहितस्यापिएषागतिः केवलंचित्रकर्मणः निमेषमपियत्रसुंचति
प्रियोजनोनाटमचत्रूढः वर्णक्रमोनीलादिवर्णविन्यासः गुणवदितिविशुद्धिपरत्वाच· चित्रकर्मालेख्यंधर्मोधर्मरूपंच॥६४ सेर्ष्याभार्य्याभ
र्तुर्ग्रामव्यापारिकमहिलानुरागंसूचयंतीसखीमाह· भोइणिइत्यादि· भोगिनीदत्तमोदकलक्षणदुःशिक्षितोहलिकपुत्रः इदानीमशेषमीदक
नामुखविकारंददाति· भोगिनीग्रामव्यापारिकस्त्री दुःक्षिशिक्षितोनभ्यासः पहदुत्सवादोमोदकादिकंगृहेगृहेमृश्यते· यन्मध्यदेशभाषायांवा
यनइतिभण्यते· णअंमोदकार्थे· वावानकार्थेवादेशी· चक्वर्णभक्षया· अच्छिवोअलं सुखविकारोनिंदितानुकरणंवा॥६५ ममाप्रियंकर्तुंनाह
सीतिवदंतंकांतमानिनीसोद्वेगमाह जंजेइत्यादि· यद्यतेनसुखायतेतत्तन्नकरोमियन्ममायअहमेवयत्रसुखंभगतात्किंममावत॥६६
कथालापायप्रियतमंसमुत्साहयितुंकुलटालज्जास्वभावमाह· वावारइत्यादि· विपरीतसुरतं व्यापारविसंवादंसकलावयवानांकरोतिह
तलज्जा· श्रवणानांपुनर्गुरुसकलेपिनानिरूपाधिनियोगं॥६७ किंगर्भवतीत्वमितिप्रियेणदृष्टाकापिदमाह· विवरिअइत्यादि· विपरीत
सुरतलंपटदृष्टसिगर्भस्यसंभवंकस्मात्· अपवृत्तेकुंभमुखंजललवकणिकापिकिंनीछति॥६८ तस्सेअ· विपरीतरतायप्रियामुत्साहयि
तुंप्रियआह दरवेइत्यादि· दर· इषद्देपनशीलोरुयुगलासुमुकुलिताक्षिषुलुलितचिकिरासासु पुरुषायितुंशीलासुसज्जायुधोवसति॥

मुकुलिअछिसअकारप्रश्लेषः सज्जायुधःसगुणधन्वा॥५९ गतविभवंमहत्यनुप्रविष्टंतयेवनिर्गतंदृष्ट्वाअन्यापदेशेनकोपिकमप्याह· वि
अलिअइत्यादि· विगलितकलाकलाप· श्वंद्रोमित्रस्यमंडलंविशति· निसरतिनादृशएवगतविभवंकःसमुद्धरति· कलाषोडशकलाश्चतुः
५२ षष्टिकलाश्च· मित्रःसूर्यामित्रंसुहृत्तन्मंडलंबिंबं· मित्रमित्रप्रमित्रादिकंवा॥७०॥ काचिद्विरहोत्कंठितामनुनेतुंस्त्रीवधपातकादिभयंद
र्शयंतीतत्कांतमाह· णाहदूइइत्यादि· नाहंदूतीसुंदरतस्यप्रियो।सीतिनास्माकंव्यापारः, साम्प्रियतेतवविरहेएतद्दुर्मोक्षरंभणामः
प्रियःप्रियकारः· धर्मांशमुपहितंतवापयशःतस्यामरणंचमाभूदितिभावः॥७१ अनुरक्तायामपिनानुरक्तोसीतिनायिकाना
यकंसोपालंभमाह· धवलोसिइत्यादि· धवलोसिय्यपिसुंदरतथापित्वयाममरंजितंजिहृदयं· रागभरितेपिमैनुरक्तोसीतिदृष्णः कोपिप्रियायाःसौ
भाग्यातिशयमन्यापदेशेनाह· जोगेइइत्यादि· योभवतिरसातिशयःसुविनष्टानापिपुद्वेक्षूणांकुलःसभवतिरसोमोघाशानामनिक्षूणां·
मोघानिःफलाआशाप्रत्याशाःस्तुतास्तथा॥७२ कस्याश्चिदनुरागातिशयंसूचयंतीदूतीनायकमाह· तासुहअइत्यादि· तस्यभगविलंबस्य
णंभणामिकस्याअपिकृतेनालमथवा· अविचारितकार्यारंभकारिणीप्रियत्वांनपुनर्भणिष्यामि· अतःस्त्रीवधभयेनानुमतिःसाध्येतिभावः७४ ५२
कापिकस्याश्चिसरिहासव्याजेनसौभाग्यस्तुतिमातिमाह· वाउद्वेल्लिअइत्यादि· हेवातोद्वेल्लितवस्त्रांचलेसुगयस्फुरंतमंडलंजघनं· चाटु
कारकंप्रियंमारयसुपुत्रिजनहासकंकुरु· उद्वेल्लिअमुल्लिसंवासाकुलीवस्त्रांचलेदेशी·स्थगयसंवृणु॥७५ क्रीडाप्रसक्तांसखीबोधयंतीसखी
पत्युःप्रशंसामाह· पच्चूहत्यादि· आदित्यमयूखावलिपरिमलनसमुच्छ्वासपत्राणांकमलानांरजनिविरमेजितलोकश्रीर्महमहायतेअधिकाधि

७४ हृदयेशुभनिहितोनरक्तोसि· धवलः शुक्लः श्रेष्ठश्च· रागोलौहित्यमनुरागश्च· ७२ अहोगलितयौवनाया ५७

कंवल्लने· जितालोकायथासाजितलोकाश्रीः॥ यद्वाजीवलोकश्रीः॥७६ सखीकामपिसपरिहासंसौंदर्यप्रशंसामाह· गम्मिहिइत्यादि· गमिष्यसितस्य
पार्श्वेसुंदरिमात्सरवईतांमृगांकः दुग्धेदुग्धमिव·चंद्रिकायांकःप्रेक्षतेमुरवैते॥७७ कापिकामुकजनविरुद्धाभिप्रायानिसार्थमविचिरेणनतायाच
ध्वा· पूर्ववृत्तांतान्ययाभावमाह· वासथइत्यादि· विश्वस्तहसितपरिशंकितानांप्रथमंजलांजलिर्दत्तः पश्चादवधूपगूहितःकुटुंबभारेतिमज्ज
न्· परिसंकितंपरिक्रमणं· कुटुंबभारानुरोधाच्चांचल्यंपरित्यक्तमित्यर्थः॥७८ कापिग्रामणिपुत्रंप्रत्यनुरागातिशयंसूचयंतीसमानशीलांमातुला
नीमाह· जइजइत्यादि· यदिक्रुध्यतिक्रुध्यतांनाममातुलानीपरलोकव्यवसितोलोकः॥७९ तथापिबलाद्भ्रामर्भणीनंदनस्यवदनेचलतिदृष्टिः॥
७९॥ कापिदूतीनायिकानुरागातिशयंदर्शयंतीनायकमाह· गेहंवइत्यादि· गृहमिवचित्ररहितं निर्हरकुहरमिवसलिलशून्यापितं।गोधनरहि
तंगोष्ठमिवतस्यावदनंतवविरियोगे॥८० कस्याश्चिल्लज्जापारतंत्र्यमनुरागंचसूचयंतीदूतीनायकमाह· तुहदंसणेणइत्यादि· तवदर्शनेनजनि
तअस्यालज्जालुकायाअनुरागः दुर्गतमनोरथइवहृदयएवयातिपरिणामं॥८१ कामार्त्तायाःजन्यमपरलपंतीतिकोपिकमप्याह· अच्चासणइ
त्यादि· अत्यासन्नविवाहेसमयशोदयातरुणगोपीभिः वईमानेमधुमथनेसंबंधानिहयंतेवरयात्रायासंछंदकेलिकुहलिनाभिर्गोपीभिरित्य
र्थः॥ ८२ काचिदादित्याप्रदेशेनखंडितानायकंसेर्ष्यमाह· पच्चूसागअइत्यादि· प्रत्यूषागतानुरक्तदेहत्रैलोक्यलोचनानंद· अन्यत्रक्षपितशर्व
रीक· नमोभूषण· दिनपतेनमस्ते·शर्वरीरात्रिः प्रत्यूषागतोभुवनांतरात्· अंतरगृहाच्च· अनुरक्तस्वभावेन· तक्कुंकुमादिनाच· दिनपतिर्दिवा
करः दिवसस्वामीच· नमस्तेइति· त्वंनमस्कार्यएव· ननुप्राप्यइतिभावः तइहलोकइतिस्त्रीलोकस्त्रैलोक्यंचेतिश्लेषाः॥८३ बलाहरागावलो

कस्योत्सयमयोमनोविलोभनार्थंकुलयदुहितृत्वत्यतोमात्मनःप्रतिपादयंत्याह· जइविइइत्यादि· यद्यपिखलुबालादुहिता तया बुहिच्चासायुं मातरंमेका सती भ्रम· छेकाविदग्धाः नगरयुवानोमातरंदुहित्रालक्षयंती· विंदिलिआ· बाल्यादुहिता तयादुहित्रासमं· मातरंदुहितृवयो दर्शनेनयुवतीमन्यतइत्यर्थः अश्वत्थपत्रसदृशंविपुलंचगुह्यमित्यादिलक्षणेनपक्षिणीजातिः अयंभावः वृथाबालाभिमांसाभिलाषमिवलो कयसि· नांचेत्तसदृशींभजस्वेतिन्यायकंप्रत्युक्तिः यदिचदुहितृसदृशींमामनुवर्त्तातिलोकंप्रतीसतीत्वमुक्तंभवतीति॥८४ वध्यापुत्रस्य शक्तिर्हतासामर्थ्यनिवृत्युच्छेदशंकयाव्याधिबाधमाह· गअगंडअइत्यादि· गजगंडकगवयशरभशैरिभशार्दूलसक्षजातीनां· सृतकोव्याधवधा· अभयंदत्वानिष्क्रांतोःशरष्टापदः सैरिभोमहिषः शार्दूलोव्याघ्रः ऋक्षोभल्लूकः जातशब्दः समूहार्थः सर्वत्रसबाध्यते॥८५ कुकुमादिसमुज्वला मतल्लविदः कामयंतइतिकमप्युपहसन्तीकाप्याह· चंचुउडाहअइत्यादि· चंचुपुटाहतविगलितसहकाररसेनसिक्तदेहस्य· कीरस्यमार्गलग्नं गंधाधंभ्रमतिभ्रमरकुलं॥८६ काचिन्मानंशिक्षयंतीःसखीराह· भिउडिइत्यादि· भ्रकुट्याप्रलोकयिष्यामिनिर्भत्स्ययिष्यामि·पराङ्मुखीभ विष्यामि· यद्गणतत्करिष्यामि· सख्योयदितंनप्रेक्षिष्ये· तस्माद्दूरसमुखावलोकनमात्रेणैवङ्कटितिमेमनोगलिष्यतीतिभावः८७ गुरु जनोपरोधादिनाप्रियासमीपमागतंकांतंसखीप्रसंगात्सोपालंभमाह· जंकेअवेणइत्यादि· यत्केतवेनप्रेमयच्चबलात्· यच्चार्थलोभेन· यदु परोधनिमित्तंनमोनमस्तस्मैप्रेम्णे॥८८ सततसंभोगकांक्षिणीप्रियपरिहारिणीकामीनीमानभंगंप्रत्यादिशंतीसखीमाह कस्सणसद्धा इत्यादि· कस्यनश्रद्धागुरुकत्वस्यपत्युःप्रसादयतः यदिमानभंजनशीलानवंती हैमंतिकारात्रयः गुरुकत्वस्यपत्यादियस्यमानभंजनाः

शीतार्तिजनितालिंगनाभिलाषाःहेमंतरात्रयः ८९ कापिकमपियुवानंप्रत्यनुरक्तासाभिलाषंसखीमाह· अघोइत्यादि· अघोदुःखंतंत्रतत्रेवग गनेभ्रमित्वाविश्राम्यता बहित्रवायसेनेवलब्धिताद्यप्रेम्णा॥९० कापिपथिकेसाभिलाषास्वयंदूतीमाह· अन्नाइत्यादि· अत्राश्वभूरत्र वृक्षविशेषाच्यविशेषाभ्यांममेवशय्यायांरात्रौस्वपिष्यसीतिवस्तुव्यज्यते॥९१ दूतीमानकर्तुंअसमर्थाकामपिनायिकामाह· तस्यकहाइत्या दि· तस्यकथांकेनटंकिते· शब्दाकर्णनसमयमृतकोपे· संमुखावलोकनवेपनशीलेउपगूढांकिंप्रतिपत्स्यसे· अत्रसंबोधनत्रयेणचमत्कारा तिशयः॥९२ कापिअनुभूतप्रच्छन्नरतस्खलगोपनार्थंगोव्याजेनमातरंमाशिषानंदयंत्याह· धवलोइत्यादि· धवलोजीवतितवकृतेधवल स्यकृतेजीवंतिगद्यः जीवहेतो· अस्माकमपिजीवितेनगोषंख्यायत्तं तवागोः गृष्टिरकवारप्रसूतागोः धवलोधवलरूपवान्वृषभः॥९३ कापिकुलजात्मजायांसौभाग्यमन्यापदेशेनवर्णयंतीसखीमाह· अविहिंतेत्यादि· अविभक्तसंवधिबंधंप्रथमरसोद्रेदपानरसलुब्धःउद्दे लिंतुंनजानातिखंडयतिकलिकामरबंधमरः अत्रकलिकामधुपव्याजेनोद्भिन्नवयःसंधिमिमामुपभोक्तुमिच्छतिजामातानजानातिकेव लंपीडयतीतिवस्तुव्यज्यते· अथवासख्यंपरस्परमाहुः भ्रमरपक्षेउद्भेदितुंविकासयितुमित्यर्थः नायिकापक्षेउद्भेदितुंसंमुखीकर्तुं॥९४ कि मितिकृशासीतिदेशादागत्यहासपूर्वंकृष्टंतंकांतंकांताप्रत्याह· जाणुआअ·इ·इत्यादि· यत्ननूयतेसान्तवकृतेनकिंयेनदृष्टंसिंहसत्व· असौर्ग्रीष्मममप्रकृतिरितिभणित्वाबाहुदिता· अहइति·असावित्यर्थः॥९५ संध्यासमयसूचनव्याजेनाभिसारिकांत्वरयितुंदूतीकाचि दाह भरणामीअइत्यादि· भरनर्मीतनीलशारवाग्रस्खलितजरणार्द्रविधूतपक्षपुटाः तनुशिखरेषुविहंगाः कथंकथमपिलभंतेस्थानानि

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

वल्लणोल्लविङ्ग अपक्व उडाइतिकचिसाहः तवचरणाद्विधुतपक्षपुटाइत्यर्थः संध्यासमयपतितावश्यायेनार्द्रीभावागतयास्निग्धत्वंतच्चपाद
रक्तनेहेतुरन्यथापदच्युतिराकस्मिकीस्यादिति अथवा पक्षिसंचरणानुमितगमनानायिकाचौरिकारतंगोपयतीतिवाक्यार्थः॥९५ खंडिताका
प्यन्यापदेशेनसमस्कारंकांतमाह अणुहंतोकरफंसोमोइत्यादि अनुभूतःकरस्पर्शःसकलाकल्यपूर्णेदिवसे द्वितीयासंगकृशांगइदानींतवर्व
दामहेचरणौ इतिचंद्रपक्षे कांतपक्षेतु करयोर्हस्तयोःस्पर्शः सकलकालाकल्यपूर्णेसाकूसंबोधनं हेद्वितीयासंगकृशांग द्वितीयास्त्रीतस्याः
संगेनकृशांगः द्वितीयासहधर्मिणीत्यमरः तथाचचरणचंदनमेवफलंतवेतिभावः अत्रसमासोक्त्याभाकरणिकाप्राकरणिकयोश्चंद्रकांतयो
रर्थयोरुपमानोपमेयभावोव्यज्यते॥९७ गलितयौवनायाः पूर्वमतितरुणयौवनगर्वसर्वंकषायाअनुभावरमणीयत्वमन्यापदेशेनव्याप
यंतीकाचिदूतीकांतमाह जुज्जचवेडाइत्यादि युद्धचपेटामोटितजर्जरकर्णस्यजीर्णमल्लस्य वृद्धमल्लस्येत्यर्थः कक्षाबंधएव भज्जम
ल्लस्यभीरुमल्लस्य पलायनपरमल्लस्यवाहृदयंसमुत्वनति चिराभ्यासेनैवकर्मणिनिष्णातोभवतीत्यर्थः कांतापक्षेतु यद्यपिगलित
यौवनासातथापित्वस्याः कक्षाबंधएव कक्षायाबंधःघटनाविशेषएव नायकानामनुभावकत्वेनहृदयंसमुत्वनतीतिभावः॥९८ सखी
चिरप्रवासादागतस्यकस्यचित्सथिकस्यत्वरांसखींप्रत्याह शकेलिओघइत्यादि वर्तुलीकृतइव पज्जइ ज्ञानयेः खंडंखंडंकृतइव
पीतइव वासैर्निवासैरामर्यादिकृत्य गमनीयेगंतुंयोग्येर्थात्पथिमार्गःपंथाः गृहाभिमुखंमुखंयस्यतेन पथिकेन संकेल्लिअ देशी
संकेल्लाइतिमध्यदेशीयाः॥९९ अथानंतरंराजाशालीवाहनःसमस्तविश्वंभराभारसमुद्वहनक्षमप्रचंडभुजदंडविश्रांतकीर्तिगाथाको

षसमाप्तिमारचय्यपरमानङ्गसांङ्गः स्वेष्टदेवतानमस्काररूपंमंगलमाचरतिनोति सङ्गंगहिअइत्यादि संध्यागृहीतजलांजलिप्रतिमासंक्रांतगो
रीमुखकमल दृष्ट्वेत्यर्थात् अलिकमेवस्फुरितोष्ठंअतएवविगलितमंत्रंहरंशिवंनमत। अयंभावः संध्यासमये र्घदार्थमंजलौपूरिते त
द्बिंबसंक्रांतगौरीमुखारविंददर्शनाच्छिवंसात्विकभावापन्नमप्रथमंगोपनार्थंमिथ्याचालितार्घदानमंत्रामितिशिवम्॥
॥ १०० ॥७०० इतिश्रीशालीवाहनविरचितेप्राकृतकाव्येसप्तशतकेसप्तमंशतकंसमाप्तंगाथानांस्वभावरमणीयम्॥इतिश्रीकुलनाथवि
रचितेसप्तशतकविवरणेसप्तमशतकविवरणंसमाप्तम्॥ शके१७८४ दुंदुभीनामसंवत्सरेआषाढवद्य १३समाप्तः॥ श्रीः गजाननप्र॥श्रीः॥